

РОЗУМІННЯ МАСКУЛІННОСТІ ТА ҐЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

МІЖНАРОДНА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ
«ЧОЛОВІКИ ТА ҐЕНДЕРНА РІВНІСТЬ»
СПЕЦІАЛЬНЕ ВИДАННЯ: СЕКТОР БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Міністерство
внутрішніх справ
України

НАЦІОНАЛЬНА
ПОЛІЦІЯ

ДЕРЖАВНА
ПРИКОРДОННА
СЛУЖБА
УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА
ГВАРДІЯ
УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ПРОМУНО

Швеція
Sverige

Norwegian Ministry
of Foreign Affairs

UN WOMEN

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Це національне дослідження було проведено структурою ООН Жінки в Україні та неурядовою організацією «Promundo-US» у рамках проєктів «Гендерна рівність у центрі реформ, миру та безпеки» та «Побудова демократичного, мирного та гендерно рівноправного суспільства в Україні», що здійснюються структурою ООН Жінки в Україні за фінансової підтримки урядів Швеції та Норвегії. Дослідження здійснювалося за ініціативою та координацією Міністерства внутрішніх справ України та за участі представників Національної академії внутрішніх справ та Київського міжнародного інституту соціології.

Думки, висловлені в цій публікації, не обов'язково відображають погляди структури ООН Жінки, Організації Об'єднаних Націй чи будь-яких її афілійованих організацій або офіційну позицію урядів Швеції та Норвегії. Завдяки співавторству українських державних установ певна термінологія у дослідженні використовується відповідно до національного законодавства України.

Про структуру ООН Жінки. ООН Жінки є структурою ООН, яка зосереджує свої зусилля на досягненні гендерної рівності та розширенні прав і можливостей жінок. Структуру ООН Жінки, що захищає права жінок та дівчат, було створено для прискорення прогресу в усьому світі з метою задоволення їхніх потреб. Структура ООН Жінки надає підтримку державам-членам ООН у встановленні глобальних стандартів для досягнення гендерної рівності і працює разом з державними органами та громадянським суспільством над розробкою законів, стратегій, програм та послуг для дотримання цих стандартів. Діяльність організації спрямована на сприяння рівноправній участі жінок у всіх аспектах життя, за такої умови вона зосереджує свої зусилля на п'яти пріоритетних напрямках: зміцнення жіночого лідерства та участі в суспільно-політичному житті; лікві-

дація насильства щодо жінок та дівчат; залучення жінок на всіх етапах розбудови миру та безпеки; розширення економічних можливостей жінок; забезпечення належної уваги до питань гендерної рівності в процесах планування та складання бюджетів. Також структура ООН Жінки координує та сприяє зусиллям системи ООН у просуванні гендерної рівності. Більш докладну інформацію див. за посиланням: www.unwomen.org.

Про Міністерство внутрішніх справ України.

Сучасна державна політика України спрямована на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у суспільстві є необхідною для уникнення всіх форм дискримінації та реалізації кожної особистості незалежно від віку та статі, соціальних чи політичних передумов. Створення дієвих механізмів забезпечення гендерної рівності та ефективне управління гендерними процесами з боку держави допоможе підвищити конкуренцію на ринку праці, що забезпечить економічне зростання держави та примноження її інтелектуального потенціалу. Міністерство внутрішніх справ України є складовою сектору безпеки і оборони, де підтримуються усі державні та міжнародні ініціативи, ідеї та програми, які допомагають утвердити інституційний механізм з реалізації гендерної політики, та формують політику з урахуванням принципів поваги до прав людини, нульової толерантності до порушення прав. Міністерство внутрішніх справ України включає гендерні підходи під час розробки дорожніх карт, планів стратегій та нормативно-правових актів, які направлені на реформування органів системи МВС. Ініціатива проведення дослідження щодо розуміння маскулінності в секторі безпеки є підтвердженням рішучих кроків реформування сектору безпеки на засадах принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Більш детальну інформацію можна знайти за посиланням: <https://mvs.gov.ua/uk>.

Про Національну академію внутрішніх справ (НАВС). НАВС є одним із провідних закладів вищої освіти, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України із 100-річною історією. НАВС готує фахівців ступенів вищої освіти бакалавра та магістра з права та суміжних спеціальностей. Академія надає наукову підтримку в здійсненні реформ сектору безпеки і оборони України, зокрема у сфері забезпечення ґендерної рівності. За підтримки міжнародних партнерів НАВС упроваджує різні заходи, що стосуються інтегрування ґендерних підходів в освітній процес та систему професійної підготовки для різноманітних груп персоналу Національної поліції та інших центральних виконавчих органів влади, діяльність яких спрямовується та координується Міністерством внутрішніх справ України.

Про Київський міжнародний інститут соціології (КМІС). КМІС – одна з провідних дослідницьких компаній в Україні, що надає своїм клієнтам повний комплекс дослідницьких рішень, включаючи проекти з проведення якісного та кількісного дослідження, а також комплексних кількісно-якісних проектів. КМІС був заснований у 1990 році як дослідницький центр Соціологічної асоціації України, а з 1992 року перетворений у приватне підприємство. Інститут був першим у запровадженні соціологічних стандартів в Україні. Інноваціями організації у вітчизняних соціологічних дослідженнях були: перший посібник і перший тренінг для інтерв'юєрів у 1992 році; перші особисті (face-to-face) інтерв'ю та фокус-групи в 1992 році; перше вітчизняне програмне забезпечення для статистичного аналізу даних у 1990 році; перша програма для розробки вибірки в 1993 році. КМІС має власну мережу інтерв'юєрів, яка охоплює усі регіони України та дозволяє проводити репрезентативні дослідження в Україні як загалом по країні, так і в окремих її регіонах. Більш детальну інформацію можна знайти за посиланням: www.kiis.com.ua.

Про організацію «Promundo».

Організація «Promundo» заснована в 1997 році в Бразилії, працює у сфері просування ґендерної рівності та створення світу, вільного від насильства, залучаючи чоловіків та хлопців у співпраці з жінками та дівчатами. «Promundo» – це світовий консорціум, члени якого є у США (Promundo-US), Бразилії (Instituto Promundo), Португалії (Promundo-Portugal) та Демократичній Республіці Конго (Living Peace Institute). Вони співпрацюють для досягнення своєї мети, проводячи передові дослідження, які формують базу знань щодо маскуліності та ґендерної рівності; розробляючи, оцінюючи та масштабуючи високоефективні ґендерно трансформаційні заходи та програми; здійснюючи національні і міжнародні кампанії та адвокаційні ініціативи для запобігання насильству та просування ґендерної справедливості. Більш докладну інформацію див. за посиланням: www.promundoglobal.org.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	8
РЕЗЮМЕ ДОСЛІДЖЕННЯ	10
1. ВСТУП	17
1.1. ПЕРЕДУМОВИ	17
1.2. ПРО МЕТОДОЛОГІЮ IMAGES	17
1.3. МІЖНАРОДНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ ТА НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ПРО ГЕНДЕРНУ РІВНІСТЬ	18
1.3.1. МІЖНАРОДНІ ПРАВОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ	18
1.3.2. НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО І ГАЛУЗЕВІ НОРМАТИВНІ АКТИ	21
1.4. ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД	23
2. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	24
2.1. ВИБІРКА Й АНКЕТА	24
2.2. ЗБІР ДАНИХ, ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА АНАЛІЗ	24
2.3. ОБМЕЖЕННЯ	25
3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	27
3.1. ХАРАКТЕРИСТИКИ ОПИТАНИХ	27
3.1.1. СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА ІНФОРМАЦІЯ	27
3.1.2. БАЗОВА ІНФОРМАЦІЯ ПРО РОБОТУ	29
3.1.3. СТРЕС І ПІДТРИМКА	29
3.1.4. СІМЕЙНИЙ СТАН ТА ОСНОВНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПАРТНЕРА/ПАРТНЕРКУ	31
3.2. СТАВЛЕННЯ ДО ГЕНДЕРНИХ ПИТАНЬ	32
3.2.1. ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СУСПІЛЬСТВІ	32

3.2.2. УСТАЛЕНІ ҐЕНДЕРНІ РОЛІ	33
3.2.3. НАСИЛЬСТВО ЩОДО ЖІНОК	34
3.2.4. УЯВЛЕННЯ ПРО МАСКУЛІННІСТЬ ТА ФЕМІННІСТЬ	34
3.2.5. ОДРУЖЕННЯ/ЗАМІЖЖЯ І РОЗЛУЧЕННЯ	35
3.3. ДОСВІД ДИТИНСТВА	36
3.3.1. УЧАСТЬ БАТЬКА В ХАТНІЙ РОБОТІ ТА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У СІМ'Ї	36
3.3.2. ДОСВІД НЕСПРИЯТЛИВИХ ПОДІЙ У ДИТИНСТВІ	37
3.4. СТОСУНКИ В СІМ'Ї	41
3.4.1. ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У ВЛАСНІЙ СІМ'Ї	41
3.4.2. РОЗПОДІЛ ХАТНІХ ОБОВ'ЯЗКІВ У ВЛАСНІЙ СІМ'Ї	43
3.5. ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ	44
3.5.1. НАРОДЖЕННЯ І РАННЄ ДИТИНСТВО	45
3.5.2. УЧАСТЬ У ВИКОНАННІ ОБОВ'ЯЗКІВ З ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ	47
3.5.3. ЗАСТОСУВАННЯ НАСИЛЬСТВА У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ	49
3.5.4. СТАВЛЕННЯ ДО ПИТАНЬ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ	51
3.6. ФОКУС НА СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ	52
3.6.1. МОТИВИ ДЛЯ ПРИЄДНАННЯ У СЕКТОР БЕЗПЕКИ	52
3.6.2. СТАВЛЕННЯ ДО ДИСКРИМІНАЦІЇ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ	53
3.6.3. СТАВЛЕННЯ ДО ЖІНОК ЯК КОЛЕГ	55
3.6.4. ЖІНКИ ТА ЧОЛОВІКИ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ	56
3.6.5. ЗМІНИ ПОЛІТИКИ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ	59
3.6.6. ЖІНКИ У ПУБЛІЧНИХ РОЛЯХ	60

3.6.7. ТРАВМАТИЧНИЙ ДОСВІД ТА ЙОГО НАСЛІДКИ	62
3.7. ДОСВІД ІНТИМНИХ ПАРТНЕРСЬКИХ СТОСУНКІВ	63
3.7.1. КОНТРОЛЮЮЧА ПОВЕДІНКА	63
3.7.2. ПРОЯВ КОХАННЯ ДО ЧОЛОВІКА АБО ДРУЖИНИ	64
3.7.3. НАСИЛЬСТВО З БОКУ ПАРТНЕРА	64
3.7.4. СЕКСУАЛЬНІ ДОМАГАННЯ У ГРОМАДСЬКИХ МІСЦЯХ	67
3.7.5. СТАВЛЕННЯ ДО СЕКСУАЛЬНИХ ДОМАГАНЬ	70
3.7.6. СТАВЛЕННЯ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО НАСИЛЬСТВА	70
3.8. ЗДОРОВ'Я	72
3.8.1. ПОГЛЯДИ НА ПІКЛУВАННЯ ПРО ЗДОРОВ'Я	72
3.8.2. КУРІННЯ ТА ВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЮ	73
4. ОБГОВОРЕННЯ	75
5. РЕКОМЕНДАЦІЇ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	84

СКОРОЧЕННЯ

КЛДЖ	КОНВЕНЦІЯ ПРО ЛІКВІДАЦІЮ ВСІХ ФОРМ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЩОДО ЖІНОК
КМІС	КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ ІНСТИТУТ СОЦІОЛОГІЇ
МВС	МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАВС	НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАТО	ОРГАНІЗАЦІЯ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО ДОГОВОРУ
НПД 1325	НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЛАН ДІЙ НА ВИКОНАННЯ РЕЗОЛЮЦІЯ РАДИ БЕЗПЕКИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ 1325 «ЖІНКИ, МИР, БЕЗПЕКА»
ООН	ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ
ООН ЖІНКИ	СТРУКТУРА ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ З ПИТАНЬ ҐЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ТА РОЗШИРЕННЯ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК
ООС	ОПЕРАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ
РРБ ООН 1325	РЕЗОЛЮЦІЯ РАДИ БЕЗПЕКИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ 1325 «ЖІНКИ, МИР, БЕЗПЕКА»
IMAGES	МІЖНАРОДНА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ «ЧОЛОВІКИ ТА ҐЕНДЕРНА РІВНІСТЬ»

ПЕРЕДМОВА

Історично склалося, що сектор безпеки більшості країни світу є маскуліним, адже ґендерні стереотипи витісняли жінку в процесах захисту та безпеки. Культ захисту, дисципліни, безпеки, військової служби зазвичай поєднувався з маскуліністю, а не політикою інклюзивності. Вважаю, що розуміння, фіксування та реагування на процеси маскулінізації є важливим аспектом для формування ґендерної чутливості в секторі безпеки. Саме тому Міністерство внутрішніх справ України звернулося до міжнародних партнерів задля сприяння у проведенні дослідження, яке допомогло б вивчити та зрозуміти концепції чоловічої культури та визначити вплив цих процесів на діяльність сектору безпеки.

Головною метою дослідженнями визначено розроблення та оновлення політики, що сприяє ґендерній рівності в агенціях Міністерства внутрішніх справ України за допомогою аналізу соціалізації респондентів, особливості їх поведінкових моделей, ставлень до культурних практик, що пов'язані з впливом ґендерних норм та стереотипів.

Методологія проведення дослідження за допомогою анкети IMAGES, яка застосовується міжнародною організацією Promundo, надала можливість розкрити соціалізацію респондентів, починаючи з раннього дитинства, охопити питання здоров'я, стосунків з партнерами, батьківства, відповідальності, ставлення до ґендерних ролей, професійних та домашніх обов'язків, домашнього насильства тощо. Такий комплексний підхід дозволив нам розробити рекомендації, яких сьогодні потребують працівники сектору безпеки задля подальшого його реформування з урахуванням принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Я щиро вдячна всім, хто долучився до реалізації цього дослідження, а саме: Офісу ООН Жінки в Україні, урядам Швеції та Норвегії, Київському міжнародному інституту соціології,

Promundo, Національній академії внутрішніх справ, працівникам Національної гвардії України, Національної поліції України та Державної прикордонної служби України, які брали участь в опитуванні та завдяки яким була отримана інформація, що стала фундаментом дослідження загалом.

Результатом наполегливої праці кожного і кожної, хто був долучений до організації та проведення дослідження, ми отримали перше в історії сектору безпеки сформоване міжнародне опитування військовослужбовців та поліцейських, яке стане дорожньою картою для подальшого реформування органів системи Міністерства внутрішніх справ України з урахуванням наскрізного ґендерно орієнтованого підходу.

Катерина Павліченко,
заступниця Міністра внутрішніх справ України

Терміни «фемінність» та «маскулінність» зазвичай означають сформовані в суспільстві очікування щодо поведінки, зовнішності, стосунків жінок та чоловіків.

Уявлення про фемінність та маскулінність змінюються з часом і залежать від культури та середовища, у якому вони формуються і відтворюються. Багато людей вважають, що поняття «фемінність» і «маскулінність» визначаються біологічними ознаками та відповідають набору фізичних характеристик і поведінки, «прийнятних» для чоловіків та жінок. А втім, численні наукові дослідження та реальність спростовують це припущення.

Мета цього дослідження полягає у тому, щоб зрозуміти, як чоловіки і жінки в секторі безпеки України сприймають маскулінність та фемінність, ґендерну рівність, а також ролі чоловіків та жінок у суспільстві. У секторі безпеки, де й досі домінують чоловіки, ці ставлення і сприйняття можуть суттєво впливати на те, як чоловіки і жінки беруть участь у сфері безпеки і який їх внесок у забезпечення безпеки людей у суспільстві. Різні сприйняття можуть спричиняти прояви ґендерної дискримінації та соціальної ізоляції, але також приводити до позитивних трансформацій у поведінці чоловіків і жінок, істотного просування принципів ґендерної рівності та недопущення дискримінації, створення міцніших, більш ґендерно відповідальних інституцій сектору безпеки та більш сталого розвитку суспільства.

Виходячи з цих міркувань, структура ООН Жінки в Україні підтримала проведення цього дослідження, під час якого було опитано більше 1500 жінок і чоловіків з Національної поліції, Національної гвардії України та Державної прикордонної служби України в шести регіонах країни, включаючи Донецьку та Луганську області, що постраждали внаслідок конфлікту. Висновки і рекомендації будуть безпосередньо використовуватися у процесі реалізації другого Національного плану дій України з виконання Резолюції Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй 1325, прийнятого в кінці 2020 року. Зокрема, висновки та рекомендації сприятимуть тех-

нічній підтримці структури ООН Жінки щодо інтегрування ґендерних підходів в інституціях сектору безпеки та впровадження ґендерно орієнтованих політик та нормативних актів у секторі безпеки і оборони України.

Структура ООН Жінки хотіла б висловити вдячність Міністерству внутрішніх справ України та його партнерам за ініціативу проведення дослідження, а також усім чоловікам та жінкам із сектору безпеки, які взяли участь у цій спільній ініціативі та надали свої відповіді. Дякуємо Національній академії внутрішніх справ, організації «Promundo-US» та Київському міжнародному інституту соціології за ефективну співпрацю у проведенні даного дослідження. Без щедрої підтримки урядів Швеції та Норвегії це дослідження не було б можливим. Ми щиро вдячні за їхню прихильність забезпеченню ґендерної рівності, миру і безпеки, за постійну підтримку структури ООН Жінки та вітчизняних партнерів в Україні.

Еріка Квапілова,
Представниця ООН Жінки в Україні

РЕЗЮМЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Перше в історії вітчизняного сектору безпеки національне дослідження «Розуміння маскулінності та гендерної рівності в секторі безпеки України» (з використанням міжнародної методології IMAGES¹) було проведено з лютого 2019 року по грудень 2020 року за ініціативи Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС). Дослідження здійснювалося за експертної та технічної підтримки структури ООН Жінки в Україні, за фінансової підтримки урядів Швеції та Норвегії, у партнерстві з неурядовою організацією «Promundo-US²», Національною академією внутрішніх справ (далі – НАВС) та Київським міжнародним інститутом соціології (далі – КМІС).

IMAGES – це методологія одного з найбільш глибоких досліджень, яке спрямоване на вивчення ставлення і практик щодо гендерної рівності як серед чоловіків, так і серед жінок. За допомогою різноманітних засобів анкети для опитування IMAGES досліджують такі сфери: насильство за ознакою статі, здоров'я та звички, пов'язані зі здоров'ям, розподіл праці в домогосподарстві, участь чоловіків у догляді та вихованні дітей, ставлення чоловіків і жінок до гендерних питань і політики, пов'язаної з гендерною рівністю, проблеми транзакційного сексу, повідомлень чоловіків про кримінальну поведінку, а також щодо якості життя. «Гендер»³ – це соціально набуті очікування щодо того, як хлопчики, чоловіки, дівчата, жінки та особи різної гендерної ідентичності поведуться та сприймають самих себе у взаємодії зі світом та одне з одним. Соціальні норми⁴ – це очікування людей стосовно того, що вони мають робити та що роблять інші. Такі норми засвоюються шляхом соціалізації і

впливають на досвід індивіда протягом життя, включно із соціальними ієрархічними відносинами, доступом до ресурсів та уразливістю до насильства.

Основною метою дослідження за методологією IMAGES є формування розуміння і ставлення чоловіків та жінок до гендерної рівності з метою використання цієї інформації під час підготовки, упровадження та моніторингу реалізації заходів, спрямованих на просування гендерної рівності, особливо на рівні державної політики.

У прагненні досягти цієї мети висновки досліджень IMAGES активно поширюються у всьому світі для їх використання у контексті підготовки політики та програм у багатьох сферах. У цьому дослідженні вивчаються аспекти гендера та маскулінності в українському секторі безпеки, а анкети опитування IMAGES були ретельно адаптовані та скориговані з урахуванням умов країни та конкретних потреб органів системи МВС. Дані були зібрані шляхом проведення особистих інтерв'ю зі співробітниками Національної поліції, Національної гвардії України та Державної прикордонної служби України. Вони є ґрунтовним джерелом інформації для подальшого застосування під час розробки політики, спрямованої на забезпечення гендерної рівності в секторі безпеки України.

Характеристики вибірки

Опитування проводилося у шести адміністративних регіонах: **Закарпатська область (Західний регіон); Київська область та місто Київ (Центральний регіон); Харківська, Донецька та Луганська області (Східний регіон), Одеська область (Південний регіон).** Вибірка передбачала опитування 1500 осіб у рівному співвідношенні між працівниками трьох органів системи МВС: Національної поліції, Національної гвардії України та Державної прикордонної служби України. Цільова аудиторія складалася з представників/-ниць цих служб,

1 Методологія IMAGES «Міжнародна методологія дослідження маскулінності і гендерної рівності». URL: <https://promundoglobal.org/programs/international-men-and-gender-equality-survey-images/> (дата звернення: 24.02.2021).

2 URL: <https://promundoglobal.org/> (дата звернення: 24.02.2021).

3 Авторство визначення належить «Промундо».

4 Авторство визначення належить «Промундо».

включно з особами, які зараз несуть службу в зоні проведення операції Об'єднаних сил (далі – ООС) проти збройної агресії Російської Федерації проти України⁵, осіб, які повернулися до регулярної служби після служби в зоні проведення ООС, та осіб, які не мають досвіду служби в зоні проведення ООС. Підрозділи/військові частини та конкретні респонденти для участі в дослідженні були відібрані представниками МВС. Щоб забезпечити мінімально необхідне представництво жінок у вибірці, принаймні 10 % респондентів мали складати жінки. Загалом у дослідженні взяло участь 1595 осіб, з них – 241 жінка (15 %).

Результати дослідження Ставлення до гендерних питань

Більшість опитаних підтримують гендерну рівність в українському суспільстві, хоча значна частина респондентів/респонденток також дотримується стереотипних поглядів щодо деяких гендерних питань на рівні суспільства. Більшість респондентів/респонденток загалом позитивно ставляться до заклику щодо впровадження гендерної рівності; 65 % опитаних чоловіків та жінок погоджуються, що в Україні треба докладати більше зусиль для просування рівності чоловіків та жінок. Утім значна частина чоловіків і жінок мають хибні уявлення про гендерну рівність. Близько третини респондентів (37 % чоловіків та 30 % жінок) вважають, що чоловіки повинні мати пріоритет у працевлаштуванні, коли можливості щодо роботи обмежені. Трохи більше чверті респондентів (29 % чоловіків і 26 % жінок) думають, що, коли йдеться про гендер, маються на увазі жінки або сексуальні меншини, і майже кожен п'ятий чоловік (16 %) і кожна десята жінка (11 %) схильні вважати, що розширення прав жінок означає обмеження прав чоловіків.

Ставлення чоловіків до гендерних ролей, аспектів маскулітності та фемінності майже завжди є більш стереотипним, ніж ставлення

жінок. Багато опитаних поділяють думку щодо чітко визначених гендерних ролей, причому чоловіки виявляють упереджені погляди дещо частіше, ніж жінки. Думку про те, що за чоловіком має бути останнє слово в прийнятті рішень у домі, підтримує більше половини чоловіків (56 %) і лише близько чверті жінок (26 %). Так само майже половина чоловіків (48 %) і лише чверть жінок (23 %) вважають, що для усіх краще, якщо чоловік заробляє гроші, а жінка лише піклується про дім і дітей. Чоловіки частіше висловлюють стереотипні очікування щодо маскулітності та фемінності, аніж жінки, хоча деякі аспекти питання чоловіки сприймають як менш вагомими так само, як і жінки. Зокрема, 70 % чоловіків, але вдвічі менше (35 %) жінок, погодилися із твердженням, що чоловік із гомосексуальною орієнтацією не є «справжнім чоловіком»; 15 % чоловіків та 6,4 % жінок зазначають, що чоловіка, який багато говорить про свої тривоги, побоювання та проблеми, насправді не варто поважати. Крім того, 12 % чоловіків та 2,1 % жінок погоджуються, що справжній чоловік повинен мати стільки сексуальних партнерів, скільки може. Із твердженням, що для жінки набагато важливіше вийти заміж, ніж зробити кар'єру, погодилися 47 % опитаних чоловіків і 28 % жінок.

Загалом підтримка чіткого розподілу домашніх обов'язків є відносно обмеженою. Лише 15 % чоловіків та 12 % жінок вважають, що догляд за дітьми має бути виключно обов'язком матері; 9,8 % чоловіків та 5,0 % жінок дотримуються думки, що чоловіки не повинні займатися домашніми справами, а 11 % чоловіків та 3,8 % жінок вважають, що лише основний годувальник має знати фінансову інформацію родини.

Позитивним висновком опитування є те, що дуже мало респондентів/респонденток виправдовують насильство з боку партнерів в інтимних стосунках. Незначна кількість чоловіків (3,9 %) та жінок (2,9 %) вважають, що є моменти, коли жінка заслуговує на побиття. Загалом 1,3 % чоловіків та 1,2 % жінок погоджуються з тим, що жінка повинна терпіти насильство, щоб зберегти сім'ю; 4,0 % чоловіків та 0,4 % жінок погоджуються з тим, що чоловіки, якщо необхідно, повинні застосовувати

5 Згідно Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19?find=1&text=%D0%B7%D0%B1%D1%80%D0%BE%D0%B9#Text> (дата звернення: 24.02.2021).

насильство, щоб їх поважали.

Досвід дитинства

Майже всі опитані пригадували, що в їхньому дитинстві або підлітковому віці батько виконував хоча б деякі обов'язки з домашньої роботи та догляду за дитиною, проте чоловіки частіше повідомляли, що їхній батько брав участь у виконанні таких обов'язків. У дитинстві чи підлітковому віці в переважній більшості чоловіків (96 %) та жінок (93 %) був батько, який виконував деякі домашні обов'язки, що традиційно вважаються «жіночими». Респонденти чоловічої та жіночої статі повідомили, що найбільш поширеним заняттям, до якого долучався батько в домі, було приготування їжі (про це повідомили 90 % опитаних чоловіків та жінок), тоді як понад 81 % респондентів чоловічої та жіночої статі пригадали, що їхній батько виконував завдання, пов'язані з доглядом за дітьми. Крім того, у більшості респондентів/респонденток батько брав на себе відповідальність за обов'язки, пов'язані зі шкільним навчанням дітей: відводив дітей до школи та забирав (про це повідомили 87 % чоловіків та 83 % жінок), допомагав їм у виконанні домашніх завдань (86 % та 81 % відповідно). Серед найменш поширених занять, які виконував батько, було прання одягу (зазначили 67 % чоловіків та 57 % жінок), прибирання у домі (зазначили 85 % чоловіків та 75 % жінок) та чищення ванни чи туалету (зазначили 75 % чоловіків та 54 % жінок).

Водночас більшість опитаних вважали, що в їхньому дитинстві мати мала вплив під час прийняття рішень у родині. Понад дві третини опитаних (74 % жінок та 70 % чоловіків) вважають, що в їхньому дитинстві мати була залучена до прийняття важливих рішень, таких як витрачання сімейного бюджету на великі покупки (на кшталт машини, будинку чи великої побутової техніки).

Проте в багатьох випадках респонденти/респондентки повідомляли, що мати все-таки зазнавала насильства в родині. Психологічне насильство щодо матері траплялося частіше, ніж фізичне, і його частіше помічали доньки порівняно із синами (46 % проти 38 %). Май-

же половина опитаних чоловіків (46 %) та дві з п'яти опитаних жінок (39 %) хоча б раз були свідками домашнього насильства щодо своєї матері. Крім того, 18 % чоловіків та 21 % жінок у дитинстві були свідками побиття своєї матері.

Половина опитаних чоловіків та жінок зазнавали насильства в дитинстві, причому ризик для хлопчиків постраждати від фізичного насильства удома та в школі був систематично вищим. Загалом 47 % жінок та 55 % чоловіків зазнали домашнього насильства в дитинстві. Про фізичне насильство повідомляли частіше, ніж про психологічне, і хлопчики зазнавали насильства частіше: 52 % зазнавали фізичних покарань з боку рідні в дитинстві принаймні один раз порівняно з 44 % жінок; публічним приниженням з боку родичів піддавалися 19 % чоловіків та 17 % жінок. Для хлопців також набагато вищий ризик постраждати від фізичного насильства в школі. Загалом досвід фізичного чи емоційного насильства з боку вчителів або однолітків у школі пережили 37 % опитаних чоловіків та 15 % жінок. Найбільш поширеними є фізичні бійки між школярами: з-поміж опитаних 33 % чоловіків та 14 % жінок зазначили, що принаймні раз стикалися з проявами фізичної жорстокості чи погрозами насильством у своїй школі чи громаді. Фізичних покарань з боку вчителів зазнавали 9,7 % хлопців та 2,9 % дівчат.

Стосунки в сім'ї

Спільне прийняття рішень подружжям в українських родинах є позитивним показником тенденції до рівномірного розподілу обов'язків у домогосподарстві. Респонденти/респондентки в цьому опитуванні досить часто вказували на спільне прийняття деяких рішень у родині, зокрема щодо великих покупок (68 % чоловіків та жінок вважають, що приймають такі рішення разом) та щодо контрацепції (78 % чоловіків та 71 % жінок вважають, що ці рішення приймаються спільно). Загалом 73 % опитаних чоловіків та 80 % жінок вважають, що жінки у їхніх родинах беруть участь у всіх важливих рішеннях, про які ставилися запитання, і така ситуація задовольняє респондентів/респонденток: 97 % чоловіків і 91 % жінок задоволені тим, як приймаються рішення

ня у їхніх сім'ях. З іншого боку, чоловіки частіше переконані, що їхніх дружин ситуація теж влаштовує (так вважають 96 % чоловіків), жінки менше в цьому впевнені (91 % жінок).

Попри те, що майже всі чоловіки певною мірою беруть участь у виконанні хатньої роботи, залишаються деякі відмінності у видах та обсягах роботи, яку найчастіше виконують чоловіки та жінки. Чоловіки, які працюють у секторі безпеки, декларують досить широке своє залучення до хатньої роботи: 99 % з них принаймні іноді виконують хоча б одне із тих занять, які традиційно вважаються «жіночими». Незважаючи на те, що 96 % чоловіків повідомляють, що хоч би іноді займаються прибиранням, чоловіки значно менше беруть участь у всіх інших домашніх справах, якщо порівнювати з жінками: 91 % чоловіків готують їжу (порівняно з 100 % жінок), 84 % чоловіків чистять ванну чи туалет (порівняно з 97 % жінок), 85 % – перуть одяг (порівняно з 100 % жінок). Жінки також більше залучені до повсякденної роботи, пов'язаної із забезпеченням основних потреб домогосподарства: хоча б іноді купують предмети домашнього вжитку 100 % жінок та 97 % чоловіків, контролюють тижневий бюджет 92 % жінок та 84 % чоловіків. З іншого боку, чоловіки частіше виконують роботу, що передбачає застосування фізичної сили: принаймні іноді ремонтують щось у домі 98 % чоловіків та 51 % жінок; виконують роботу по господарству поза межами оселі 84 % чоловіків та 64 % жінок, які мають таке господарство.

Батьківство/материнство

Майже всі чоловіки беруть участь у вихованні дітей, але розподіл обов'язків залишається нерівномірним, а більшість повсякденних справ з догляду за дітьми виконують жінки. Практично всі опитані чоловіки, які мають дітей (95 %), зазначили, що беруть участь у виконанні хоча б деяких завдань, пов'язаних із доглядом за наймолодшою дитиною; наприклад, чоловіки найчастіше граються з дітьми чи проводять дозвілля. Також доволі багато чоловіків спілкуються із дитиною на особисті теми, відводять або забирають дитину зі школи чи садочка, допомагають купати її або робити уроки. Однак результати дослідження свідчать про те, що в більшості випадків щоденний догляд

належить до виключно жіночих обов'язків – це годування та нагляд за дитиною, заміна підгузків чи переодягання, а також перебування із дитиною удома, коли вона хворіє.

Незважаючи на те, що більшість батьків не схвалюють фізичного покарання у вихованні дітей, значна частка опитаних застосовували деякі насильницькі методи виховання чи заходи фізичного впливу. Половина батьків протягом місяця, що передувало опитуванню, застосовували будь-які насильницькі методи виховання до дитини віком від 3 до 14 років: кричали на неї (53 % опитаних чоловіків та 60 % жінок), били або ляскали (24 % опитаних чоловіків і стільки ж жінок). Близько трьох чвертей (72 %) опитаних чоловіків та дві третини (65 %) жінок вважають, що батьки, які чуйно ставляться до почуттів та настрою своїх дітей, часто їх балують. Також більше половини опитаних (55 % чоловіків і така ж частка жінок) вважають, що проблема з дітьми нині полягає у тому, що батьки дають їм надто багато свободи. Більшість опитаних не схвалюють застосування тілесних покарань у вихованні дітей, хоча чоловіки дещо більшою мірою схильні вважати, що, якщо бити дітей, коли вони погано поведуться, то це вчить їх гарній поведінці (із відповідним твердженням погодилися 15 % чоловіків та 7,7 % жінок).

У фокусі – сектор безпеки

Коли йдеться про кар'єру в секторі безпеки, жінки та чоловіки мають різну мотивацію для вибору місця роботи, і хоча жінки частіше повідомляють про негативні наслідки для психічного здоров'я, велика кількість і чоловіків, і жінок відчуває на собі ці наслідки. Більше половини чоловіків (55 %) основним мотивом вибору місця роботи в системі МВС назвали бажання захистити свою країну, тоді як для жінок це декілька мотивів: захист країни був провідним для понад третини (37 %) жінок, які працюють у секторі, 24 % жінок основним чинником назвали фінансове забезпечення, 19 % – сімейні традиції (це мотиви, які значно рідше зазначали чоловіки). Крім того, за даними опитування, 48 % чоловіків та 31 % жінок за час служби в МВС пережили різного роду травматичні ситуації (наприклад, загибель колеги або бойового друга, у них стріляли, вони

бачили труп або застосовували свою зброю проти людини). У результаті 37 % чоловіків та 53 % жінок серед опитаних, які пережили травматичні ситуації, останнім часом відчували на собі хоча б один з наслідків таких подій у вигляді нічних кошмарів, свідомих намагань не думати про подію, настороженості, відстороненості від людей або відчуття провини.

Гендерні упередження та норми зберігаються в усьому секторі безпеки, а в деяких випадках чоловіки вдвічі частіше дотримуються упереджених поглядів. Наприклад, чоловіки майже вдвічі частіше, ніж жінки, вважають, що до лав МВС не варто залучати більше жінок. Таку думку поділяють 40 % чоловіків та 21 % жінок. Удвічі менше чоловіків погоджуються з ідеєю збільшити представництво жінок на керівних посадах у МВС (19 % чоловіків та 36 % жінок). До того ж, якщо частка жінок, які вважають, що жінки і чоловіки з однаковою кваліфікацією так само добре виконуватимуть однакову роботу, сягає 91 %, то серед чоловіків таку думку поділяють лише 76 % опитаних. Лише 39 % респондентів чоловічої статі визнають спроможність жінок фізично виконувати обов'язки поліцейської чи військовослужбовиці на тому ж рівні, що і чоловіки, тоді як серед жінок таку думку поділяють 54 % опитаних. Чоловіки також менше підтримують ідею того, щоб жінки обіймали певні професійні посади в секторі, наприклад, посади миротворців, генералів чи несення служби в Національній гвардії України. Що стосується дискримінації у робочому середовищі, то понад однієї третини жінок (38 %) погоджується, що вони та їхні колежанки зазнають численних форм дискримінації у секторі безпеки порівняно з лише 24 % чоловіків, які стверджують, що їхні колеги жіночої статі піддаються дискримінації. Крім того, більшість чоловіків та жінок (73 % та 85 % відповідно) погоджуються з тим, що МВС треба більш ефективно вирішувати проблему сексуальних домагань усередині сектору.

У той же час опитані обох статей почуваються доволі комфортно, працюючи з колегами-жінками: на одному рівні субординації (85 % чоловіків та 86 % жінок), під керівництвом колеги-жінок (65 % чоловіків та 69 % жінок) або з жінками-підлеглими (48 % чоловіків та 49 %

жінок). Респонденти/респондентки також висловлювали загалом високий рівень підтримки жінок у ролі переговорниць чи поліцейських, а також підвищення жінок у званні до офіцерів середнього рангу (від майорів до полковників). Переважна більшість опитаних жінок (74 %) погоджуються щодо високого рівня жіночої солідарності всередині сектору безпеки, а з ідеєю однакової фінансової винагороди за однакову роботу в системі МВС згодні 98 % жінок та 93 % чоловіків. Підтримують рівні можливості для чоловіків та жінок щодо просування по службі 96 % жінок та 92 % чоловіків. Майже половина осіб, що взяли участь у дослідженні (47 % опитаних чоловіків та 42 % жінок), підтримують думку про встановлення однакового віку виходу на пенсію для чоловіків та жінок.

Досвід інтимних партнерських стосунків

Опитані чоловіки та жінки погоджуються з такою думкою: чоловіки в інтимних стосунках розраховують мати контроль над партнерами. Загалом 72 % чоловіків і 77 % жінок повідомляють про щонайменше одну форму контролюючої поведінки, що траплялася у їхній сім'ї. Така поведінка найчастіше проявляється в очікуванні згоди від жінки, коли чоловік хоче сексу (78 % чоловіків та 85 % жінок). Крім того, 76 % чоловіків хочуть завжди знати про місцеперебування дружини, майже така ж кількість жінок (74 %) сказали окремо - те ж саме про свого чоловіка; 29 % чоловіків та 20 % жінок зізналися, що чоловік не дозволить своїй дружині носити деякий одяг.

Контролююча поведінка чоловіків часто виливається у застосування психологічного, економічного чи фізичного насильства щодо їхніх партнерок. Найчастіше в родинах вчиняється психологічне насильство щодо жінки: 48 % чоловіків вчиняли, а 39 % жінок зазнавали його в різних формах протягом свого подружнього життя. Другою за поширеністю формою насильства є економічне насильство, причому жінки повідомляють про нього частіше, ніж чоловіки (його зазнавали 30 % жінок, а 18 % чоловіків повідомили про його вчинення). Фізичного насильства з боку партнера зазнавали близько 17 % жінок, а 10 %

чоловіків зізналися, що скоювали його. Ще 11 % жінок та 3,4 % чоловіків повідомили, що чоловік мав сексуальний контакт зі своєю партнеркою, навіть тоді, коли вона цього не хотіла.

І чоловіки, і жінки нерівнозначно ставляться до сексуальних домагань, хоча чоловіки загалом рідше визнають цю проблему або погоджуються з необхідністю її вирішення. Більше половини опитаних жінок (58 %) повідомили про свій досвід сексуальних домагань або дій сексуального характеру в громадських місцях, тоді як лише одна третина їхніх колег-чоловіків (33 %) повідомили, що вчиняли подібні дії. Загалом і чоловіки, і жінки дотримуються такого ставлення до сексуальних домагань, за якого звинувачують жінок і виправдовують чоловіків. Наприклад, 14 % опитаних чоловіків та 18 % жінок вважають, що своєю манерою одягатися жінки можуть провокувати домагання. Однак удвічі більше жінок (20 %), ніж чоловіків (10 %), погоджуються, що чоловік не здатен контролювати власну поведінку внаслідок тривалого утримання від сексу. Думку про те, що жінкам, які йдуть працювати до сектору безпеки, слід очікувати домагань, поділяють 11 % чоловіків та 4,3 % жінок. Загалом 81 % чоловіків та 94 % жінок підтримують необхідність прийняття закону, який би передбачав кримінальну відповідальність за сексуальні домагання чи правопорушення сексуального характеру в громадських місцях. Також 58 % чоловіків та 68 % жінок переконані, що законодавство про домашнє насильство не гарантує постраждалим особам достатнього захисту. Чоловіки частіше, ніж жінки (48 % проти 37 %), вважають, що законодавство дає змогу жінці надто легко звинуватити чоловіка в насильстві.

Здоров'я

Опитані також змалювали неоднорідну картину їхнього особистого здоров'я, зокрема деякі перешкоди в зверненні до медичних закладів по медичну допомогу. Біля 58 % чоловіків та 34 % жінок повідомляють, що палять щодня. Про неодноразові випадки надмірного вживання алкоголю (хоча б раз на місяць протягом минулого року) повідомили 26 % чоловіків та 7,2 % жінок. Викликає стурбованість той факт, що частка осіб, які намагаються вирішувати свої проблеми зі здоров'ям без відвідування лікаря, становить

58 % серед чоловіків та 45 % серед жінок.

Обговорення та рекомендації

Дослідження за методологією IMAGES у цій спеціальній версії, орієнтованій на опитування працівників та працівниць Національної поліції, Національної гвардії України та Державної прикордонної служби України, надало цінну інформацію, яку варто використовувати лідерам/лідеркам сектору безпеки і оборони України, а також його керівним органам і всім, хто прагне досягти ґендерної рівності. Особливість дослідження полягає у тому, що воно надає відповіді від чоловіків і жінок на численні запитання, які стосуються ґендерної рівності в родині, на роботі та в суспільстві. Найважливіші висновки та результати дослідження такі:

- **Працівники та працівниці сектору безпеки переживають психологічно травматичні події під час виконання своїх службових обов'язків, проте цей досвід не є суттєвим фактором їхнього ставлення та поведінки, пов'язаних із ґендерними питаннями.** Відповіді на поставлене МВС ключове запитання на самому початку дослідження свідчать, що досвід участі в активних бойових діях або психологічно травматичних переживань не є основним чинником нерівноправних для жінок і чоловіків форм поведінки чи поглядів. Водночас багато працівників і працівниць сектору безпеки, що пережили досвід травматичних подій у контексті своєї роботи, демонструють ознаки напруженого психологічного стану, причому в деяких випадках існують певні ґендерно зумовлені відмінності.
- **Позитивним моментом є те, що більшість працівників і працівниць сектору, незалежно від статі, підтримують рівну оплату праці та рівні можливості для чоловіків та жінок.** Є дуже позитивні результати, зокрема щодо підтримки чоловіками політики забезпечення рівної оплати праці та можливостей чоловіків і жінок у секторі, які можуть бути дуже корисними в подальшому вивченні політики щодо кадрового забезпечення, розробки кампаній та заходів з підвищення обізнаності. Переважна більшість – понад 90 % чоловіків у дослідженні – погодилися з тим, що чоловіки і жінки на однаковій посаді мають отримувати

ти однакову заробітну плату та що чоловіки і жінки повинні мати однакові можливості для підвищення на посаді та просування по службі в секторі безпеки.

- **Проте загалом чоловіки виявляють значно більш стереотипне ставлення до питань, пов'язаних із гендерною проблематикою, ніж жінки, що викликає стурбованість у багатьох сферах.** Цей висновок має особливо важливе значення для сектору, у якому настільки кількісно переважають чоловіки. Велика частка чоловіків означає, що керівництву сектору необхідно приділити серйозну увагу ставленню до питань, пов'язаних з гендерною проблематикою, якого дотримуються чоловіки на своєму робочому місці. Як свідчать відсотки, наведені в цьому дослідженні, чоловіки частіше, ніж жінки, погоджувалися з кожним стереотипним твердженням щодо гендерних ролей та маскулінності.

- **Під час дослідження було також виявлено, що небажані прояви сексуального характеру в громадських місцях (включно із робочим середовищем) мають місце, так само як і прояви дискримінаційного ставлення, пов'язані із сексуальними домаганнями.** Майже три з п'яти жінок, які працюють у секторі безпеки, наражалися на небажані прояви сексуального характеру в громадських місцях, зокрема, сексуальні домагання, при цьому кожна третя жінка стикалася з такими діями протягом останніх 12 місяців. Це стосується випадків, які траплялися як у громадських місцях, так і на робочому місці. Одна третина чоловіків повідомили про те, що вдавалися до проявів сексуального характеру поза домом, а 16 % чоловіків зізналися, що вдавалися до такої поведінки протягом останнього року.

- **Серед працівників та працівниць сектору безпеки зберігаються стереотипні уявлення про жінок, які працюють, та про гендерні ролі, навіть попри те, що більшість респондентів/респонденток схвалюють присутність жінок у секторі.** Водночас з'являються обнадійливі ознаки змін між поколіннями щодо внеску чоловіків у ведення домогосподарства. Хоча ставлення чоловіків до гендерних

ролей, маскулінності та фемінності майже завжди є більш жорстким, ніж ставлення жінок, але від чверті до третини опитаних жінок також дотримуються стереотипних поглядів щодо домашніх та професійних обов'язків жінок.

- **Можна виділити ще одну проблемну сферу – це високий рівень контролюючої поведінки чоловіків у взаєминах, а також сексуальні домагання у громадських місцях.** Часті випадки контролюючої поведінки – про які повідомили понад 72 % учасників – це важливий привід для занепокоєння. Говорячи про власні стосунки, 78 % чоловіків та 85 % жінок зазначили: коли чоловік хоче сексу, він очікує, що його дружина погодиться, а 76 % чоловіків та 74 % жінок зазначають, що чоловікові постійно треба знати, де знаходиться його дружина. Цей досвід підриває незалежність жінок і сприяє формуванню очікувань щодо їхньої підлеглості партнерам-чоловікам.

Дослідження питань маскулінності та гендерної проблематики в українському секторі безпеки чітко свідчать про наявність потреби в формуванні дорожньої карти для реалізації гендерної політики в системі органів МВС. Водночас опитування розкриває не лише проблеми, пов'язані з професійними обов'язками, але й необхідність запровадження ефективних дій з організації роботи кадрового складу, психологічних та освітніх заходів для забезпечення свідомого ставлення працівників до своєї роботи із розумінням принципів дотримання прав людини, гендерної рівності, взаємоповаги та толерантності. Існують безперечні ознаки, які свідчать про те, що така дорожня карта отримає необхідну політичну підтримку та буде визнана пріоритетним завданням на високому рівні.

Ґрунтуючись на представлених результатах дослідження, члени робочої групи, відповідальні за проведення наукового дослідження, підготували рекомендації щодо подальшого просування гендерної рівності як пріоритетного напрямку в секторі безпеки.

1. ВСТУП

1.1. Передумови

У будь-якій світовій спільноті ґендерні відносини – це комплексна проблема, яка складається з політичного, соціального та психологічного аспектів. Україна не є винятком, адже стереотипи рольової поведінки були і є у суспільній та індивідуальній свідомості населення. Вони мають широкомасштабні наслідки, які впливають на всі рівні суспільства: ґендерно-дискримінаційна форма організації політичного, економічного та соціального життя; домінуюча поведінка чоловічої статі в питаннях задоволення культурних і фізіологічних потреб; прагнення реалізації владного контролю за поведінкою партнера, прояви ґендерного насильства.

Сектор безпеки пов'язаний із додатковими труднощами. Зокрема, як і в секторі безпеки і оборони в більшості країн світу, працівники і працівниці сектору безпеки України виконують складні обов'язки в екстремальних умовах, включаючи службу в зоні проведення операції Об'єднаних сил, які завдають шкоди їхньому здоров'ю та життю. Крім того, у цьому секторі традиційно домінують чоловіки, що означає, що будь-який аналіз ґендерних відносин є складним і особливо важливим.

У цьому контексті Міністерство внутрішніх справ України ініціювало співпрацю за технічної підтримки структури ООН Жінки, фінансової допомоги урядів Швеції та Норвегії, у партнерстві з американською неурядовою організацією «Promundo-US», Національною академією внутрішніх справ та Київським міжнародним інститутом соціології. Така новаторська співпраця була спрямована на розширення масштабів дослідження, проведеного за Міжнародною методологією дослідження «Чоловіки та ґендерна рівність» (IMAGES), для того, щоб конкретно вивчити ґендерні відносини в секторі безпеки – секторі, який наразі знаходиться в особливо напруженому стані в Україні з погляду безпеки.

Дослідження питань маскулінності в секторі безпеки проводилося з лютого 2019 року до грудня 2020 року з метою допомогти МВС у розробленні та/або оновленні політики просування ґендерної рівності в органах та підрозділах сектору. МВС виявило особливий інтерес до взаємозв'язку між конфліктом і насильством за ознакою статі: чи впливає стрес і травма в зонах проведення операції Об'єднаних сил на ставлення та звички людей до ґендерного насильства, коли вони повертаються додому? Це дослідження лягло в основу аналізу даних за методологією IMAGES.

1.2. Про методологію IMAGES

Міжнародна методологія дослідження «Чоловіки та ґендерна рівність» (IMAGES) є одним з найбільш комплексних досліджень, які коли-небудь проводилися для вивчення ставлення та звичок чоловіків та жінок до ґендерної рівності. За допомогою різноманітних засобів анкети для опитування за методологією IMAGES досліджують такі сфери: насильство за ознакою статі, здоров'я та звички, пов'язані зі здоров'ям, розподіл обов'язків у сім'ї, участь чоловіків у догляді та вихованні дітей, ставлення чоловіків і жінок

Дослідження IMAGES в Україні

Ця спеціальна версія дослідження за методологією IMAGES вийшла приблизно через три роки після публікації «Сучасне розуміння маскулінності» – ще одного дослідження в Україні з використанням методології опитування IMAGES, орієнтованого на поведінку, ставлення і звички чоловіків щодо насильства за ознакою статі. Дані звіту за 2018 рік та цієї спеціальної версії дослідження IMAGES прямо не зіставні через різні методології та характеристики вибірки. Однак звіт 2018 року надає цінний контекст щодо ставлень і звичок, пов'язаних з ґендерними питаннями в Україні, що може покращити процес ознайомлення з цим звітом.

Ознайомитися з публікацією «Сучасне розуміння маскулінності» можна англійською та українською мовами за посиланням: <https://ukraine.unfpa.org/uk/publications>

до ґендерних питань і політики, пов'язаної з ґендерною рівністю, проблеми транзакційного сексу, повідомлення чоловіків про кримінальну поведінку, а також якість життя. Основною метою дослідження за методологією IMAGES є формування розуміння і ставлення чоловіків та жінок до ґендерної рівності, для використання цієї інформації під час підготовки, упровадження та моніторингу реалізації заходів, спрямованих на просування ґендерної рівності, особливо на рівні державної політики.

У прагненні досягти цієї мети висновки досліджень IMAGES активно поширюються у всьому світі, зокрема й Україні, для їх використання у контексті підготовки політики та програм у багатьох сферах (див. текстовий блок на попередній сторінці). В основу цього дослідження покладено досвід проведення опитувань за методологією IMAGES у багатьох країнах світу і в Україні, водночас його було ретельно адаптовано і скориговано з урахуванням умов країни та конкретних потреб МВС, яке здійснювало нагляд за його проведенням.

1.3. Міжнародні зобов'язання України та національне законодавство про ґендерну рівність

ґендерна рівність є ефективним інструментом побудови розвинутого, безпечного та інклюзивного суспільства, яке створює умови для реалізації прав людини для усіх незалежно від статі. Визнаючи свою відповідальність за покращення життя кожної людини та виявляючи проблеми ґендерної нерівності та дискримінації, держави беруть на себе відповідальність за вжиття необхідних заходів для усунення бар'єрів та створення належних умов для рівних прав та можливостей жінок, чоловіків, хлопців та дівчат.

1.3.1. Міжнародні правові зобов'язання України

Рівність жінок і чоловіків як міжнародну норму вперше було закріплено в Загальній декларації прав людини (1948 р.)⁶, де в преамбулі визнається, що «народи Об'єднаних Націй підтвердили у цій Хартії свою віру ... в рівноправність чоловіків і жінок»; Стаття 1 передбачає, що «всі люди наро-

джуються вільними та рівними в своїй гідності і правах». Цей принцип був включений до наступних договорів ООН, ратифікованих Україною⁷, зокрема:

- **Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1973 р.)⁸ і факультативні протоколи до нього (1991 р.)**, згідно з якими Україна погоджується забезпечити рівні права чоловіків та жінок на користування усіма цивільними та політичними правами, закріпленими в пакті.

- **Міжнародний пакт про соціальні, економічні та культурні права (1973 р.)⁹**, відповідно до якого Україна зобов'язується забезпечувати чоловікам і жінкам рівні права на користування передбаченими в ньому економічними, соціальними і культурними правами.

- **Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1980 р.)¹⁰ та Факультативний протокол до неї (2003 р.)¹¹**, згідно з якими Україна зобов'язана вжити заходів щодо попередження дискримінації (тобто «розрізнення, винятку або обмеження за ознакою статі... у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій галузі»).

- **Пекінська декларація та Платформа дій (1995 р.)¹²**, яка спрямована на поліпшення становища жінок шляхом активного залучення їх до всіх сфер державного та приватного життя шляхом забезпечення повної

6 Організація Об'єднаних Націй. (1948). Загальна декларація прав людини. URL: <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/> (дата звернення: 24.02.2021).

7 Рік у дужках вказує на рік ратифікації в Україні.

8 Міжнародний пакт про громадянські та політичні права і факультативні протоколи до нього (1973). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 24.02.2021).

9 Міжнародний пакт про соціальні, економічні та культурні права (1973). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 24.02.2021).

10 Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1980). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text (дата звернення: 24.02.2021).

11 Факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (2003). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_794#Text (дата звернення: 24.02.2021).

12 Пекінська декларація та Платформа дій (1995). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507 (дата звернення: 24.02.2021).

та рівної участі жінок у прийнятті економічних, соціальних, культурних та політичних рішень.

• **Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» (2000 р.)**¹³, перша резолюція Ради Безпеки, яка наголошує на важливості рівноправної та повноцінної участі жінок у миробудуванні та підтримці миру (зокрема, включення ґендерних питань у миротворчі місії та операції; урахування конкретних потреб жінок та дівчат, їхнього досвіду та перспектив при прийнятті політичних, правових та соціальних рішень; захист жінок та дівчат від сексуального насильства та інших форм насильства під час конфлікту). До кінця 2020 року було прийнято дев'ять резолюцій: **Резолюція 1820 (2008 р.)**, яка засуджує насильство як інструмент війни; **Резолюція 1888 (2009 р.)**, яка санкціонує миротворчі місії для захисту жінок та дівчат від сексуального насильства, пов'язаного зі збройними конфлікта-

ми; **Резолюція 1889 (2009 р.)** залучення жінок до всіх етапів мирних процесів; **Резолюція 1960 (2010)**, яка повторює заклик припинити сексуальне насильство в збройних конфліктах; **Резолюція 2106 (2013 р.)**, у якій визнається, що сексуальне насильство в умовах конфлікту зачіпає також чоловіків і хлопчиків; **Резолюція 2122 (2013)** про розширення можливостей жінок на всіх етапах запобігання, урегулювання конфлікту та відновлення після конфлікту; **Резолюція 2242 (2015 р.)** в ознаменування 15-ї річниці розширення участі жінок у мирних процесах; **Резолюція 2467 (2019 р.)** щодо правосуддя, відповідальності та застосування підходу, орієнтованого на постраждалих, при вирішенні проблеми сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом; **Резолюція 2493 (2019 р.)** про введення чітких посилань на «повну, рівну та значущу» участь жінок.

• **Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року**¹⁴ прийнятий світовими лідерами в 2015 році і містить 17 цілей у сфері сталого розвитку. Україна локалізувала всі цілі в 2019 році¹⁵ і в 2020 році представила свою першу добровільну національну доповідь про їх виконання¹⁶.

• Україна також ратифікувала всі основні конвенції Міжнародної організації праці, такі як Конвенція про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності (1956 р.)¹⁷, Конвенція про охорону материнства (1956 р.)¹⁸, Конвенція про дискримінацію у галузі праці та занять (1961 р.)¹⁹ та Конвенція про трудящих із сімейними обов'язками (1999 р.)²⁰.

Крім того, Україна приєдналася до Ради Європи в 1995 році. Низку її нормативно-правових актів регулюють захист прав людини, рівних прав і рівних можливостей та відіграють важливу роль в Україні:

• **Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод та її протоколи (1997 р.)**²¹ основана на Загальній декларації прав людини, є основою міжнародних норм щодо прав людини в європейських країнах.

13 Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 (2000). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_669#Text (дата звернення: 24.02.2021).

14 Див. Цілі сталого розвитку в Україні на веб-сайті. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html> (дата звернення: 24.02.2021).

15 Указ Президента України №722: Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року (2019). URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825> (дата звернення: 24.02.2021).

16 Департамент стратегічного планування та макроекономічного прогнозування, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. (без дати) Цілі сталого розвитку: Добровільний національний огляд. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/26295VNR_2020_Ukraine_Report.pdf (дата звернення: 24.02.2021).

17 Конвенція про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності, № 100 (1956). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_002#Text (дата звернення: 24.02.2021).

18 Конвенція про охорону материнства, № 103 (1956). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_122#Text (дата звернення: 24.02.2021).

19 Конвенція про дискримінацію в галузі праці та занять, № 111 (1961). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_161#Text (дата звернення: 24.02.2021).

20 Конвенція про рівне ставлення й рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: Трудящі із сімейними обов'язками, № 156 (1999). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_010#Text (дата звернення: 24.02.2021).

21 Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (1997). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 24.02.2021).

Набуття цією Конвенцією чинності сприяло створенню інститутів, основною метою яких є контроль за дотриманням прав, гарантованих Конвенцією (згодом цю відповідальність було передано Європейському суду з прав людини в 1998 році).

- **Європейська соціальна хартія (2006 р.)**²², яка закріплює право про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності, а також рівні права трудящих із сімейними обов'язками, включаючи можливість обох батьків отримувати відпустки для догляду за дитиною.

- **Конвенція Ради Європи «Про запобігання та протидію насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» (Стамбульська конвенція (2011 р.))**²³, яка набрала чинності в 2014 році і спрямована на захист, запобігання та правову відповідальність, а також розробку стратегій боротьби з насильством у сім'ї та

насильством щодо жінок. Україна підписала Стамбульську конвенцію у 2011 році, але не ратифікувала її.

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (2014)²⁴, передбачає проведення Україною заходів щодо забезпечення рівних можливостей працевлаштування чоловіків та жінок у таких сферах, як освіта, навчання, економічна та соціальна діяльність, а також у процесі прийняття рішень.

Що стосується сектору безпеки і оборони, Організація Північноатлантичного договору (НАТО) відіграє значну роль у здійсненні Україною політики гендерної рівності. Як партнер НАТО Україна прагне досягнення мети «Гендерні перспективи» (G0013)²⁵ у рамках співпраці для упровадження «Партнерство НАТО заради миру». У цьому контексті Україна затвердила **Річну національну програму під егідою Комісії Україна-НАТО на 2020 рік**²⁶. Ціль програми 1.3.5 полягає у тому, що «жінки і чоловіки в секторі безпеки і оборони України користуються рівними правами та можливостями», зокрема шляхом створення рівного доступу до процесів та ресурсів для жінок та чоловіків; шляхом включення гендерних питань у системи підготовки та перепідготовки персоналу безпеки і оборони; а також шляхом створення інфраструктури в секторі безпеки і оборони, яка відповідає потребам жінок, чоловіків та їхніх сімей.

У 2020 році Україна приєдналася до ряду ініціатив для вираження політичної волі щодо просування гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок. У вересні 2020 року Україна отримала офіційний статус **члена «Партнерства Біарріц»**²⁷, метою якого є посилення відповідальності країн Великої сімки (G7) та консолідація зусиль інших країн щодо досягнення рівності між жінками та чоловіками²⁸. Приєднавшись до цього партнерства, Україна взяла на себе зобов'язання зі створення вільного від бар'єрів громадського простору, дружнього до сімей з дітьми та ма-

22 Європейська соціальна хартія (2006). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення: 24.02.2021).

23 Конвенція Ради Європи «Про запобігання та протидію насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» (підписана в 2011, набрала чинності у 2014). URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210> (дата звернення: 24.02.2021).

24 Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (2014). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 24.02.2021).

25 Мета партнерства Україна-НАТО G0013 «Гендерні перспективи» є однією з цілей партнерства між Україною та Організацією Північноатлантичного договору (НАТО) в рамках процесу планування та перегляду «Партнерство заради миру». Дивися: Процес планування та перегляду «Партнерство заради миру» (2014, 5 листопада). URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_68277.htm (дата звернення: 24.02.2021).

26 Указ Президента «Річна національна програма під егідою Комісії Україна-НАТО на 2020 рік» (2020 рік). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203/2020%23Text#Text> (дата звернення: 24.02.2021).

27 Україна отримала офіційний статус члена «Партнерства Біарріц». URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-stala-povnopravnoyu-uchasniceyu-partnerstva-biarric-63521> (дата звернення: 24.02.2021).

28 Розширення можливостей жінок. (2019). Додаток до «Партнерства Біарріц» з питань гендерної рівності. URL: <https://www.empowerwomen.org/en/resources/documents/2020/03/annex-for-the-biarritz-partnership-on-gender-equality-27032650?lang=en> (дата звернення: 24.02.2021).

ломобільних груп; ознайомлення дітей з принципами рівності між жінками та чоловіками; попередження насильства; скорочення розриву в оплаті праці жінок і чоловіків і створення більш значних можливостей для чоловіків з догляду за дітьми²⁹. У грудні 2020 року Україна приєдналася до Міжнародної коаліції за рівну оплату праці³⁰, міжнародної ініціативи, очолюваної Міжнародною організацією праці, ООН Жінки й Організацією економічного співробітництва та розвитку з метою сприяння однакою оплаті праці, що має рівноцінну вартість³¹.

1.3.2. Національне законодавство і галузеві нормативні акти

Загалом в Україні створено правову базу, що забезпечує рівні права та можливості для жінок, чоловіків, юнаків та дівчат. Україна вва-

жає рівність чоловіків та жінок важливим пріоритетом державної політики для забезпечення сталого, демократичного розвитку країни, і ця рівноправність закріплена в **Статті 24 Конституції України** «Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних або інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мови або за іншими ознаками. Рівність прав жінок і чоловіків забезпечується наданням рівних можливостей жінкам і чоловікам у соціально-політичній та культурній діяльності, освіті та навчанні, роботі та оплаті праці»³². Основні українські закони, що стосуються гендерної рівності:

- **«Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005 р.)**³³, метою якого є досягнення рівності між жінками та чоловіками у всіх сферах суспільства. Стаття 1 визначає рівні права як «відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі», а рівні можливості як «рівні умови для реалізації рівних прав жінок і чоловіків».

- **«Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» (2014 р.)**³⁴, що забороняє дискримінацію, зокрема за ознакою статі.

- **«Про запобігання та протидію домашньому насильству» (2017)**³⁵, у якому чітко визначено всі види домашнього насильства, встановлено принципи запобігання та боротьби з ним та окреслюються основні напрями державної політики в цій галузі, передбачені для захисту постраждалих осіб.

- **«Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» (2017)**³⁶, який встановлює кримінальну відповідальність за вчинення домашнього насильства (статті 126 -1).

Україна також прийняла низку національних, регіональних та галузевих планів щодо виконання міжнародних зобов'язань та національного законодавства. Зокрема, основними національними політиками у сфері забезпечення гендерної рівності та розширення прав жінок є такі нормативно-правові акти:

- **Національна стратегія у сфері прав людини (2021 рік)**³⁷;

29 Міністерство закордонних справ України. (2020 рік, 12 вересня). Дмитро Кулеба про приєднання до «Партнерства Біарріц»: Україна віддана захисту прав людини та боротьбі з дискримінацією. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-pro-priyednannya-do-partnerstva-biarric-ukrayina-viddana-zahistu-prav-lyudini-ta-borotbi-z-diskriminaciyeyu> (дата звернення: 24.02.2021).

30 Міністерство соціальної політики України. (2020, 10 грудня). Уряд України став членом Міжнародної коаліції за рівну оплату праці (EPIC). URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-ukrayini-nabuv-chlenstva-u-mizhnarodnij-koaliciyi-za-rivnu-oplatu-praci-epic> (дата звернення: 24.02.2021).

31 Міжнародна коаліція за рівну оплату праці. (без дати). Члени. р. URL: <https://www.equalpayinternationalcoalition.org/members/?search=&order=DESC&memberType=Government> (дата звернення: 24.02.2021).

32 Конституція України (1996 рік). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/%20%20254к/96-во#Text> (дата звернення: 24.02.2021).

33 Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005 рік). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 24.02.2021).

34 Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» (2014 рік). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text> (дата звернення: 24.02.2021).

35 Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (2017 рік). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 24.02.2021).

36 Закон «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» (2017 рік). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19#Text> (дата звернення: 24.02.2021).

37 Указ Президента «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини» (2021 рік). URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1192021-37537?fbclid=IwAR2xskwIE7wVrwJORJ7e8uohffqe6o2QqdYgC11BbmYBoGOn5lg4y8XFXmg> (дата звернення: 20.04.2021).

- **Державна соціальна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків** на період до 2021 року (2018 рік)³⁸;
- **Національний план дій щодо реалізації рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з питань ліквідації дискримінації щодо жінок до восьмого періодичного звіту України про імплементацію Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок** до 2021 року (2018 рік)³⁹;
- **Державна соціальна програма запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі** на період до 2025 року (2021 рік)⁴⁰.

38 Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року» (2018 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.04.2021).

39 Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національного плану дій щодо реалізації рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з питань ліквідації дискримінації щодо жінок до восьмого періодичного звіту України про імплементацію Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок до 2021 року (2018 рік). URL <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-go-planu-dij-z-vikonannya-rekomo-zhinok-do-vosmoyi-periodichnoyi-dopovidu-ukrayini-pro-vikonannya-konvenciyi-pro-likvidaciyu-vsih-form-diskriminaciyi-shchodo-zhinok-na-period-do-2021-roku>. (дата звернення: 20.04.2021).

40 Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року (2021 рік). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.04.2021).

41 Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року» (2020 рік). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnogo-a1544r> (дата звернення: 24.02.2021).

42 План заходів Міністерства внутрішніх справ України з реалізації гендерної політики на період до 2021 року (2019, 26 квітня). URL: https://mvs.gov.ua/upload/file/plan_1325_18.04.2019%20%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%96%D0%B9%20%D0%B7%D0%B0%D1%82%D0%B2.%20%D0%BD.%20%E2%84%96%20330%20%D0%B2%D1%96%D0%B4%2026.04.19.docx (дата звернення: 24.02.2021).

43 Національний план дій щодо реалізації Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» до 2020 року (із змінами, внесеними у 2018 році); Державна соціальна програма забезпечення рівних прав та можливостей для жінок та чоловіків на період до 2021 року (2018 рік); Національний план дій щодо реалізації рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з питань ліквідації дискримінації щодо жінок до восьмого періодичного звіту України про імплементацію Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок до 2021 року (2018).

Другий **Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» до 2025 року (2020 р.)**⁴¹ включає декілька сфер відповідальності державних установ з урахування гендерної проблематики в порядку денному у сфері миру і безпеки. Передбачається забезпечення рівної участі чоловіків і жінок у прийнятті рішень у секторі безпеки і оборони, створення гендерно чутливої системи виявлення, запобігання та реагування на загрози безпеці, забезпечення процесу постконфліктного відновлення, розвиток і впровадження системи правосуддя перехідного періоду на основі принципів забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, захисту від гендерного насильства та сексуального насильства в умовах конфлікту, забезпечення розвиненого інституційного потенціалу учасників/учасниць Національного плану для ефективного здійснення порядку денного «Жінки, мир, безпека».

Важливо підкреслити, що юридичне закріплення положень про врахування гендерної проблематики в секторі безпеки і оборони означає, що гендерні питання стали невід'ємною частиною стратегії зміцнення обороноздатності країни і забезпечення ефективного управління у безпекових інституціях. Потрібно також зазначити, що в останні роки відбулися позитивні зміни, пов'язані з урахуванням гендерної проблематики в секторі безпеки. Наприклад, проведена в 2017 році оцінка гендерного впливу в секторі безпеки і оборони України стала основою для першого **секторального плану дій МВС щодо реалізації Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека»**. У квітні 2019 року МВС прийняло оновлений варіант **секторального плану дій щодо реалізації гендерної політики на період до 2021 року**⁴², який об'єднав завдання трьох основних політик у сфері забезпечення гендерної рівності та розширення прав жінок⁴³. У 2021 році було прийнято План заходів Міністерства внутрішніх справ України з реалізації Національного плану дій

з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року⁴⁴.

МВС також включає ґендерний підхід у свої дорожні карти, плани та стратегічні документи. До інших відомчих правових документів, спрямованих на зміцнення ролі жінок і розроблення механізмів реагування та попередження дискримінації або сексуальних домагань на робочому місці, належать:

- **«Про затвердження Інструкції про заходи контролю за зверненнями громадян, яка містить інформацію щодо дискримінації за ознакою статі та сексуальних домагань у Національній гвардії України»** (наказ командира Національної гвардії України, 2017)⁴⁵.
- **«Про затвердження Порядку проведення**

ня службових розслідувань у Національній гвардії України» (zareєстровано в Міністерстві юстиції, 2020)⁴⁶.

- **Зміни до Положення з організації перевірки рівня фізичної підготовленості кандидатів до вступу на службу в Національну поліцію України** (поправки, затверджені МВС у 2018 році)⁴⁷.

1.4. Загальний огляд

Цей звіт складається із: вступу, у якому відображено методологію дослідження та характеристики опитаних; семи розділів, у яких детально висвітлюються результати дослідження за темами – ставлення до ґендерних питань, досвід дитинства, стосунки в сім'ї, виховання дітей, фокус на секторі безпеки, досвід інтимних партнерських стосунків та здоров'я; розділу «Обговорення» за авторством організації «Promundo-US», у якому розглядаються значення та можливе впровадження результатів; переліку рекомендацій авторів цього звіту щодо втілення висновків дослідження за методологією IMAGES у політику і практику.

44 План заходів Міністерства внутрішніх справ України з реалізації Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року, затверджений наказом Міністра внутрішніх справ України від 10 березня 2021 року №188.

45 Наказ командира Національної гвардії (№ 911) «Про затвердження Інструкції про заходи контролю за зверненнями громадян, яка містить інформацію щодо дискримінації за ознакою статі та сексуальних домагань у Національній гвардії України» (2017).

46 Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Порядку проведення службових розслідувань в Національній гвардії України» (2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0473-20> (дата звернення: 24.02.2021); цей наказ (№ 347) датований 21 квітня 2020 року і передбачає, що випадки дискримінації або сексуального домагання в Національній гвардії України підлягають внутрішньому розслідуванню, яке проводиться за допомогою фахівців з ґендерної інтеграції з метою сприяння обліку ґендерної проблематики в органах військового управління.

47 Наказ МВС «Положення з організації перевірки рівня фізичної підготовленості кандидатів до вступу на службу в Національну поліцію України» (2016, із змінами станом на 2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0306-16#Text> (дата звернення: 24.02.2021); ці зміни встановлюють уніфіковані стандарти прийнятності фізичної підготовленості для кандидатів вищих навчальних закладів МВС, незалежно від їхньої статі.

2. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

IMAGES – це методологія комплексного глобального опитування, розробленою організацією «Promundo» та Міжнародним центром досліджень жінок, яке вивчає ставлення та поведінку із широкого кола тем, пов'язаних із ґендерною рівністю. Дані дослідження за методологією IMAGES серед іншого дають уявлення про досвід застосування чоловіками та зазнавання жінками насильства в інтимних партнерських стосунках, участь чоловіків та жінок у догляді за членами сім'ї та їхню реакцію на глобальні питання ґендерної рівності. Анкета IMAGES містить запитання з міжнародного дослідження Всесвітньої організації охорони здоров'я з питань насильства щодо жінок, Медико-демографічного обстеження (DHS), шкалу ґендерної рівності чоловіків (GEM) та інші запитання, що стосуються ставлень та поведінки чоловіків, пов'язаних з ґендерною рівністю. Анкету опитування було адаптовано до різних умов і застосовано більш ніж у 40 країнах світу – при збереженні основного набору зіставних запитань – для забезпечення його прийнятності та врахування культурної специфіки.

Для цілей цього дослідження анкету IMAGES і дизайн дослідження було спеціально адаптовано й узгоджено представниками партнерів дослідження задля врахування питань, пов'язаних з ґендерною рівністю, з якими стикаються працівники та працівниці сектору безпеки України.

2.1. Вибірка й анкета

Для проведення опитування було відібрано 6 областей, що представляють відповідні макрорегіони України: Закарпатська (Західний регіон), Київська та місто Київ (Центральний регіон), Харківська, Донецька та Луганська (Східний регіон) та Одеська (Південний регіон). Визначений обсяг вибірки (1 595 осіб) було розподілено між трьома структу-

рами, підпорядкованими МВС: Національною поліцією, Національною гвардією України та Державною прикордонною службою України. Для забезпечення необхідної мінімальної представленості жінок у вибірці використовувався квотний принцип: не менше 10 % від вибірки.

Усього в межах дослідження було опитано 1 595 респондентів та респонденток (1 354 чоловіків та 241 жінку – поліцейських та військовослужбовців). Дослідження проводилося серед співробітників та співробітниць трьох служб: Національної поліції, Державної прикордонної служби України та Національної гвардії України; представники МВС відібрали відділення поліції та військові частини та самих респондентів та респонденток у них. Серед респондентів та респонденток були:

- особи, які зараз виконують службові обов'язки в зоні проведення ООС: 500 респондентів/респонденток, зокрема 439 (88 %) чоловіків, 61 (12 %) жінка;
- особи, які повернулися із зони проведення ООС до мирної служби: 522 респонденти та респондентки, зокрема 469 (90 %) чоловіків і 53 (10 %) жінок;
- особи, які не мали досвіду несення служби в зоні проведення ООС: 573 респонденти та респондентки, зокрема 466 (78 %) чоловіків і 127 (22 %) жінок.

Інструментарій дослідження базувався на анкеті для опитування IMAGES, де обидві анкети – для жінок та чоловіків – були адаптовані для України, зокрема для сектору безпеки, та перекладені українською мовою.

2.2. Збір даних, етичні аспекти та аналіз

Збір даних проводився протягом жовтня – листопада 2019 року фахівцями та фахівчинями Національної академії внутрішніх справ та професійно підготовленими інтерв'юерами та

інтерв'юєрками Київського міжнародного інституту соціології; усього в проведенні опитування взяло участь 29 інтерв'юєрів. Збирання даних розпочалося зі встановлення контакту з керівництвом відібраних частин/відділень та погодження дати й часу проведення опитувань. Після цього опитування проводилося методом особистого інтерв'ю за місцем роботи респондента або респондентки (із максимальним забезпеченням приватності бесіди). Учасники і учасниці могли обрати мову – українську або російську, – якою вони відповідатимуть на запитання анкети. Інтерв'ю співробітників та співробітниць сектору безпеки, які не мали досвіду несення служби в зоні ООС, збиралися за допомогою планшетів. Опитування співробітників сектору безпеки, які несуть нині та несли раніше службу в зоні ООС, здійснювалось за допомогою анкет на паперових носіях з подальшим внесенням відповідей до електронної таблиці. Частину найбільш чутливих запитань про насильство в інтимних партнерських стосунках було винесено для анкетування: кожен/кожна учасник/учасниця заповнював/заповнювала коротку анкету самостійно та після завершення вкладав/вкладала анкету в чистий конверт та заклеював/заклеювала його. Усі дані в опитуванні є анонімними.

Зважаючи на делікатний характер багатьох запитань, включених до дослідження, значна увага під час підготовки дослідження приділялася етичним аспектам. Кожен/кожна учасник/учасниця дослідження отримав/отримала брошуру з інформацією про дослідження, про його/її права як учасника/учасниці та з відповідями на найбільш поширені запитання про дослідження. Окрім того, кожен/кожна респондент/респондентка опитування отримав/отримала інформаційну листівку, у якій також містився номер гарячої лінії відповідного підрозділу МВС та загальнонаціональної відкритої гарячої лінії, де надається психологічне консультування, зокрема з питань,

пов'язаних з насильством; ці номери люб'язно надано громадською організацією «Ла Страда-Україна». Крім того, Комісія з питань етики Міжнародного центру дослідження жінок розглянула це дослідження та надала свої рекомендації. Однак через складність планування роботи на місцях у зоні проведення ООС було прийнято рішення розпочати збір даних до остаточного затвердження Комісією повного протоколу і методології дослідження. Навіть незважаючи на те, що дослідження проводилося без схвалення Комісії, автори, як і раніше, упевнені як у повній безпеці всіх учасників/учасниць дослідження, так і в правильності етичних аспектів на кожному етапі збирання даних.

Статистичний аналіз було проведено за допомогою статистичного пакета SPSS 18 (Chicago, IL: SPSS Inc.). Усі розрахунки базувалися на отриманих відповідях, і порогове значення для p було встановлено на рівні 0,05. За потреби відповіді було об'єднано, перекодовано або обраховано нові змінні на основі зібраних.

2.3. Обмеження

Це дослідження базується не на репрезентативній вибірці, натомість його метою було залучення співробітників сектору безпеки з трьох підрозділів, включаючи тих, хто ніколи не брав участі в зоні проведення ООС, хто раніше перебував у зоні ООС або хто в даний час перебуває у зоні ООС. Для усунення будь-яких імовірних побоювань щодо національної безпеки група з проведення дослідження не мала даних про кількість учасників/учасниць та їх місцезнаходження. Доступ до цих груп населення було також обмежено через збройну агресію Російської Федерації проти України⁴⁸, яка створила проблеми безпеки для дослідницької групи й обмежила присутність деяких потенційних учасників/учасниць. МВС та НАВС відповідали за відбір учасників/учасниць та забезпечення доступу до них.

Ще одне обмеження, пов'язане зі структурою включеної вибірки, полягало в тому, що всі респонденти/респондентки були співробітниками та співробітницями сектору безпеки,

48 Згідно Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19?find=1&text=%D0%B7%D0%B1%D1%80%D0%BE%D0%B9#Text>

й інтерв'ю у зоні проведення ООС також проводилися співробітниками сектору (здебільшого психологами). З огляду на ієрархічність сектору безпеки учасники/учасниці могли б засумніватися у добровільному характері участі; водночас інтерв'юери та інтерв'юерки пройшли підготовку з питань етики проведення досліджень, учасникам/учасницям дослідження були надані інформаційні листи з відомостями про їхні права і також усно проінформовано до початку збору даних.

З огляду на делікатність досліджуваних тем, конфіденційність є одним з основних компонентів протоколу дослідження і навчання щодо збору даних для створення атмосфери довіри та щирості. Однак група з проведення опитування не може гарантувати достовірності всіх відповідей, і, можливо, отримані дані не є повними щодо певних чутливих запитань, особливо тих, які стосуються насильства.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У цьому розділі наведено детальні результати дослідження за методологією IMAGES у секторі безпеки України, які розділені на вісім підтем: характеристики опитаних, ставлення до ґендерних питань, досвід дитинства, стосунки в сім'ї, виховання дітей, фокус на секторі безпеки, досвід інтимних партнерських стосунків і здоров'я.

3.1. Характеристики опитаних

3.1.1. Соціально-демографічна інформація

Під час дослідження загалом було опитано 1595 респондентів та респонденток, зокрема 1354 чоловіки (85 % опитаних) й 241 жінку (15 %). Якщо уважніше поглянути на демографічні дані учасників та учасниць (**таблиця 3.1 а**), то можна виділити декілька помітних тенденцій, пов'язаних з ґендерною проблематикою:

- **ВІК:** серед опитаних жінки виявилися у середньому старші за чоловіків: середній вік опитаних жінок становить 33 роки, чоловіків – 30 років. Наприклад, 30 % чоловіків перебувають у віковому діапазоні від 18 до 24 років порівняно з 17 % жінок, і 46 % чоловіків були віком від 25 до 34 років проти 34 % жінок. Водночас більше жінок перебувало у старших вікових групах (47 % жінок знаходилися у віковому діапазоні 35–49 років, чоловіків – 24 %; а 2,1 % жінок та 1,3 % чоловіків старші за 50 років).

- **ОСВІТА:** серед респондентів-чоловіків значно більше виявлено опитаних з початковою, середньою загальною або професійно-технічною (ПТУ, ліцей) освітою – 25 %, порівняно із жінками – 5,0 %. Водночас серед респондентів-жінок істотно переважають опитані з повною вищою освітою – 66 %, на відміну від респондентів-чоловіків – 40 %.

Потрібно зазначити, що істотних відмінностей у групах досліджуваних чоловіків та жінок із середньою спеціальною освітою не спостерігається (15 % чоловіків і жінок), як і з базовою вищою (бакалавр) освітою (чоловіків – 20 %, жінок – 14 %).

• ФІНАНСОВЕ СТАНОВИЩЕ І ДЖЕРЕЛА ДОХОДУ:

істотних відмінностей щодо фінансового становища серед опитаних чоловіків та жінок не спостерігається, зокрема, 24 % чоловіків та 20 % жінок вважають, що їм не вистачає грошей на базові потреби (їжа, одяг тощо). Значно більше опитаних, які самостійно забезпечують основне джерело доходу, виявлено серед чоловіків (60 %, порівняно з жінками – 41 %). Відповідно, лише 3,3 % чоловіків вказують, що основним джерелом доходу є інший член подружжя, серед жінок таких осіб виявлено 19 %. Так само серед респондентів-жінок спостерігаємо значно більше опитаних, які вказують, що основним джерелом доходу є сам респондент/сама респондентка і член подружжя порівну (31 % порівняно з 20 % чоловіків). А втім серед респондентів-чоловіків виявлено більше тих, кого забезпечують батьки (14 %, а серед жінок так відповіли лише 7,5 %), що може бути зумовлено вищим відсотком молодших за віком чоловіків порівняно з опитаними жінками загалом за вибіркою, зокрема в діапазоні від 18 до 34 років.

Таблиця 3.1 а. Загальні соціально-демографічні характеристики вибірки

	Національна поліція % (n)		Національна гвардія України % (n)		Державна прикордонна служба України % (n)		Усього % (n)	
	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.
Загалом у вибірці	86,1 (551)	13,9 (89)	85,1 (440)	14,9 (77)	82,9 (363)	17,1 (75)	84,9 (1354)	15,1 (241)
Вік								
18-24	12,5 (69)	12,4 (11)	51,4 (226)	22,1 (17)	29,8 (108)	18,7 (14)	29,8 (403)	17,4 (42)
25-34	52,7 (290)	40,4 (36)	38,9 (171)	24,7 (19)	42,4 (154)	34,7 (26)	45,5 (615)	33,6 (81)
35-49	33,6 (185)	46,1 (41)	8,9 (39)	49,4 (38)	25,9 (94)	45,3 (34)	23,5 (318)	46,9 (113)
50+	1,1 (6)	1,1 (1)	0,9 (4)	3,9 (3)	1,9 (7)	1,3 (1)	1,3 (17)	2,1 (5)
Освіта								
Початкова, середня загальна або професійно-технічна (ПТУ, ліцей)	12,0 (66)	1,1 (1)	42,4 (186)	11,7 (9)	23,0 (83)	2,7 (2)	24,8 (335)	5,0 (12)
Середня спеціальна	8,9 (49)	4,5 (4)	18,9 (83)	20,8 (16)	21,1 (76)	20,3 (15)	15,4 (208)	14,6 (35)
Базова вища (бакалавр)	20,9 (115)	10,1 (9)	17,5 (77)	22,1 (17)	19,7 (71)	10,8 (8)	19,5 (263)	14,2 (34)
Повна вища (спеціаліст, магістр, науковий ступінь)	58,2 (320)	84,3 (75)	21,2 (93)	45,5 (35)	36,3 (131)	66,2 (49)	40,3 (544)	66,3 (159)
Фінансове становище								
Не вистачає на базові потреби	30,8 (163)	20,7 (18)	18,6 (78)	17,3 (13)	19,1 (67)	23,3 (17)	23,7 (308)	20,4 (48)
Вистачає на базові потреби	69,2 (367)	79,3 (69)	81,4 (341)	82,7 (62)	80,9 (283)	76,7 (56)	76,3 (991)	79,6 (187)

Основне джерело доходу								
Сам респондент/сама респондентка	62,8 (345)	43,8 (39)	58,0 (244)	42,1 (32)	59,4 (214)	35,1 (26)	60,4 (803)	40,6 (97)
Член подружжя (чоловік/дружина)	4,6 (25)	11,2 (10)	2,1 (9)	22,4 (17)	2,8 (10)	24,3 (18)	3,3 (44)	18,8 (45)
Сам респондент/сама респондентка і член подружжя порівну	23,7 (130)	36,0 (32)	13,1 (55)	25,0 (19)	22,5 (81)	29,7 (22)	20,0 (266)	30,5 (73)
Батьки	6,7 (37)	4,5 (4)	25,4 (107)	9,2 (7)	11,9 (43)	9,5 (7)	14,1 (187)	7,5 (18)
Інші родичі	0,5 (3)	2,2 (2)	0,2 (1)	0,0 (0)	0,6 (2)	0,0 (0)	0,5 (6)	0,8 (2)
Соціальна допомога від держави	0,2 (1)	0,0 (0)	0,0 (0)	0,0 (0)	0,0 (0)	0,0 (0)	0,1 (1)	0,0 (0)
Інший варіант	1,5 (8)	2,2 (2)	1,2 (5)	1,3 (1)	2,8 (10)	1,4 (1)	1,7 (23)	1,7 (4)

3.1.2. Базова інформація про роботу

Аналіз у розрізі звань загалом показав відсутність статистично значущих відмінностей між досліджуваними групами, зокрема, до осіб рядового або сержантського складу належать 54 % респондентів-чоловіків та 55 % жінок, також серед опитаних виявилось 32 % чоловіків та 32 % жінок у званні від молодшого лейтенанта до капітана, у званні від майора до полковника спостерігається 14 % респондентів-чоловіків та 13 % жінок).

3.1.3. Стрес і підтримка

Чоловіки та жінки загалом описали подібний досвід переживання стресових ситуацій та відчуття підтримки, пов'язаних з їхньою роботою. Відтак переважна більшість опитаних як чоловіків (87 %), так і жінок (91 %), підкреслюють, що їхня родина підтримує їхні кар'єрні прагнення у секторі безпеки (різниця не є статистично значущою). Водночас

виявилось, що члени родин опитаних чоловіків значно частіше скаржаться, що вони багато працюють: 57 % порівняно з аналогічним показником у жінок – 42 %. Більшість жінок сказали, що протягом минулого тижня вони переважну частину часу відчували, що їх поважають, – із цим погодилися більше жінок (54 %), ніж чоловіків (43 %); і 31 % чоловіків та 23 % жінок принаймні раз на тиждень протягом останнього місяця задумувалися про те, щоб покинути роботу в секторі безпеки.

Однак існують деякі відмінності в переживанні стресу, пов'язаного з роботою. Зокрема 32 % опитаних жінок переживали стрес та пригніченість через те, що не мали достатнього доходу порівняно з 37 % чоловіків. Утім чоловіки рідше вказують на переживання стресу через те, що намагаються балансувати між роботою та домашніми обов'язками (34 % чоловіків порівняно з 38 % жінок).

Таблиця 3.1в. Респонденти/респондентки, які цілком або скоріше погодилися із запропонованими твердженнями про стрес і підтримку

	Національна поліція % (n)		Національна гвардія України % (n)		Державна прикордонна служба України % (n)		Усього % (n)	
	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.
Підтримка із боку сім'ї								
Моя родина підтримує мої кар'єрні прагнення у секторі безпеки	85,8 (466)	93,1 (81)	84,9 (366)	84,2 (64)	90,8 (324)	94,7 (71)	86,9 (1,156)	90,8 (216)
Моя родина скаржиться, що я забагато працюю	68,3 (369)	47,7 (41)	49,4 (206)	44,0 (33)	50,0 (173)	33,8 (25)	57,4 (748)	42,1 (99)
Відчуття власної цінності протягом останнього тижня								
Відчували, що Ваша думка або ідеї мають значення	21,8 (116)	25,0 (22)	22,5 (93)	25,0 (19)	24,1 (84)	32,0 (24)	22,7 (293)	27,2 (65)
Відчували, що Вас поважають	39,4 (208)	53,5 (46)	45,9 (194)	48,1 (37)	43,3 (153)	60,3 (44)	42,6 (555)	53,8 (127)
Стрес, пов'язаний із роботою								
Я часто відчуваю стрес та пригніченість через те, що не маю достатнього доходу	39,6 (215)	34,5 (30)	32,6 (140)	27,6 (21)	37,1 (132)	33,8 (25)	36,7 (487)	32,1 (76)
Я часто відчуваю стрес через те, що намагаюся балансувати між роботою та домашніми обов'язками	37,9 (206)	47,2 (42)	31,7 (134)	30,3 (23)	31,6 (112)	33,3 (25)	34,2 (452)	37,5 (90)
Упродовж минулого місяця задумувалися про те, щоб покинути роботу в секторі безпеки								
Часто (принаймні раз на тиждень)	33,4 (180)	23,5 (20)	32,5 (136)	22,4 (17)	26,9 (95)	23,3 (17)	31,4 (411)	23,1 (54)
Рідко (не більше разу чи двох разів)	66,6 (359)	76,5 (65)	67,5 (282)	77,6 (59)	73,1 (258)	76,7 (56)	68,6 (899)	76,9 (180)

3.1.4. Сімейний стан та основна інформація про партнера/партнерку

Аналіз отриманих результатів за сімейним станом та історією стосунків показав загалом відсутність статистично значущих відмінностей. Утім спостерігаються відмінності за статтю з погляду досвіду шлюбу або фактичних шлюбних стосунків: про такий досвід повідомили 80 % жінок порівняно з 66 % чоловіків (**таблиця 3.1с**), що може бути пов'язано з вищим середнім віком опитаних жінок. Окрім того, між досліджуваними групами чоловіків та жінок, які мають досвід шлюбних відносин, є статистично значущі відмінності щодо статусу зайнятості партнера/партнерки. Зокрема значно більше жінок вказали на наявність оплачуваної роботи (працює за наймом або самозайнятий) у свого партнера – 93 % порівняно з 65 % чоловіків; і більшість опитаних назвали чоловіка основним годувальником у своїй парі (так відповіли 54 % опитаних чоловіків та 55 % жінок).

У значно більшої частини респонденток партнер працює у секторі безпеки і оборони (52 % порівняно з 22 % серед чоловіків). Серед респондентів/респонденток, чиї партнери/партнерки працюють у секторі безпеки, у 49 % опитаних чоловіків дружина (партнерка) за рангом належить до рядового / сержантського складу, а серед респондентів-жінок 26 % мають чоловіків у такому ранзі; у 37 % опитаних жінок партнер у ранзі від молодшого лейтенанта до капітана, у респондентів-чоловіків – 26 %. Окрім того, більше жінок повідомили, що їхній партнер має звання від майора до полковника (35 % порівняно з лише 7,3 % партнерок у чоловіків). Водночас серед партнерок опитаних чоловіків значно більше осіб вільного найму (17 % порівняно з партнерами жінок – 1,8 %).

Таблиця 3.1с. Розподіл респондентів/респонденток за сімейним станом та історія стосунків

	Національна поліція % (n)		Національна гвардія України % (n)		Державна прикордонна служба України % (n)		Усього % (n)	
	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.
Історія сімейних стосунків								
На даний час одружені/заміжні або живуть разом	73,7 (396)	53,9 (48)	46,7 (200)	57,9 (44)	56,6 (201)	63,4 (45)	60,4 (797)	58,1 (137)
Будь-коли були одружені/заміжні або жили разом	79,8 (439)	79,8 (71)	50,7 (220)	81,8 (63)	62,7 (227)	77,3 (58)	65,8 (886)	79,0 (192)

Ранній шлюб								
Дружині на момент шлюбу було менше 18 років	1,9 (8)	0,0 (0)	3,8 (8)	0,0 (0)	1,4 (3)	2,4 (1)	2,3 (19)	0,6 (1)
	Середнє	Ст. відхилення	Середнє	Ст. відхилення	Середнє	Ст. відхилення	Середнє	Ст. відхилення
Вік чоловіка на момент вступу до першого шлюбу	23,6	24,9	23,0	24,9	23,9	26,3	24,0	25,2
Вік жінки на момент вступу до першого шлюбу	22,7	22,1	21,8	21,5	22,5	22,9	22,5	22,1
Різниця між віком чоловіка та дружини на момент вступу до першого шлюбу	1,9	2,8	1,2	3,4	1,4	3,4	1,6	3,1

3.2. Ставлення до ґендерних питань

У цьому розділі подано результати дослідження про ставлення опитаних до ґендерної рівності, ґендерних норм, балансування між сімейними та професійними обов'язками, уявлення про маскулінність та фемінність, а також погляди на виправданість застосування насильства щодо жінок та прав чоловіків і жінок у питаннях шлюбу та розлучення.

3.2.1. Питання ґендерної рівності в суспільстві

Більшість працівників та працівниць сектору безпеки – приблизно 65 % – погодилися із твердженням, що в Україні потрібно більше працювати для просування рівних прав та можливостей для чоловіків та жінок (**рис. 3.2а**). Водночас значна частина респондентів, як серед чоловіків, так і серед жінок, мають

дещо хибні уявлення та стереотипи щодо питань гендерної рівності. Зокрема, 37 % опитаних чоловіків та 30 % жінок дотримуються думки, що чоловіки повинні мати пріоритет у працевлаштуванні, коли можливості щодо роботи обмежені. Більше чверті опитаних чоловіків (29 %) та чверть опитаних жінок (26 %) вважають, що поняття «гендер» стосується жінок або сексуальних меншин, водно-

час 16 % респондентів та 11 % респонденток схильні вважати, що розширення прав жінок означатиме обмеження прав чоловіків. Тобто більшість опитаних працівників та працівниць сектору безпеки України погоджуються з важливістю забезпечення гендерної рівності, проте іноді не повною мірою розуміють, у чому саме полягає принцип рівності чоловіків та жінок.

Рис. 3.2а. Відсоток опитаних чоловіків та жінок, які цілком або скоріше погодилися із запропонованими твердженнями щодо питань гендерної рівності в суспільстві

3.2.2. Усталені гендерні ролі

Ставлення до гендерних ролей стосується очікувань, яких дотримуються люди щодо ролей, які чоловіки і жінки повинні відігравати в суспільстві (зокрема, щодо виконання оплачуваної роботи чи домашніх обов'язків), та відповідних очікувань щодо якостей та моделей поведінки, які визначаються як такі, що мають бути «притаманні» чоловікам або жінкам. Уявлення про жорстко визначені гендерні ролі підкріплюють існування гендерної нерівності, оскільки обмежують можливості та прагнення

людини до власної реалізації у різних сферах. За даними опитування, чоловіки більше схильні демонструвати підтримку усталених гендерних ролей та домінуючого статусу чоловіка над жінкою. Зокрема, трохи більше половини (56 %) чоловіків поділяють думку, що останнє слово в прийнятті рішень у домі має бути за чоловіком, хоча серед жінок цю думку поділяють лише 26 % (рис. 3.2b). Із твердженням, що для усіх краще, якщо чоловік заробляє гроші, а жінка лише піклується про дім і дітей, погодилися 48 % чоловіків і 23 % жінок.

Рис. 3.2b. Відсоток опитаних чоловіків та жінок, які цілком або скоріше погодилися із запропонованими твердженнями щодо жорстко визначених ґендерних ролей

3.2.3. Насильство щодо жінок

Абсолютна більшість респондентів, як чоловіки, так і жінки, вважають насильство щодо жінок неприпустимим. Так, думку про те, що чоловіки, якщо необхідно, повинні застосовувати насильство, щоб їх поважали, поділяють 4,0 % чоловіків та 0,4 % жінок; 3,9 % серед чоловіків і 2,9 % серед жінок припускають, що є моменти, коли жінка заслуговує на побиття; а 1,3 % чоловіків та 1,2 % жінок погодилися з тим, що жінка повинна терпіти насильство, щоб зберегти сім'ю.

3.2.4. Уявлення про маскуліність та фемінність

Поняття «маскуліність» стосується ролей, моделей поведінки та якостей, які в певному суспільстві сприймаються як притаманні або бажані для чоловіків і пов'язані із уявленням про «справжнього чоловіка». Відповідно поняття «фемінність» стосується уявлень суспільства про ролі, поведінку та ознаки, які вважаються загальноприйнятими для жінок та пов'язані з жіночністю. Соціальні уявлення про маскуліність та фемінність значною мірою впливають на життя людей та в багатьох випадках можуть бути шкідливими. За даними досліджень Всесвітньої організації охорони здоров'я в Європі, уявлення про маскуліність та фемінність та те, як визначаються ґендерні ролі в суспільстві, ма-

ють величезний вплив на здоров'я чоловіків та жінок. Зокрема, парадигма маскуліності пов'язана із моделями ризикованої та шкідливої для здоров'я поведінки (куріння, нездорове харчування, вживання алкоголю, ризикована статевая поведінка тощо), роль годувальника сім'ї та тривалий робочий день є факторами, що впливають на виникнення таких хвороб, як гіпертонія, хронічний біль у спині, інфаркт міокарда тощо.⁴⁹ Окрім цього, уявлення про чоловічу перевагу та домінування пов'язані із застосуванням насильства (зокрема щодо жінок та дівчат), оскільки в традиційній моделі маскуліності використання насильства може розглядатися як прийнятний спосіб підтримки свого статусу.⁵⁰ Уявлення про маскуліність також можуть бути підставою для нетерпимості та дискримінаційних практик щодо інших; переконання, що сексистські або

49 Всесвітня організація охорони здоров'я. (2018). Здоров'я і благополуччя чоловіків в Європейському регіоні ВООЗ: Покращення здоров'я в межах ґендерного підходу. Бюро Європейського регіону ВООЗ. URL: <https://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/the-health-and-well-being-of-men-in-the-who-european-region-better-health-through-a-gender-approach-2018> (дата звернення: 24.02.2021).

50 ООН Жінки. (2016). Брошура для самостійного навчання: Розуміння маскуліності та насильства що до жінок і дівчат. URL: https://trainingcentre.unwomen.org/RESOURCES_LIBRARY/Resources_Centre/masculinities%20booklet%20.pdf (дата звернення: 24.02.2021).

нетерпимі щодо інших дії або погляди є атрибутами чоловічої ролі, можна віднести до чинників, що можуть породжувати та підтримувати несправедливість та насильство.

Відповідно до даних опитування працівників/працівниць сектору безпеки України, удвічі більше чоловіків, аніж жінок (70 % проти 35 %) погодилися із твердженням, що чоловік із гомосексуальною орієнтацією не є «справжнім чоловіком»; 15 % чоловіків і 6,4 % жінок вказали, що чоловіка, який багато говорить про свої тривоги, побоювання та проблеми, насправді не слід поважати.

та проблеми, насправді не слід поважати. Із твердженням про те, що справжній чоловік повинен мати стільки сексуальних партнерів, скільки може, погодилися 12 % опитаних чоловіків і 2,1 % жінок (рис. 3.2с). Із твердженням, що для жінки набагато важливіше вийти заміж, ніж робити кар'єру, погодилися набагато більше чоловіків (48 % проти 28 % жінок). Хоча більше жінок, ніж чоловіків (22 % проти 17 %) погодилися з твердженням про те, що запобігати вагітності – це відповідальність жінки, ця різниця незначуща на рівні $p < 0,05$.

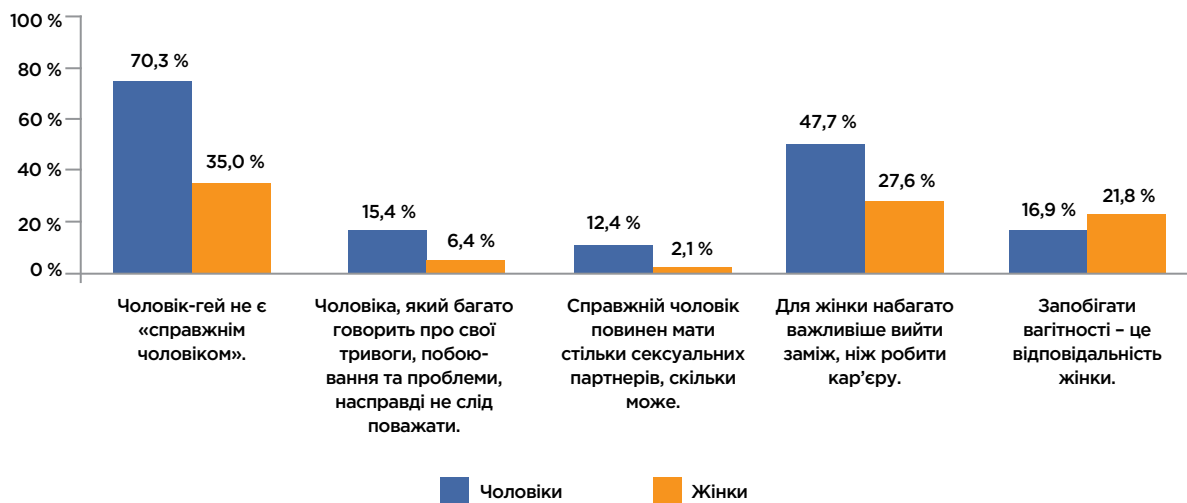

Рис. 3.2с. Відсоток опитаних чоловіків та жінок, які цілком або скоріше погодилися із запропонованими твердженнями щодо очікувань від жінки та чоловіка

3.2.5. Шлюб і розлучення

Схожі погляди в питаннях одруження і розлучення продемонстрували чоловіки та жінки, приблизно дев'ять з десяти погодилися із твердженням, що після розлучення чоловіки і жінки мають ділити опіку над дітьми порівну (різниця незначуща на рівні $p < 0,05$; рис. 3.2d). Крім того, лише 12 % чоловіків та 9,7 % жінок вважають, що дружина не повинна мати друзів протилежної статі, тоді як 7,9 % чоловіків та 13 % жінок вважають, що друзів протилежної статі не повинен мати чоловік. Тільки 4,3 % чоловіків та 2,9 % жінок поділяють думку, що чоловік не повинен одружуватися із жінкою, старшою за нього, і 3,3 % чоловіків та 2,9 % жінок, – що чоловік не повинен одружуватися із жінкою, яка більш освічена, аніж він.

З цього блоку запитань відповіді між Національною поліцією, Національною гвардією України та Державною прикордонною службою України різнилися. Так, найбільш жорсткі уявлення про ґендерні ролі продемонстрували респонденти-чоловіки, які служать у Національній гвардії України, порівняно з опитаними чоловіками інших структурних підрозділів: за чоловіком має бути останнє слово в прийнятті рішень у домі (62 %); для усіх краще, якщо чоловік заробляє гроші, а жінка лише піклується про дім і дітей (55 %); чоловік не повинен займатися домашніми справами (11 %).

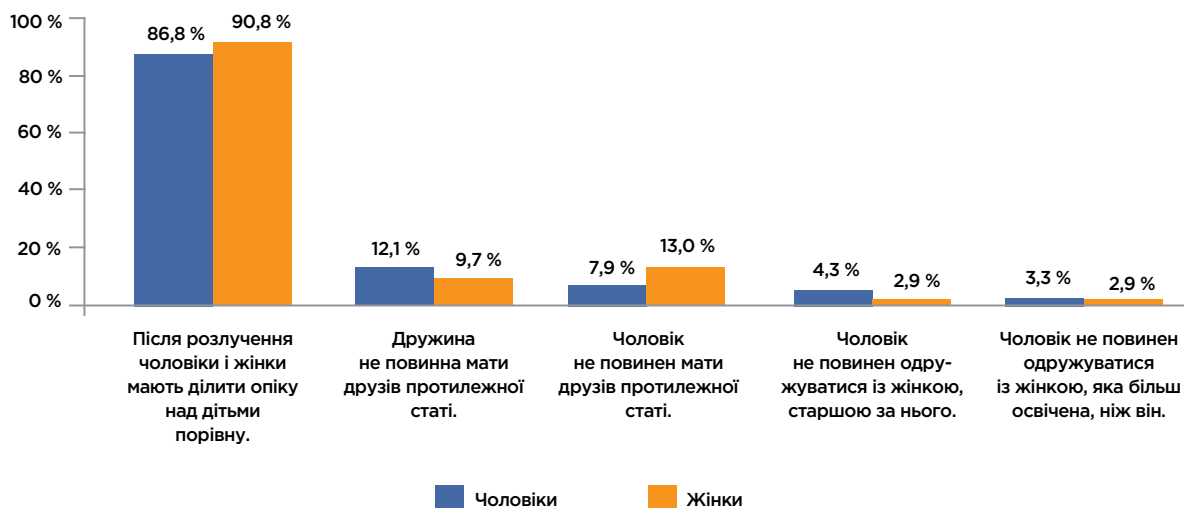

Рис. 3.2d. Відсоток опитаних чоловіків та жінок, які цілком або скоріше погодились із запропонованими твердженнями щодо шлюбу та розлучення

3.3. Досвід дитинства

Важливим етапом у гендерній соціалізації чоловіків і жінок є дитинство, коли індивід починає активно засвоювати зразки поведінки, копіюючи близьких людей і наслідуючи їхню поведінку. Перші зразки «типового» чоловіка чи «типової» жінки дитині дає сім'я і залежать вони від уявлень членів сім'ї про ролі та місце жінки і чоловіка в суспільстві, важливості культурних норм і вимог. Саме в родині формуються відповідні стереотипи щодо сприйняття та реалізації гендерних ролей, засвоюються наявні в суспільстві і сім'ях уявлення про прийнятність поведінки, що в подальшому зумовлює її здійснення у системі міжособистісних та суспільних стосунків. Тому частина запитань у дослідженні стосувалася дитячого досвіду опитаних, пов'язаного з розподілом ролей у сім'ї, спостереженням та переживанням насильства в дитячому віці.

3.3.1. Участь батька в хатній роботі та прийняття рішень у сім'ї

Опитані чоловіки частіше вказували на те, що в їхньому дитинстві або підлітковому віці батько (або інший чоловік, який їх виховував) хоча б іноді виконував будь-яку роботу, яка традиційно вважається у суспільстві «жіночою», наприклад, готував їжу, приби-

рав у домі, чистив ванну або туалет чи прав одяг. Показово, що цей відсоток перевищує 90 % в обох групах опитаних (96 % респондентів-чоловіків проти 93 % жінок). Респонденти-чоловіки найчастіше повідомляли, що спостерігали, як батько (або інший чоловік, який їх виховував) долучався до купівлі товарів для дому, а найрідше – до прання одягу (рис. 3.3а).

Значна частка опитаних (70 % чоловіків та 74 % жінок; різниця статистично незначуща на рівні $p < 0,05$) вважають, що в їхньому дитинстві мати була залучена до прийняття таких важливих рішень, як витрачання сімейного бюджету на великі покупки: машина, будинок чи велика побутова техніка. Крім того, близько 24 % респондентів-чоловіків і 32 % жінок вважають, що останнє слово в таких питаннях у їхній сім'ї залишалося виключно за матір'ю; 29 % чоловіків та 24 % жінок – за батьком (різниця статистично незначуща на рівні $p < 0,05$).

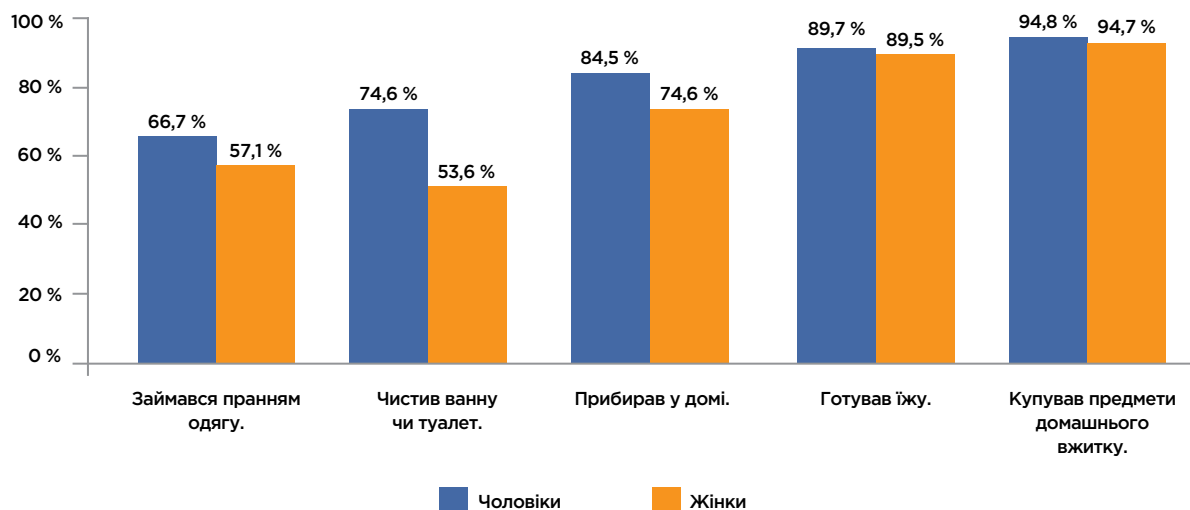

Рис. 3.3а. Відсоток опитаних чоловіків та жінок, які повідомили, що в їхньому дитинстві або підлітковому віці їхній батько (або чоловік, який їх виховував) виконував указані хатні роботи іноді, часто або дуже часто

3.3.2. Досвід несприятливих подій у дитинстві

Насильство в дитячому віці тісно пов'язане з багатьма негативними наслідками вже в дорослому житті, такими як зловживання алкоголем, схильність до самогубства або інша ризикована поведінка.⁵¹ Окрім того, дослідження доводять, що споглядання за насильством щодо матері або пережите в дитинстві насильство підвищує імовірність того, що особа сама вчинятиме подібні дії пізніше у своєму житті.⁵²

Серед опитаних 46 % чоловіків та 39 % жінок сказали, що їхня мати (або інша жінка, яка їх виховувала) хоча б раз у їхньому дитинстві зазнавала якоїсь форми насильства (рис. 3.3b). Водночас психологічне насильство траплялося частіше, ніж фізичне, і в дитин-

стві жінки його помічали частіше порівняно з чоловіками (46 % чоловіків і 38 % жінок).

Загалом 55 % чоловіків і 47 % жінок постраждали від фізичного або психологічного насильства в дитинстві. Разом із більшими шансами загалом стати жертвою насильства чоловіки частіше повідомляли про досвід фізичного насилля: 52 % чоловіків принаймні раз зазнавали фізичних покарань з боку рідні в дитинстві проти 44 % жінок, а публічним приниженням з боку родичів піддавалися 19 % чоловіків і 17 % жінок.

51 Всесвітня організація охорони здоров'я. (2018). Несприятливий досвід дитинства та поведінка, що шкодить здоров'ю серед студентів в Україні. URL: http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0004/370390/ace-ukraine-eng.pdf?ua=1 (дата звернення: 24.02.2021).

52 К. Д. О'Лірі, Н. Тінтл, Е. Й. Броммет, С. Ф. Глузман (2008). Описова епідеміологія насильства з боку інтимного партнера в Україні. Соціальна психіатрія та психіатрична епідеміологія, 43 (8), 619-626.

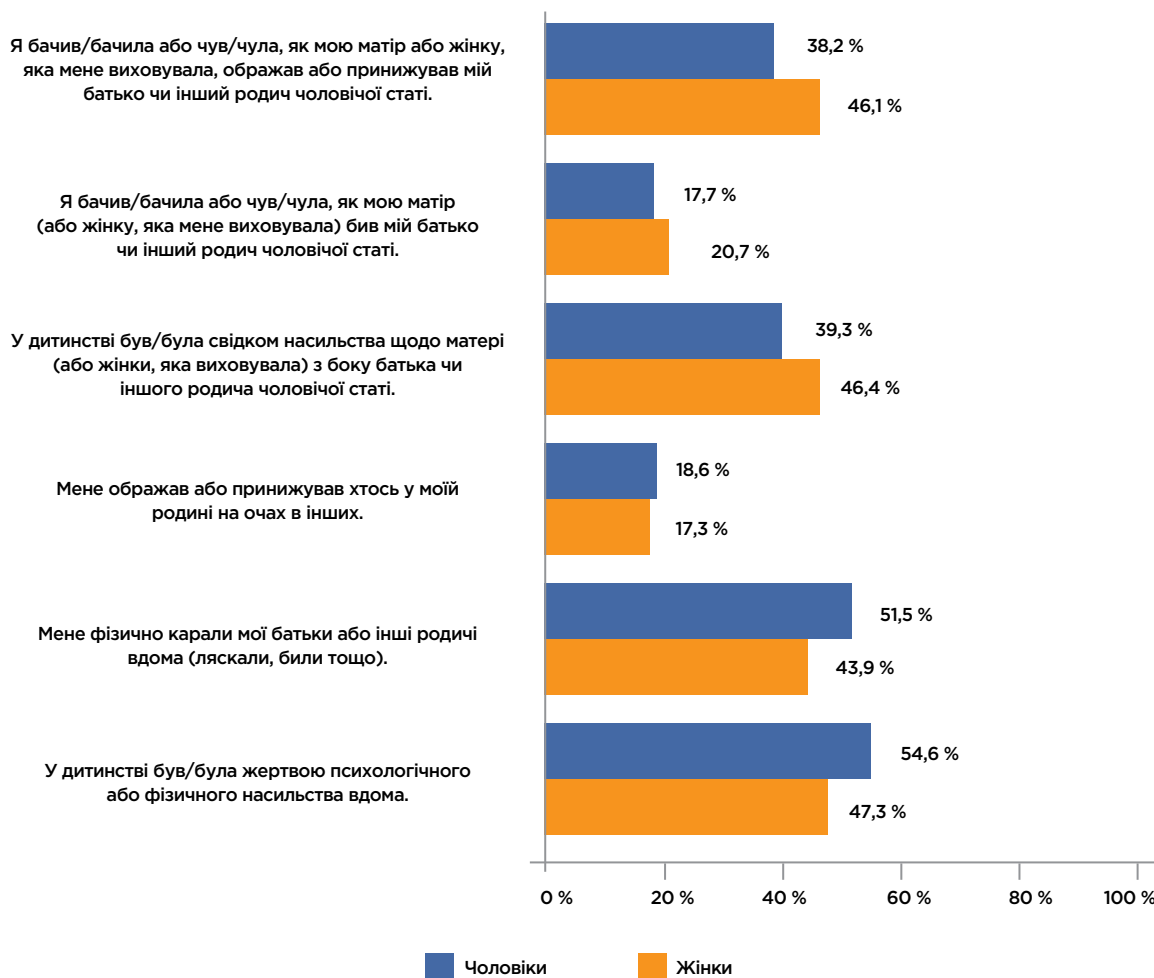

Рис. 3.3б. Відсоток опитаних чоловіків та жінок, які хоча б раз були свідками насильства щодо матері (або жінки, яка їх виховувала) у дитинстві або самі були жертвами насильства в сім'ї

Чоловіки частіше за жінок повідомляли про свій досвід насильства в шкільному середовищі: 9,7 % чоловіків зазнавали хоча б раз фізичних покарань з боку вчителів порівняно з 2,9 % жінок. Значно поширенішими є фізичні бійки в школі або оточенні: з-поміж опитаних 33 % чоловіків та 14 % жінок принаймні раз зазнавали побиттів чи погроз. Загалом жертвами фізичного чи емоційного насильства в школі або оточенні були 37 % опитаних чоловіків та 15 % жінок (рис. 3.3с).

Розглянемо досвід несприятливих подій серед чоловіків та жінок у різних структурних підрозділах сектору безпеки (таблиця 3.3а). Значна частина чоловіків і жінок, що працюють у Національній поліції, у дитинстві були свідками домашнього насильства над матерями або жінками, які їх виховували (43 % та 45 % відповідно).

Подібний досвід мали також 55 % опитаних жінок, що працюють у Національній гвардії. Окрім того, майбутні співробітники Національної поліції (54 %) і Державної прикордонної служби України (55 %) зазнавали фізичного покарання від батьків чи рідні в дитинстві. Жінки сектору безпеки також зазнавали фізичних покарань у сім'ях і (близько 43 % опитаних). Рідше переживали приниження та побиття опитані співробітники в шкільному середовищі, проте більше третини респондентів з кожного сектору зазнали цих форм насильства: 39 % працівників Національної поліції, 38 % працівників Державної прикордонної служби України і 35 % працівників Національної гвардії України. Значно менше в родинному чи шкільному середовищі насильство переживали жінки (15 % опитаних).

Рис. 3.3с. Відсоток опитаних чоловіків та жінок, які хоча б раз у дитинстві ставали жертвами фізичного насильства в школі або оточенні

Таблиця 3.3а. Процентний розподіл респондентів за досвідом несприятливих подій та насильства в дитинстві в сім'ї та суспільстві (за структурними підрозділами)

	Національна поліція % (n)				Національна гвардія України % (n)				Державна прикордонна служба України % (n)			
	Чол.		Жін.		Чол.		Жін.		Чол.		Жін.	
	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n
Бачив/бачила або чув/чула, як мою матір або жінку, яка мене виховувала, ображав або принижував мій батько чи інший родич чоловічої статі	41,7	218	44,7	38	34,2	140	54,7	41	37,5	132	38,9	28
Бачив/бачила або чув/чула, як мою матір (або жінку, яка мене виховувала) бив мій батько чи інший родич чоловічої статі	17,9	95	17,2	15	17,2	71	27,6	21	18,2	64	17,6	13
Був/була свідком насильства над матір'ю (або жінки, яка мене виховувала) з боку батька або іншого родича	42,5	223	44,7	38	35,6	146	54,7	41	39,0	138	39,7	29

	Національна поліція % (n)				Національна гвардія України % (n)				Державна прикордонна служба України % (n)			
	Чол.		Жін.		Чол.		Жін.		Чол.		Жін.	
	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n
Мене ображав або принижував хтось у моїй родині на очах в інших	19,5	104	21,6	19	17,5	73	16,0	12	18,8	67	13,5	10
Мене фізично карали мої батьки або інші родичі вдома (ляскали, били тощо)	54,2	286	43,2	38	44,6	186	45,3	34	55,4	199	43,2	32
Ставав/ставала жертвою фізичного чи емоційного насильства вдома в дитинстві	57,1	302	47,7	42	47,8	199	49,3	37	58,9	211	44,6	33
Мене бив або фізично карав у школі вчитель	9,9	53	4,6	4	11,8	50	1,3	1	7,0	25	2,7	2
Хтось у моїй школі або оточенні застосовував фізичне насильство щодо мене або погрожував мені насильством	35,6	190	15,9	14	28,8	122	15,6	12	34,2	122	11,0	8
Ставав/ставала жертвою фізичного чи емоційного насильства в школі або в оточенні	38,9	207	17,0	15	35,3	149	15,6	12	37,6	134	12,3	9

3.4. Стосунки в сім'ї

Гендерно зумовлені особливості взаємин чоловіків та жінок накладають відбиток на низку функцій, що забезпечують життєдіяльність родини: прийняття важливих рішень, виконання рутинних обов'язків, виховання та догляд за дітьми тощо. Тому вивчення особливостей розподілу цих функцій, орієнтованість на спільність прийняття рішень чи, навпаки, делегування повноважень конкретному члену родини дозволяють визначити деякі важливі чинники, які характеризують позитивні та негативні тенденції формування та розвитку сімейних стосунків.

3.4.1. Прийняття рішень у власній сім'ї

Згідно з відповідями респондентів та респонденток сектору безпеки в їхніх сім'ях біль-

шість рішень приймаються (або приймалися) подружжям спільно. Респонденти обох статей переконані, що чоловік і дружина в їхній сім'ї спільно приймають рішення щодо використання контрацептивів (78 % чоловіків та 71 % жінок) та здійснення великих покупок (68 % чоловіків та жінок) (рис. 3.4а). Однак жінки частіше звітують про прийняття рішень щодо придбання продуктів харчування та одягу: 43 % опитаних жінок стверджують, що саме вони відповідальні за покупку продуктів харчування, тоді як лише 23 % чоловіків кажуть, що дружини виконують цю роботу; так само 39 % жінок сказали, що саме дружини вирішують питання купівлі одягу порівняно з 20 % чоловіків. У цих питаннях респонденти-чоловіки частіше, ніж жінки, погоджуються, що це спільні рішення.

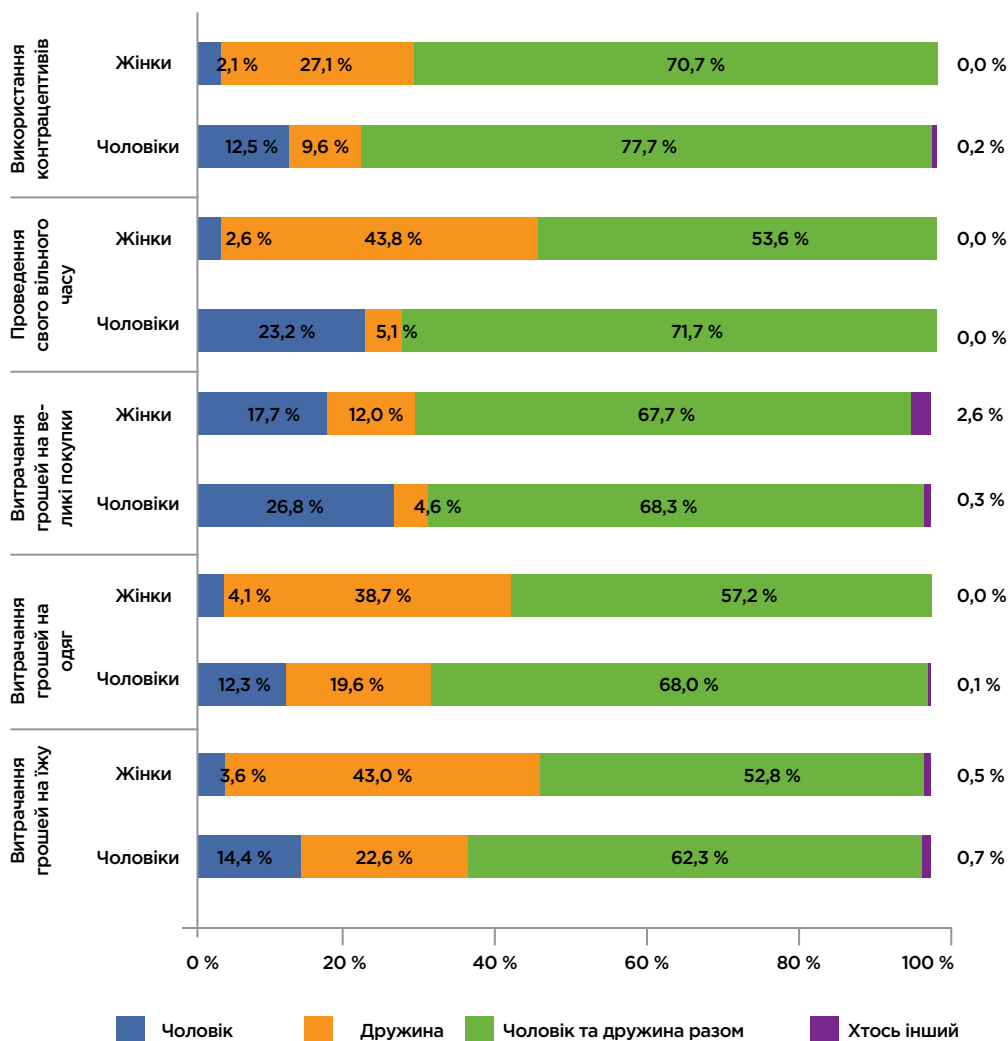

Рис. 3.4а. Розподіл відповідей опитаних чоловіків та жінок на запитання про те, за ким у їхній власній (нинішній або останній) сім'ї лишається останнє слово в прийнятті окремих рішень

Респонденти та респондентки трьох підрозділів МВС висловили згоду із твердженням, що рішення про великі витрати приймаються подружжям спільно, а самі респонденти та респондентки задоволені таким розподілом

сфер відповідальності (97% чоловіків і 91% жінок Національної поліції, 97% чоловіків і 95% жінок Національної гвардії України, 96% чоловіків і 86% жінок Державної прикордонної служби України) (таблиця 3.4а).

Таблиця 3.4а. Респонденти/респондентки, які коли-небудь перебували в шлюбі, скоріше або цілком погодилися із твердженнями про участь у прийнятті рішень у власній сім'ї (за структурними підрозділами)

	Національна поліція % (n)				Національна гвардія України % (n)				Державна прикордонна служба України % (n)			
	Чол.		Жін.		Чол.		Жін.		Чол.		Жін.	
	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n
Жінка або пара спільно приймають рішення про значні інвестиції	72,2	317	78,6	55	71,6	159	81,3	52	75,4	175	79,3	46
Респондент/респондентка задоволений/задоволена розподілом прав під час прийняття рішень удома	96,5	419	91,4	64	97,2	211	95,2	60	95,6	218	86,2	50
Партнер респондентки/партнерка респондента задоволений/задоволена розподілом прав під час прийняття рішень удома	94,4	407	88,4	61	98,1	210	96,6	57	95,1	213	88,3	53

3.4.2. Розподіл хатніх обов'язків у власній сім'ї

Згідно з відповідями респондентів чоловіки залучаються до всіх видів домашньої роботи. Зокрема, 99 % опитаних чоловіків вказали, що хоча б іноді виконували домашню роботу, яка в суспільстві традиційно вважається

«жіночою»: прання, прибирання або готування їжі (рис.3.4b). Найбільш поширений вид домашньої роботи, яким займаються чоловіки, – це участь у прибиранні кухні або вітальні (вказали 96 % чоловіків), а менш поширені – готування їжі (91 %), прання одягу (85 %), чищення ванни чи туалету (84 %).

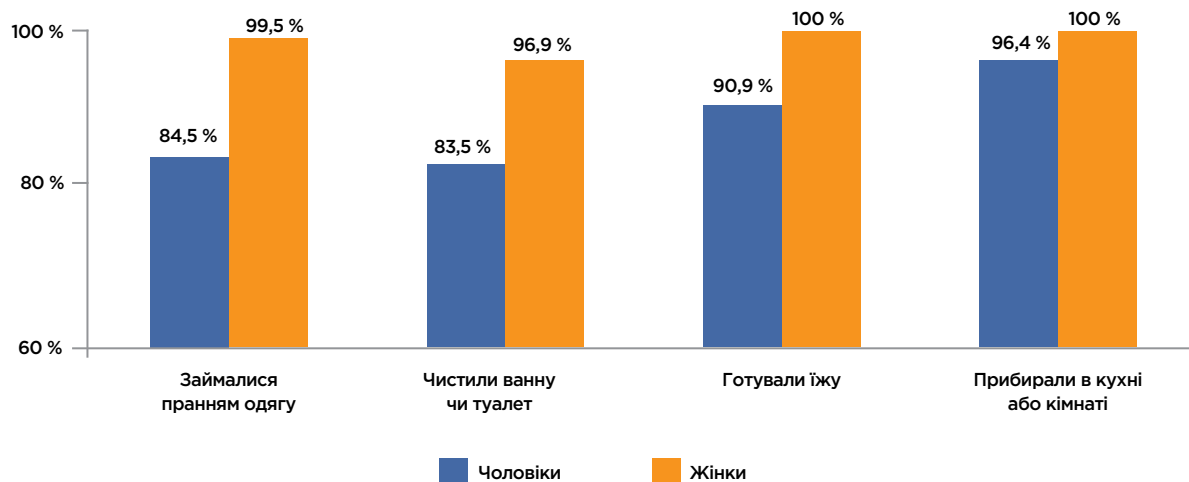

Рис. 3.4b. Відсоток опитаних чоловіків та жінок, які повідомили, що у своїй власній (нинішній або останній) сім'ї вони виконували вказані хатні «жіночі» роботи іноді, часто або дуже часто

Виконання подружжям інших завдань, пов'язаних із веденням домашнього господарства, відрізняється для чоловіків та жінок (рис. 3.4c). Усі жінки (100 %) купують предмети домашнього вжитку, а 92 % контролюють тижневий бюджет сім'ї; тоді як 97 % і 84 % чоловіків заявляють, що вони виконують цю роботу. Роботу в домогосподарстві, що передбачає застосуван-

ня фізичної сили, найчастіше виконують чоловіки: ремонтують щось у домі (98 % чоловіків та 51 % жінок) і працюють по господарству поза помешканням⁵³ (84 % чоловіків та 64 % жінок).

⁵³ До аналізу включені лише респонденти, які вказали, що мають господарство поза помешканням (n=785 для чоловіків та n=143 для жінок).

Рис. 3.4c. Відсоток опитаних чоловіків та жінок, які повідомили, що у своїй власній (нинішній або останній) сім'ї вони виконували вказані «чоловічі» роботи іноді, часто або дуже часто

Переважна більшість чоловіків з усіх трьох структурних підрозділів повідомляють, що вони принаймні іноді беруть участь у домашніх роботах: 99 % опитаних чоловіків у Національній поліції і Національній гвардії України та 100 % респондентів-чоловіків Державної прикордонної служби України. Найбільш поширений вид домашньої роботи, якою займаються чоловіки, – це участь у прибиранні дому, як вказали 97 % опитаних чоловіків у Національній поліції, Національній гвардії України і Державній прикордонній службі України. Усі жінки (100 %), які служать у Національній поліції, Національній гвардії Украї-

ни та Державній прикордонній службі України, купують предмети домашнього вжитку, а 94 %, 94 %, 89 % – контролюють тижневий бюджет сім'ї.

3.5. Виховання дітей

Батьки несуть відповідальність за здоров'я дитини, її фізичний, духовний, моральний розвиток, навчання і підготовку до самостійного життя. Згідно з даними опитування дітей мають майже половина (47 %) опитаних чоловіків і дві третини (64 %) опитаних жінок (таблиця 3.5а).

Таблиця 3.5а. Батьківство (за структурними підрозділами)

	Національна поліція % (n)				Національна гвардія України % (n)				Державна прикордонна служба України % (n)			
	Чол.		Жін.		Чол.		Жін.		Чол.		Жін.	
	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n
Статус батьківства												
Є діти (серед повної вибірки)	62,8	345	67,4	60	29,0	127	62,3	48	45,9	166	60,0	45
Діти все ще проживають у нашому домі (серед тих, хто має дітей)	83,7	287	83,3	50	78,4	98	83,3	40	80	132	91,1	41
Мають дітей віком від 3 до 14 років (серед тих, хто має дітей)	74,3	255	76,7	46	65,4	83	66,7	32	74,7	124	84,4	38

3.5.1. Народження і раннє дитинство

Серед опитаних, які мають дітей, кожен четвертий чоловік (24 %) та кожна п'ята (19 %) жінка повідомляють, що чоловік був у кімнаті під час народження їхньої наймолодшої дитини; 30 % опитаних чоловіків і 33 % жінок

сказали, що чоловік перебував поблизу, в іншій кімнаті медичного закладу (рис. 3.5а). Тобто половина чоловіків були присутні в пологовому залі чи неподалік під час народження наймолодшої дитини.

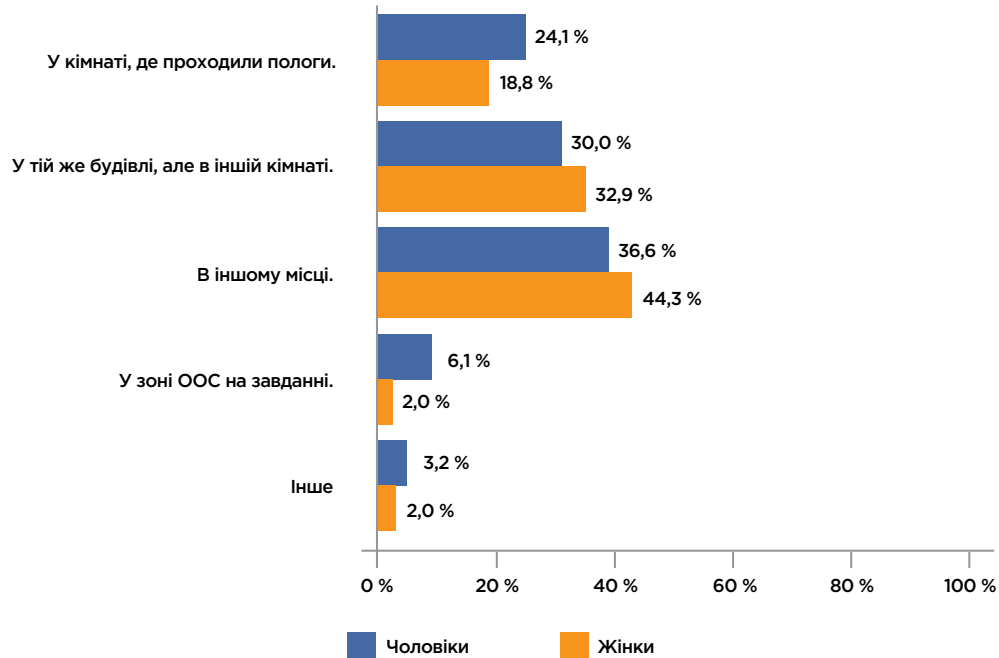

Рис. 3.5а. Відсотковий розподіл місцезнаходження чоловіка/партнера під час народження наймолодшої дитини (серед тих, хто має дітей)

Згідно з відповідями респондентів трьох підрозділів МВС кожен третій чоловік, який служить у Національній гвардії України (30 %), кожен четвертий чоловік, який служить у Державній прикордонній службі України (26 %), та кожен п'ятий чоловік, який служить у Національній поліції (21 %), стверджують, що були присутні в пологовому залі під час на-

родження наймолодшої дитини. На те, що чоловік перебував поряд з нею у пологовому залі, вказали 25 % опитаних жінок, які служать у Національній поліції, та лише 16 % і 13 % респонденток, які служать у Державній прикордонній службі України та Національній гвардії України (таблиця 3.5б).

Таблиця 3.5b. Присутність чоловіка/партнера під час народження наймолодшої дитини (серед тих, хто має дітей) за структурними підрозділами

	Національна поліція % (n)				Національна гвардія України % (n)				Державна прикордонна служба України % (n)			
	Чол.		Жін.		Чол.		Жін.		Чол.		Жін.	
	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n
У кімнаті, де проходили пологи	20,6	69	25,4	15	30,4	38	13,0	6	26,4	43	15,9	7
У тій же будівлі, але в іншій кімнаті	33,4	112	35,6	21	24,8	31	28,3	13	27,0	44	34,1	15
В іншому місці	34,3	115	33,9	20	35,2	44	54,3	25	42,3	69	47,7	21
Перебував у зоні ООС	7,5	25	3,4	2	5,6	7	2,2	1	3,7	6	0,0	0
Інше	4,2	14	1,7	1	4,0	5	2,2	1	0,6	1	2,3	1

Чинним українським законодавством відпустку у зв'язку із вагітністю і пологами передбачено лише для жінки, а у 2021 році введено додаткову оплачувану відпустку для чоловіків у зв'язку з народженням дитини⁵⁴. Результати дослідження свідчать про те, що від 40 % до 58 % батьків брали відпустку після народження дитини (**таблиця 3.5c**). Відповідно до отри-

маних даних за трьома підрозділами МВС більшість респондентів та респонденток висловилися за право чоловіків мати принаймні 10 днів оплачуваної відпустки у зв'язку із народженням дитини; найменший відсоток схвалення цього рішення залишається за жінками в Національній гвардії України⁵⁵.

54 У 2021 році введено додаткову оплачувану відпустку для чоловіків у зв'язку з народженням дитини. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення рівних можливостей матері та батька у догляді за дитиною». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-IX#Text> (дата звернення 09.06.2021 р.).

55 Дослідження проводилося до прийняття нового Закону України, що згадується вище.

Таблиця 3.5с. Використання батьком відпустки після народження дитини та підтримка такої відпустки (за структурними підрозділами)

	Національна поліція				Національна гвардія України				Державна прикордонна служба України			
	Чол.		Жін.		Чол.		Жін.		Чол.		Жін.	
	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n
Батько брав відпустку після народження дитини	40,1	121	44,9	22	42,3	47	31,1	14	54,5	85	57,9	22
Уряд повинен гарантувати оплачувану відпустку чоловіку на час народження дитини (принаймні 10 днів), окремо від щорічної або відпустки для догляду за дитиною	94,4	508	92,0	81	92,8	388	89,6	69	91,8	325	95,9	71

3.5.2. Участь у виконанні обов'язків з догляду за дитиною

Згідно з отриманими даними в сім'ях респондентів/респонденток обов'язки з догляду за дитиною розподілено між дружиною і чоловіком нерівномірно (**рис. 3.5b**).

У сім'ях працівників/працівниць Національної поліції переважно жінка здійснює щоденний догляд за наймолодшою дитиною (вказали 57 % чоловіків та 44 % жінок) та перебуває з нею вдома, коли вона хворіє (52 % чоловіків та 45 % жінок). Крім того, з-поміж опитаних чоловіків даного підрозділу 8,5 % визнали, що жінка завжди здійснює щоденний догляд за дитиною. У родинях працівників/працівниць Національної гвардії України 65 % чоловіків та 38 % жінок вказали, що щоденний догляд за дитиною здійснює пе-

реважно жінка; 57 % чоловіків та 30 % жінок кажуть, що саме жінка залишається удома, коли дитина хворіє. Подібна ситуація у сім'ях працівників Державної прикордонної служби України, де щоденний догляд за дитиною здійснює здебільшого жінка (вказали 60 % чоловіків і 67 % жінок) та перебуває з нею вдома, коли вона хворіє (за відповідями 70 % чоловіків та 87 % жінок).

Більшість батьків (як чоловіків, так і жінок) не задоволені тим, скільки часу вони можуть приділяти своїм дітям, а серед чоловіків відсоток таких трохи більший, ніж серед жінок (**рис. 3.5с**). Таких поглядів дотримуються від 94 % до 99 % чоловіків та від 82 % до 97 % жінок, які служать у всіх трьох структурних підрозділах.

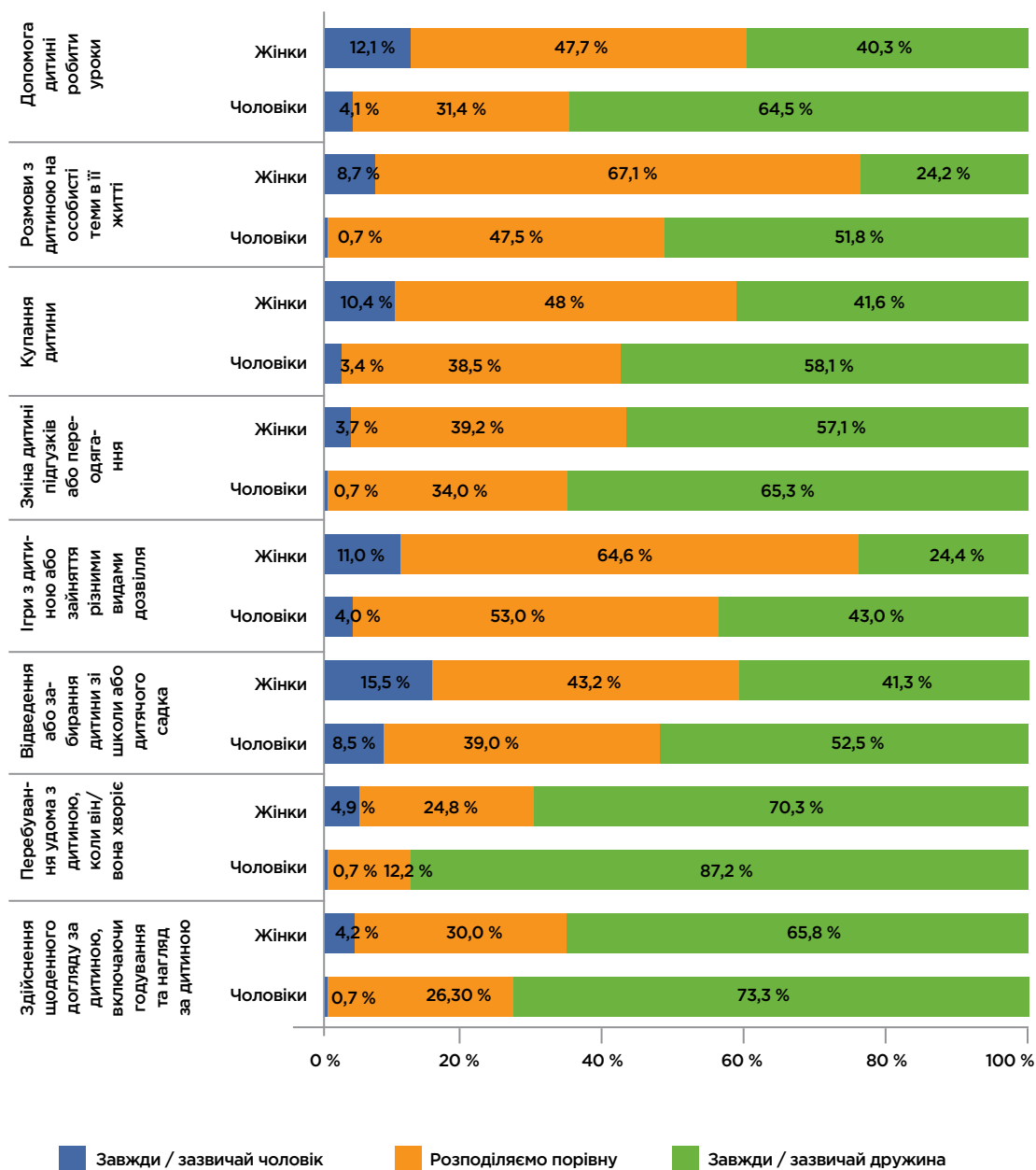

Рис. 3.5b. Повідомлення чоловіків та жінок про те, хто в сім'ї виконує обов'язки, пов'язані із доглядом за наймолодшою дитиною (серед тих, хто має дітей)

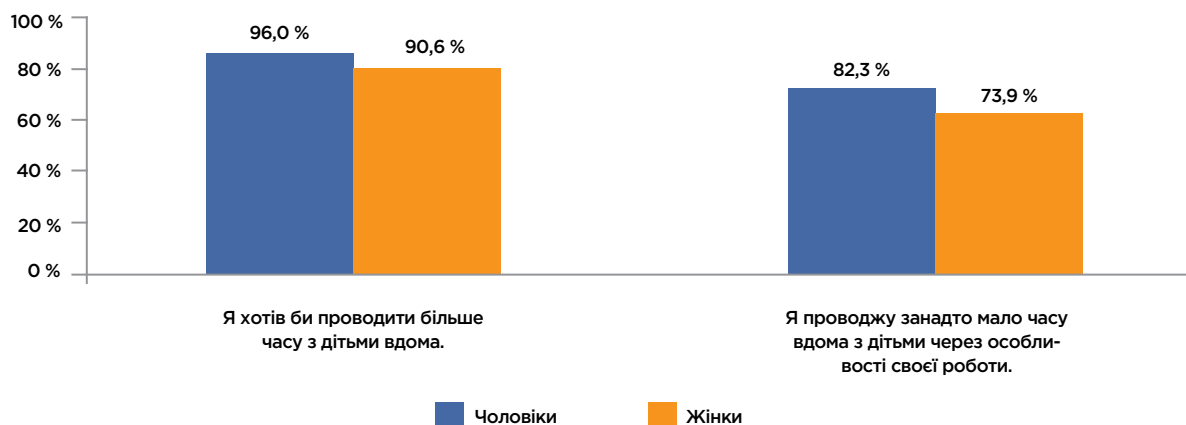

Рис. 3.5с. Відсоток опитаних чоловіків та жінок, які вказали, що відповідні твердження про проведення часу із дітьми є слушними щодо них (серед тих, хто має дітей)

3.5.3. Застосування насильства у вихованні дітей

Законодавством передбачено право батьків обирати форми та методи виховання дітей, крім тих, які суперечать закону та моральним засадам суспільства. Отримані дані опитування щодо обраних батьками методів виховання дітей свідчать, що найпоширенішим методом виховання є розмови з дитиною (94 % чоловіків та 95 % жінок) (рис. 3.5d). Більшість опитаних чоловіків та половина жінок (62 % і 55 % відповідно) позбавляли дитину заохочень, відбирали привілеї, не дозволяли виходити з дому, забороняли щось робити

тощо. Загалом більше половини батьків (56 % опитаних чоловіків та 62 % жінок) використовували такі методи виховання дітей, які вважаються насильницькими, як-от: били дитину якимось предметом; ляскали дитину; гримали або кричали на неї. Слід зазначити, що стаття 150 (7) Сімейного кодексу України (чинна з 2004 року) прямо забороняє усі тілесні покарання дітей батьками: «Забороняються фізичні покарання дитини батьками, а також застосування ними інших видів покарань, які принижують людську гідність дитини».

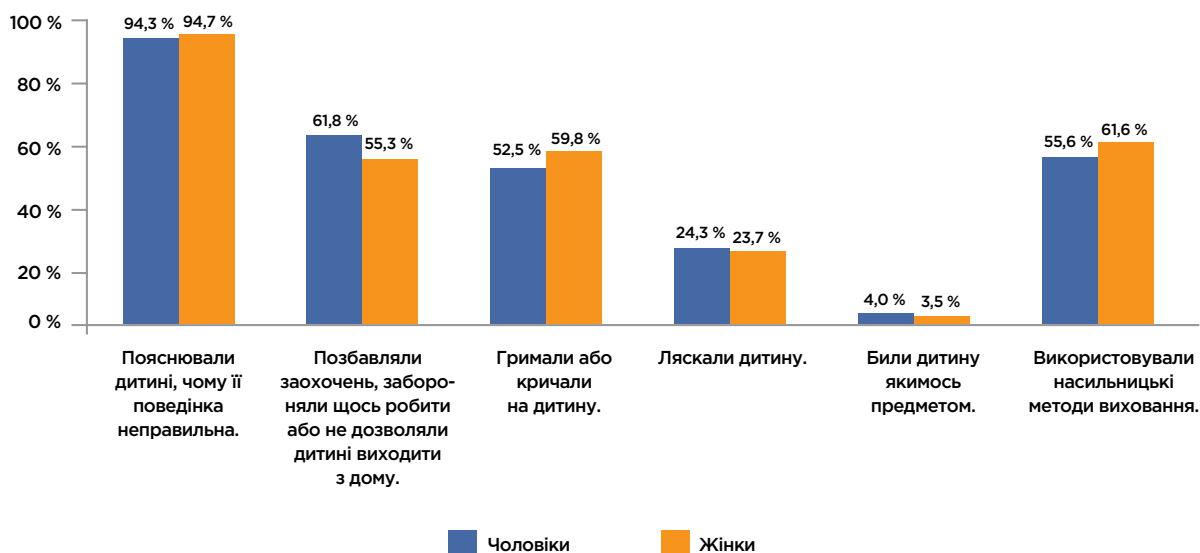

Рис. 3.5d. Відсоток опитаних чоловіків та жінок, які вказали, що протягом останнього місяця вони використовували вказані методи з метою навчити дітей поводитися добре (серед тих, хто має дітей віком від 3 до 14 років)

Показники застосування даних методів виховання у трьох структурних підрозділах були загалом схожими (таблиця 3.5d.). Однак 67 % респондентів-жінок, які служать у Національній поліції, сказали, що кричали на дитину з виховною метою, тоді як загалом такий відсоток для жінок становить 60 %, і 4,4 % жінок, які служать у Національній поліції, ска-

зали, що вони били дитину предметом, що теж більше порівняно з 3,5 % жінок загалом по службах. Кричали на дітей 40 % чоловіків, які служать у Національній гвардії України, а 36 % жінок цього підрозділу ляскали дітей з виховною метою. З-поміж жінок, які служать у Державній прикордонній службі України, 18 % ляскали своїх дітей.

Таблиця 3.5d. Методи виховання дітей (за структурними підрозділами)

	Національна поліція % (n)		Національна гвардія України % (n)		Державна прикордонна служба України % (n)							
	Чол.		Жін.		Чол.		Жін.					
	%	n	%	n	%	n	%	n				
Пояснювали, чому її/його поведінка неправильна	95,1	231	95,7	44	96,0	72	96,8	30	91,9	114	91,9	34
Позбавляли заохочень, забороняли щось робити або не дозволяли дитині виходити з дому	60,1	146	54,3	25	60,8	45	48,4	15	65,9	81	62,2	23

Гримали або кричали на дитину	56,0	135	66,7	30	39,5	30	56,7	17	53,7	66	54,1	20
Ляскали дитину	25,6	62	20,0	9	19,7	15	35,5	11	24,4	30	18,4	7
Били дитину якимось предметом	4,1	10	4,4	2	2,6	2	3,2	1	4,9	6	2,7	1
Використовували насильницькі методи виховання	58,9	142	66,7	30	44,7	34	61,3	19	55,7	68	55,6	20

3.5.4. Ставлення до питань виховання дітей

Дані опитування щодо ставлення до питань виховання дітей свідчать,⁵⁹ що майже половина респондентів (55 % чоловіків та жінок) вважає, що «проблема з дітьми полягає у тому, що батьки дають їм забагато свободи»; 72 % чоловіків та 65 % жінок переконані, що якщо батьки чуйно

ставляться до почуттів та настрою своїх дітей, то вони часто їх балують (рис. 3.5е).

Хоча самі лише погляди не вказують на жорстоке поводження з дітьми або зловживання, ці елементи є частиною шкали для вимірювання потенціалу жорстокого поводження та прогнозують неприйнятну реакцію на поведінку дітей та пригнічення можливостей і незалежності останніх⁶⁰. Результати опитування працівників усіх підрозділів свідчать, що більшість респондентів вважають так само (таблиця 3.5е). Приблизно половина опитаних чоловіків вважає, що проблема з дітьми полягає у тому, що батьки дають їм занадто багато свободи. Таку ж думку поділяє половина респондентів-жінок.

59 Запитання щодо різноманітних аспектів виховання дітей ставилися усім респондентам (в тому числі тим, хто не має дітей).

60 Conners, N. A., Whiteside-Mansell, L., Deere, D., Ledet, T., & Edwards, M. C. (2006). Measuring the potential for child maltreatment: The reliability and validity of the Adult Adolescent Parenting Inventory—2. *Child Abuse & Neglect*, 30(1), 39–53. URL: <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2005.08.011> (дата звернення: 24.02.2021).

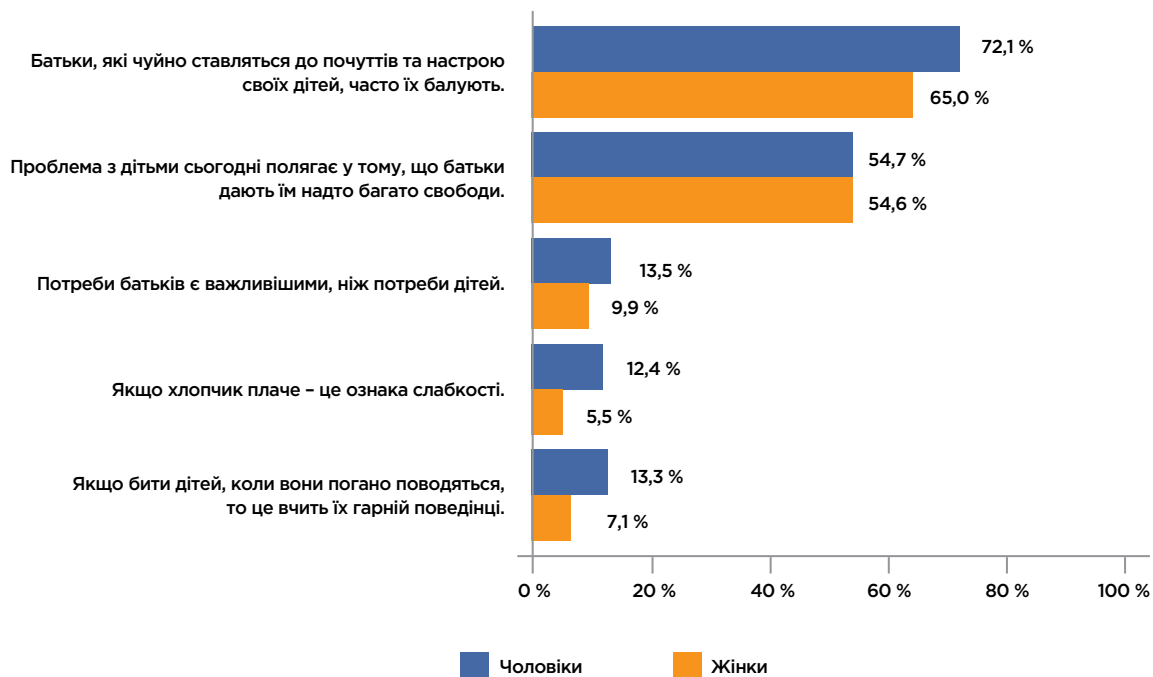

Рис. 3.5е. Відсоток опитаних чоловіків та жінок, які цілком або скоріше погодилися із твердженнями щодо виховання дітей

Таблиця 3.5е. Респонденти/респондентки, які цілком або скоріше згодні із указаними твердженнями щодо ставлення до виховання (за структурними підрозділами)

	Національна поліція % (n)				Національна гвардія України % (n)				Державна прикордонна служба України % (n)			
	Чол.		Жін.		Чол.		Жін.		Чол.		Жін.	
	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n
Батьки, які чуйно ставляться до почуттів та настрою своїх дітей, часто їх балують	73,3	395	67,4	58	73,2	309	60,0	45	68,8	245	67,1	49
Проблема з дітьми сьогодні полягає у тому, що батьки дають їм надто багато свободи	56,9	307	46,0	40	55,6	233	55,8	43	50,4	180	63,5	47
Потреби батьків є важливішими, ніж потреби дітей	11,9	64	10,6	9	13,6	56	6,7	5	16,0	56	12,5	9
Якщо хлопчик плаче – це ознака слабкості	11,7	63	4,5	4	14,1	59	4,0	3	11,4	41	8,1	6
Якщо бити дітей, коли вони погано поведуться, то це вчить їх гарній поведінці	13,8	75	4,6	4	13,2	55	9,1	7	12,5	45	8,0	6

3.6. Фокус на секторі безпеки

Зростання кількості жінок у секторі безпеки України вимагає удосконалення ґендерної політики на державному рівні, включаючи питання подолання ґендерних стереотипів та дискримінації, сексуальних домагань, ґендерно упереджених процедур (як набору, так і утримання персоналу), а також підтримки та розвитку спроможностей, кар'єрного зростання і лідерства.

Нині серед працівників/працівниць сектору безпеки України значно переважають чоловіки, тому вже сам образ цієї сфери діяльності сприймається як більш маскулінний. З одно-

го боку, вибір цього сектору як місця роботи може бути пов'язаний із наявними поглядами на ґендерні ролі, а з іншого, постійне перебування у такому колі спілкування може так само накладати додатковий відбиток на подальше формування світогляду. Тому ціла низка запитань у дослідженні стосувалася функціонування сектору безпеки, у якому працюють опитані, та співіснування у ньому чоловіків та жінок.

3.6.1. Мотиви для приєднання до сектору безпеки

За результатами дослідження, респонденти обох статей провідним мотивом вибору професійної діяльності в секторі безпеки України

визначили «бажання захистити країну» (загалом 55 % опитаних чоловіків та 37 % жінок віддали перевагу саме цьому мотиву) (рис. 3.6а). Фінансове забезпечення є ще одним важливим мотивом, загалом цей фактор-мотиватор є актуальним для 24 % жінок та 15 % опитаних чоловіків; майже п'ята частина (19 %) опитаних жінок визнали сімейні традиції провідним мотивом вибору професії, тоді як для чоловіків цей загальний показник становить лише 10 %.

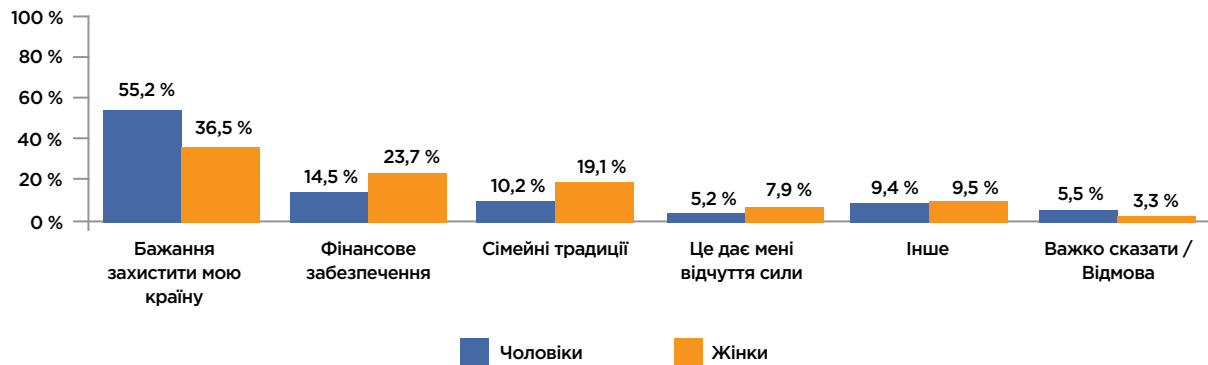

Рис. 3.6а. Відповіді опитаних чоловіків та жінок на запитання про основний чинник, який найбільше вплинув на їхній вибір працювати в секторі безпеки

в українському секторі безпеки жінки стикаються з численними формами дискримінації, знайшло підтримку в 38 % опитаних жінок та 24 % чоловіків досліджуваних категорій (різниця значуща на рівні $p < 0,001$) (рис. 3.6b). Крім того, 73 % респондентів-чоловіків та 85 % жінок загалом погодилися, що МВС України має удосконалити способи протидії сексуаль-

3.6.2. Ставлення до дискримінації у секторі безпеки

Важливим для подальшого визначення вектора розвитку ґендерної політики в секторі безпеки України є аналіз отриманих результатів щодо можливих проявів дискримінації у силових відомствах. Дослідження виявило помітні відмінності у цих поглядах як між чоловіками і жінками, так і між окремими структурними підрозділами. Так, твердження, що

ним домаганням серед працівників/працівниць сектору безпеки. Хоча в дослідженні не було зібрано пропозиції учасників/учасниць про те, що конкретно необхідно поліпшити або яким чином це повинно бути зроблено, результати вказують на необхідність створення та / або зміцнення системи запобігання сексуальним домаганням і реагування на них.

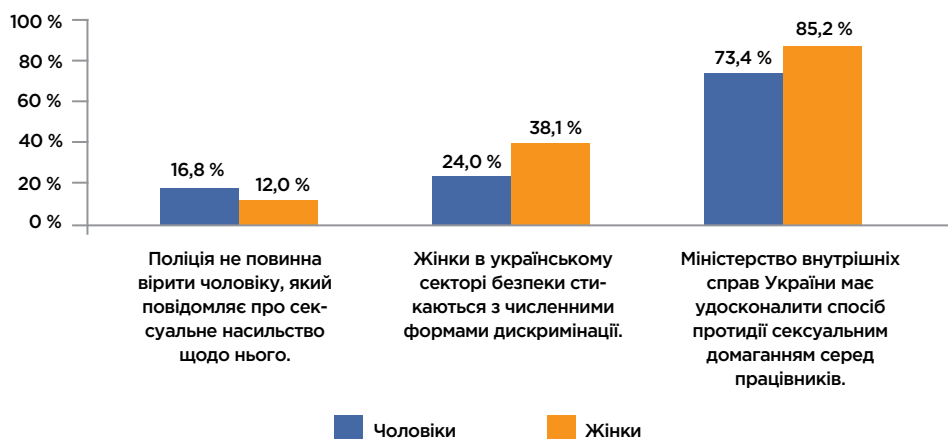

Рис. 3.6b. Відсоток опитаних чоловіків та жінок, які цілком або скоріше згодні з твердженнями щодо дискримінації у секторі безпеки

Відмінності особливо очевидні у розрізі даних за структурними підрозділами. Наприклад, лише 21 % опитаних чоловіків, які несуть службу в Національній поліції, вказали, що жінки в українському секторі безпеки стикаються з численними формами дискримінації, тоді як 40 % жінок-поліцейських визнали цю проблему актуальною (таблиця 3.6а). Ще один приклад: на необхідність удосконалення Міністерством внутрішніх справ України способів протидії сексуальним домаганням серед своїх праців-

ників вказали 94 % опитаних жінок, які несуть службу в Національній гвардії України, тоді як тільки 78 % чоловіків з того ж сектору теж з цим погодилися. Показово, що рівень згоди із твердженням про те, що поліція не повинна вірити чоловіку, який повідомляє про сексуальне насильство щодо нього, відрізняється за структурним підрозділом та статтю: згодні з ним від 7,0 % респонденток-поліцейських до 21 % опитаних чоловіків, які несуть службу в Національній гвардії України.

Таблиця 3.6а. Респонденти, які цілком або скоріше згодні із твердженнями щодо дискримінації у секторі безпеки (за структурними підрозділами)

	Національна поліція % (n)				Національна гвардія України % (n)				Державна прикордонна служба України % (n)			
	Чол.		Жін.		Чол.		Жін.		Чол.		Жін.	
	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n
Поліція не повинна вірити чоловіку, який повідомляє про сексуальне насильство щодо нього	14,7	76	7,0	6	20,8	82	17,1	12	15,5	52	13,0	9
Жінки в українському секторі безпеки стикаються з численними формами дискримінації	20,6	109	40,2	35	29,1	113	38,2	29	23,4	80	35,6	26

Міністерство внутрішніх справ має удосконалити спосіб протидії сексуальним домаганням серед працівників	63,6	313	72,4	55	77,7	299	94,1	64	83,2	268	90,9	60
---	------	-----	------	----	------	-----	------	----	------	-----	------	----

3.6.3. Ставлення до жінок як колег

Порівняльний аналіз результатів опитування чоловіків та жінок не зафіксував статистично значущих відмінностей у поглядах респондентів обох статей щодо будь-якого запитання, що стосується ставлення до своїх колег-жінок. Загалом 85 % чоловіків та 86 % жінок визнали, що їм комфортно працювати з жінками як колегами на одному рівні (рис. 3.6с). Цікаво, що

хоча приблизно дві третини чоловіків та жінок почувались би комфортно, працюючи під керівництвом жінки, така ж частка опитаних віддала б перевагу керівнику-чоловіку. Як респонденти-чоловіки, так і жінки менш комфортно почувуються з жінками-підлеглими (загалом 48 % чоловіків і 49 % жінок).

Рис. 3.6с. Відсоток опитаних чоловіків та жінок, які цілком або скоріше згодні із твердженнями щодо ставлення до жінок як до колег

Найменш комфортно почувуються з жінками-підлеглими опитані респондентки з Національної гвардії України (39 %), тоді як найбільш комфортно визнають таку співпрацю прикордонниці (63 %) (таблиця 3.6б). Най-

більш комфортно працювати під керівництвом жінок респонденткам-прикордонницям (78 %); найменш комфортно почувуються чоловіки з Національної гвардії України (62 %).

Таблиця 3.6в. Респонденти/респондентки, які цілком або скоріше згодні із твердженнями щодо ставлення до жінок як до колег (за структурними підрозділами)

	Національна поліція % (n)				Національна гвардія України % (n)				Державна прикордонна служба України % (n)			
	Чол.		Жін.		Чол.		Жін.		Чол.		Жін.	
	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n
Мені комфортно працювати з жінками як колегами на тому ж рівні, що і я	84,0	450	89,5	77	81,8	341	78,9	60	88,9	313	89,0	65
Мені комфортно працювати з жінками-керівниками	65,5	342	62,7	52	62,1	252	67,1	49	68,2	230	77,5	55
Мені комфортніше працювати з керівником-чоловіком, ніж з керівником-жінкою	64,7	334	65,9	56	63,5	252	63,4	45	65,9	222	59,2	42
Мені комфортно працювати з жінками як колегами нижчого рівня	47,8	251	45,6	36	49,9	196	39,4	28	47,3	158	62,9	44

У недавньому дослідженні, у якому аналізувалися візуальні матеріали Консультативної місії Європейського Союзу в Україні, було виявлено розбіжності у візуальних зображеннях чоловіків і жінок, що моделюють повсякденну діяльність у цьому секторі, при цьому ролі жінок зображувалися відповідно до ґендерних стереотипів.⁶¹ Ці описані матеріали можуть посилювати дискомфорт співробітників сектору безпеки щодо колег-жінок, особливо в тому, що стосується роботи з жінками як підлеглими, і більш широке визнання підлеглих-жінок як серед чоловіків, так і серед жінок вимагає проведення подальшого якісного дослідження у різних структурних підрозділах.

61 Джаясундара-Сміт, С.(2020). ЄС і ґендерна реформа сектору безпеки в Україні та Малі: Картина варта десятиків стратегій! Європейська безпека, 1–27. URL: <https://doi.org/10.1080/09662839.2020.1825218> (дата звернення: 24.02.2021).

3.6.4. Жінки та чоловіки в секторі безпеки

Подальший порівняльний аналіз, який стосується оцінки спроможності чоловіків та жінок однаково успішно виконувати свої функціональні обов'язки, показує, що дев'ять з десяти респонденток (91 %) вважають, що жінки і чоловіки з однаковою кваліфікацією так само добре виконуватимуть однакову роботу, тоді як серед чоловіків лише 76 % вірять, що це так (рис. 3.6d). Багато сумнівів в опитаних чоловіків викликало твердження щодо фізичної спроможності жінок, лише 39 % респондентів чоловічої статі вважають, що жінки так само вдало, як чоловіки, можуть виконувати будь-яку роботу в поліції та армії, тоді як так вважають понад 54 % жінок. Водночас більшість опитаних погоджується з рівним ставленням до обох статей у них на роботі (56 % чоловіків та 68 % жінок). Ще одна важлива відмінність виникає щодо

потенційного роману на робочому місці: 43 % чоловіків та 28 % опитаних жінок кажуть, що можливість виникнення сексуальних або романтичних почуттів може ускладнити спільну роботу між колегами-чоловіками і жінками в

небезпечних ситуаціях. Окремо досліджуваним жінкам ставилося запитання щодо рівня жіночої солідарності всередині сектору безпеки України. Загалом 74 % жінок відчувають таку підтримку.

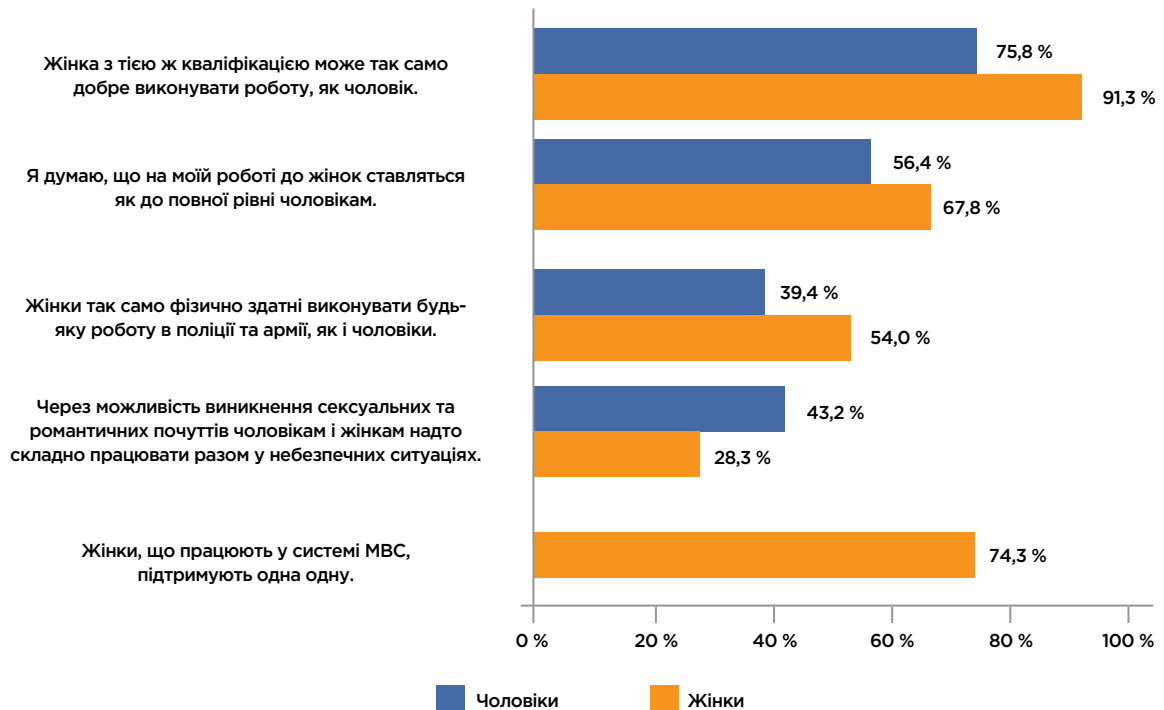
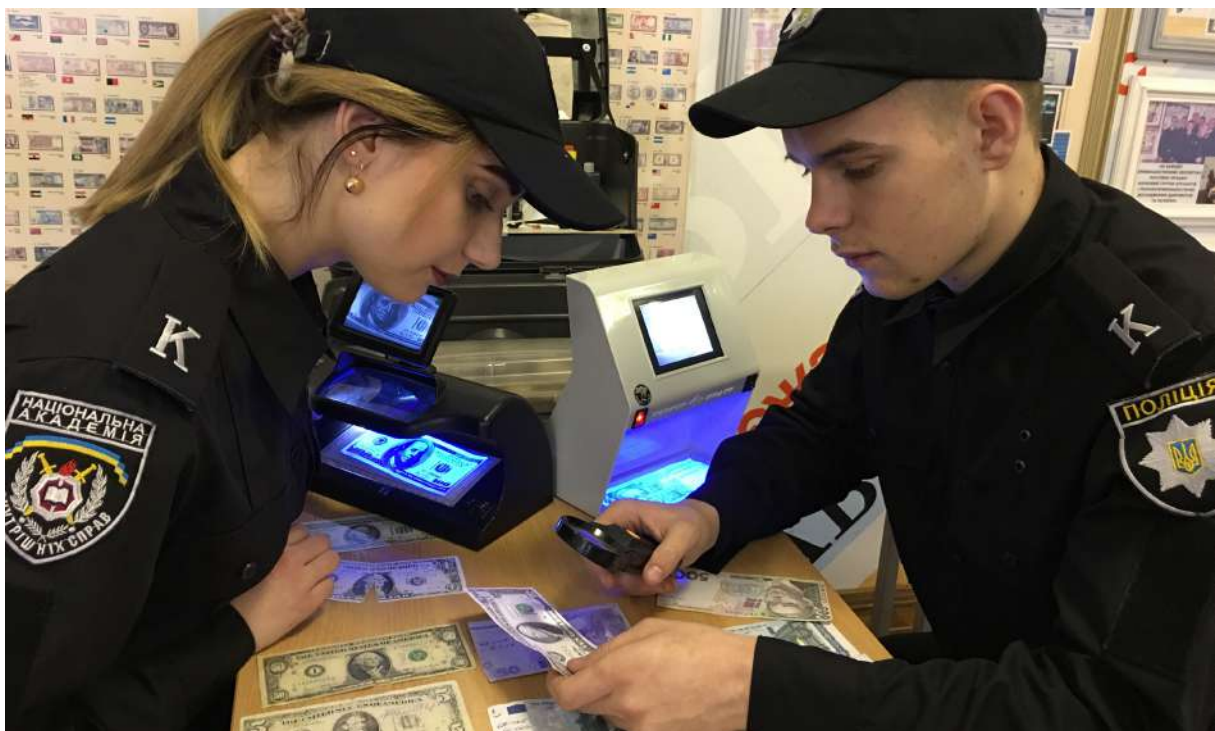

Рис. 3.6d. Відсоток опитаних чоловіків та жінок, які цілком або скоріше погоджуються із твердженнями щодо стосунків між жінками та чоловіками в секторі безпеки

Порівняльний аналіз між трьома службами дозволяє детальніше розглянути відмінності в підходах як чоловіків, так і жінок за структурними підрозділами (таблиця 3.6с). Наприклад, 95 % опитаних жінок-прикордонниць визнали спроможність жінки виконувати роботу на тому ж рівні, що і чоловіки, і 76 % цих жінок оцінили ставлення до них нарівні

з чоловіками. Натомість лише 51 % опитаних чоловіків, які несуть службу в Національній гвардії України, погодилися з цим твердженням. Лише третина чоловіків-поліцейських (36 %) визнали спроможність жінок нарівні з чоловіками виконувати будь-яку роботу в силових структурах порівняно з 63 % серед жінок-прикордонниць.

Таблиця 3.6с. Респонденти/респондентки, які цілком або скоріше погоджуються із твердженнями щодо стосунків між жінками та чоловіками в секторі безпеки (за структурними підрозділами)

	Національна поліція % (n)				Національна гвардія України % (n)				Державна прикордонна служба України % (n)			
	Чол.		Жін.		Чол.		Жін.		Чол.		Жін.	
	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n
Жінка з тією ж кваліфікацією може так само добре виконувати роботу, як чоловік	75,0	408	92,1	82	73,9	311	87,0	67	79,3	283	94,6	70
На моїй роботі до жінок ставляться нарівні з чоловіками	61,0	332	67,8	59	50,5	212	59,5	44	56,3	201	76,0	57
Жінки так само фізично здатні виконувати будь-яку роботу в поліції та армії, як і чоловіки	36,2	197	58,0	51	43,2	183	40,8	31	39,9	143	63,0	46
Через можливість виникнення сексуальних та романтичних почуттів чоловікам і жінкам надто складно працювати разом у небезпечних ситуаціях	38,6	206	29,1	25	48,5	198	27,0	20	44,1	154	28,6	20
Жінки, що працюють у системі МВС, підтримують одна одну	-	-	68,2	58	-	-	76,4	55	-	-	79,7	55

3.6.5. Зміни політики в секторі безпеки

Більшість опитаних респондентів обох статей декларують підтримку ідеї виплати однакової заробітної плати чоловікам та жінкам, які обіймають однакову посаду (93 % та 98 % відповідно) (рис. 3.6е). Так само переважна більшість підтримує рівність можливостей для просування по службі (92 % чоловіків і 96 % жінок), хоча, слід зазначити, що жінки більше підтримали обидві ці стратегії.

Інші зміни в політиці отримали меншу підтримку. Наприклад, 47 % опитаних чоловіків і 42 % жінок погоджуються на встановлення однакового віку виходу на пенсію. Крім того, 40 % респондентів-чоловіків підтримали думку, що не варто збільшувати кількість

жінок-співробітниць, серед опитаних жінок таку ідею підтримали 21 %. Водночас 36 % опитаних респонденток схвалили ідею збільшення кількості жінок на керівних посадах у МВС України, натомість цю думку підтримали лише 19 % опитаних чоловіків.

Порівняльний аналіз отриманих результатів серед структурних підрозділів не виявив істотних відмінностей щодо більшості запитань, що стосуються змін політики в секторі безпеки. Однак варто зазначити, що 45 % чоловіків-поліцейських підтримують збільшення кількості жінок-співробітниць, тоді як лише 21 % жінок-поліцейських визнали таку потребу актуальною.

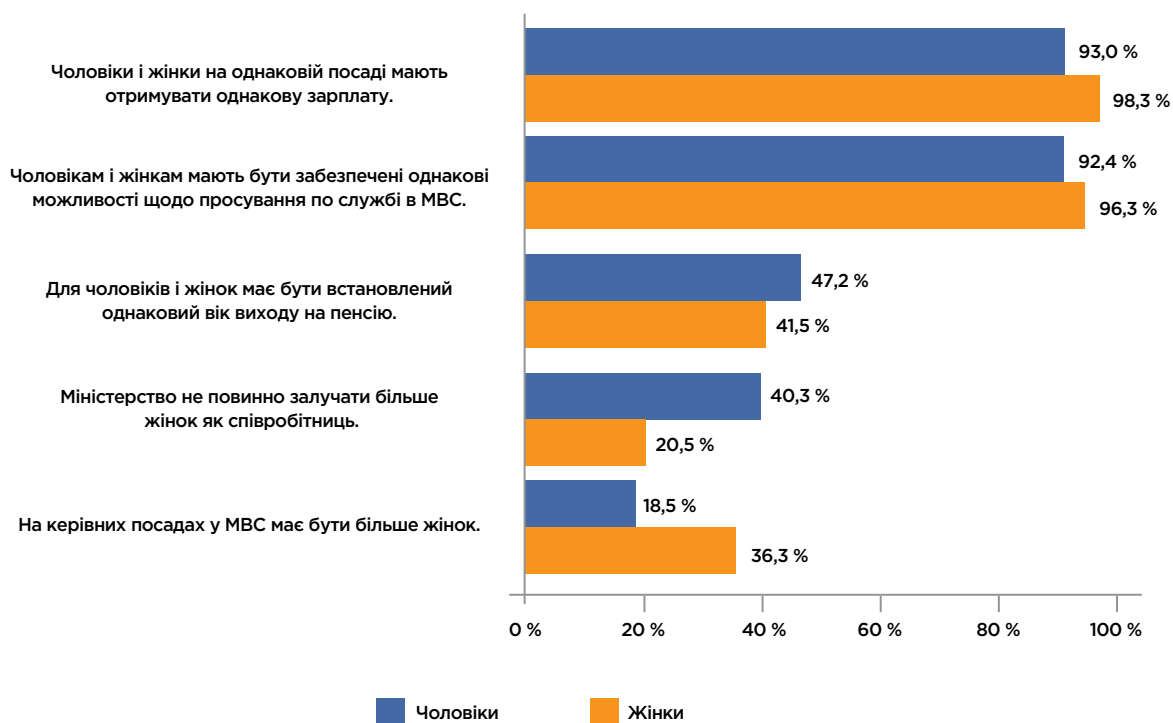

Рис. 3.6е. Відсоток опитаних чоловіків та жінок, які цілком або скоріше погоджуються з твердженнями щодо перспектив жінок та чоловіків у секторі безпеки

3.6.6. Жінки у публічних ролях

Наявність в українському суспільстві стереотипів щодо спроможності жінки нарівні з чоловіком реалізуватися у публічних ролях знайшла своє певне підтвердження за результатами дослідження (рис. 3.6f). Погляди опитаних чоловіків та жінок у цьому питанні помітно різняться, що здебільшого свідчить про наявні патріархатні⁶² установки чоловіків. Однаково високо підтримали респонденти обох статей жінок у ролі перемовниць (90 % опитаних чоловіків та 94 % жінок) та поліцейських (85 % опитаних чоловіків та 93 % жінок).

62 Патріархатний та патріархальний — у сучасних феміністському та гендерному дискурсах означенні поняття розведені за власним змістом. Якщо термін «патріархальний» вживається для позначення зв'язку з архаїчністю, вірністю традиціям, звичаям, то термін «патріархатний» використовується для позначення основних характеристик патріархату – андроцентричної організації суспільства, із зафіксованою в ньому нерівністю та жорсткою регламентацією статево-рольових відносин. Словник гендерних термінів/Укладач З. В. Шевченко. Черкаси. 2016. 336 с. URL: <http://a-z-gender.net/ua/patriarxatnij-ta-patriarxalnij.html>.

жінок). Водночас спостерігається суттєва різниця у поглядах чоловіків та жінок на решту позицій: виконання жінками функцій прикордонниць загалом схвалило 76 % опитаних чоловіків проти 89 % жінок, а 76 % опитаних чоловіків проти 94 % жінок схвалили отримання жінками звань середнього рангу від майорів до полковників. Майже однакову позицію чоловіки продемонстрували щодо жінок-військовослужбовиць Національної гвардії України (схвалили 71 % чоловіків проти 87 % жінок) та жінок у ролі миротвориць, що працюють за кордоном (загалом схвалили 71 % проти 89 % жінок).

Загалом високий рівень підтримки з боку респонденток-жінок на всіх зазначених вище позиціях у секторі безпеки України свідчить про наявність серед працівників у силових відомствах України жінок, які мають здорові лідерські амбіції щодо професійного і кар'єрного зростання. Однак гендерні відмінності в підтримці говорять про те, що колеги-чоловіки не завжди підтримують ці сміливі амбіції.

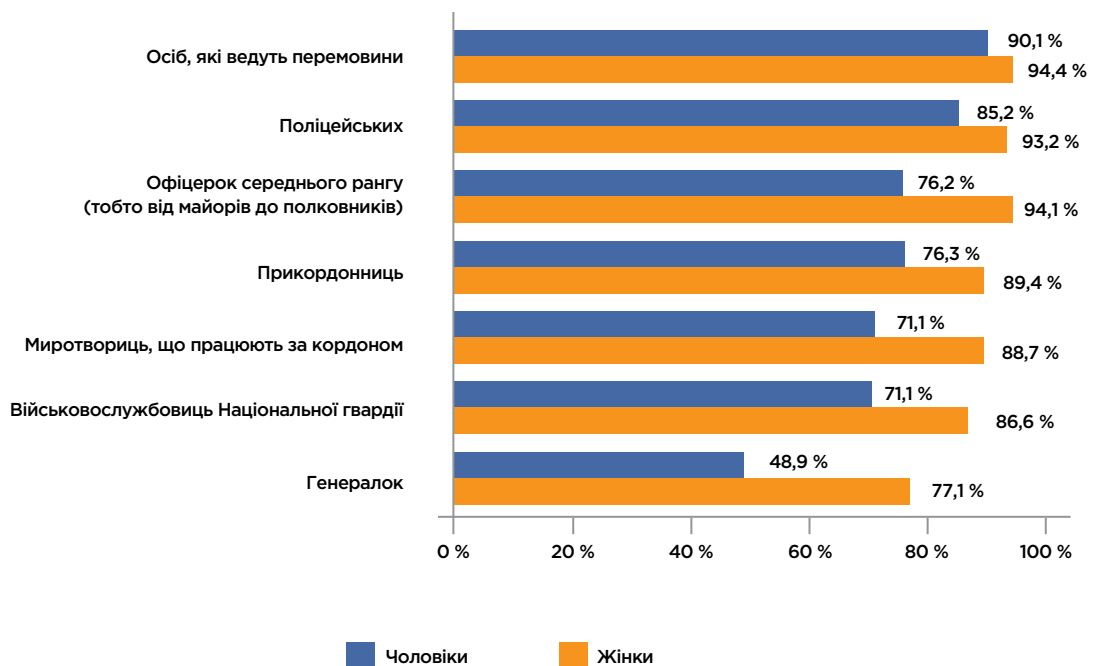

Рис. 3.6f. Відсоток опитаних чоловіків та жінок, які схвалюють жінок у відповідних публічних ролях

Порівняльний аналіз отриманих даних серед респондентів/респонденток структурних підрозділів установив, що 82 % опитаних чоловіків та 97 % опитаних жінок, які несуть службу в Національній гвардії України, схвалюють жінок у ролі військовослужбовиць; 83 % чоловіків та 99 % жінок, опитаних у Державній прикордонній службі, схвалюють жінок у ролі прикордонниць; 86 % чоловіків та 95 % жінок, опитаних у Національній поліції, схвально ставляться до

ролі жінок-поліцейських (таблиця 3.6d). Найбільш скептично щодо жінок у статусі генералок серед опитаних налаштовані чоловіки, які несуть службу в Національній гвардії України, (44 % схвалюють), натомість найвищий відсоток опитаних жінок, що схвально висловилися щодо цього питання, майже вдвічі більший і становить 82 % (серед представниць Державної прикордонної служби України).

Таблиця 3.6d. Респонденти, які схвалюють жінок у публічних ролях (за структурними підрозділами)

	Національна поліція % (n)				Національна гвардія України % (n)				Державна прикордонна служба України % (n)			
	Чол.		Жін.		Чол.		Жін.		Чол.		Жін.	
	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n
Осіб, які ведуть перемовини	92,0	485	94,1	80	87,6	361	94,7	71	90,3	316	94,5	69
Поліцейських	86,3	460	95,3	82	87,3	364	89,2	66	81,0	286	94,6	70
Офіцерок середнього рангу (тобто від майорів до полковників)	80,1	426	97,7	85	71,7	291	87,8	65	75,4	264	96,0	72
Прикордонниць	74,3	393	85,9	73	73,3	299	84,0	63	82,7	292	98,7	74
Миротвориць, що працюють за кордоном	70,8	369	89,5	77	72,5	296	90,4	66	69,9	239	85,9	61
Військовослужбовиць Національної гвардії України	65,6	344	77,4	65	81,6	342	97,4	74	66,6	231	85,9	61
Генералок	53,9	277	75,0	63	43,6	171	75,0	54	47,5	162	81,7	58

3.6.7. Травматичний досвід та його наслідки

Робота в силових структурах безпосередньо пов'язана з переживанням різного роду травматичних та стресових подій навіть поза межами служби в зонах ООС. Зокрема, співробітники поліції в Україні зобов'язані фіксувати всі випадки смерті серед населення, і не лише в разі аварій або інших пригод. Окрім того, робота в секторі безпеки пов'язана з ризиком та застосуванням зброї, тому випадки травматизму та загибелі під час виконання службових обов'язків серед працівників/працівниць тут більш поширені, аніж серед багатьох інших професійних груп. Отже, працівники можуть стикатися з випадками загибелі колег, зокрема в зоні ООС, навіть якщо опитані самі ніколи там не перебували. Події, подібні до описаних, можуть стати причиною різних стресових розладів, які так само можуть провокувати агресивну або небезпечну поведінку в сім'ї, на службі або в публічному просторі.

За результатами дослідження, загалом 48 % опитаних чоловіків та 31 % жінок пережили травматичні події: загибель колеги/колежанки або бойового друга/бойової подруги, у

них стріляли, вони бачили труп або застосували свою зброю проти людини. У результаті таких подій протягом останніх 30 днів, що передували інтерв'ю, 37 % чоловіків та 53 % жінок бачили жахливі сновидіння, докладали значних зусиль, щоб не думати про цю подію, постійно були насторожі, пильними або нервовими, відчували збайдужілість, відстороненість від людей, справ або провини. Привертає увагу те, що 31 % опитаних жінок проти 13 % чоловіків через переживання травматичних подій докладали значних зусиль, щоб не думати про таку подію. Крім того, збайдужілість або відстороненість від людей, справ, оточення відчували 23 % опитаних жінок проти 11 % чоловіків, і 21 % чоловіків проти 15 % опитаних жінок були насторожі, пильними або нервовими (рис. 3.6г).

Зазначимо, що працівники/працівниці поліції частіше за представників/представниць інших секторів переживали події, що травмують, у зв'язку з роботою у секторі безпеки (67 % чоловіків проти 32 %, які несуть службу в Національній гвардії, і 37 % чоловіків-прикордонників; 48 % жінок проти 25 % в Національній гвардії і 17 % жінок-прикордонниць).

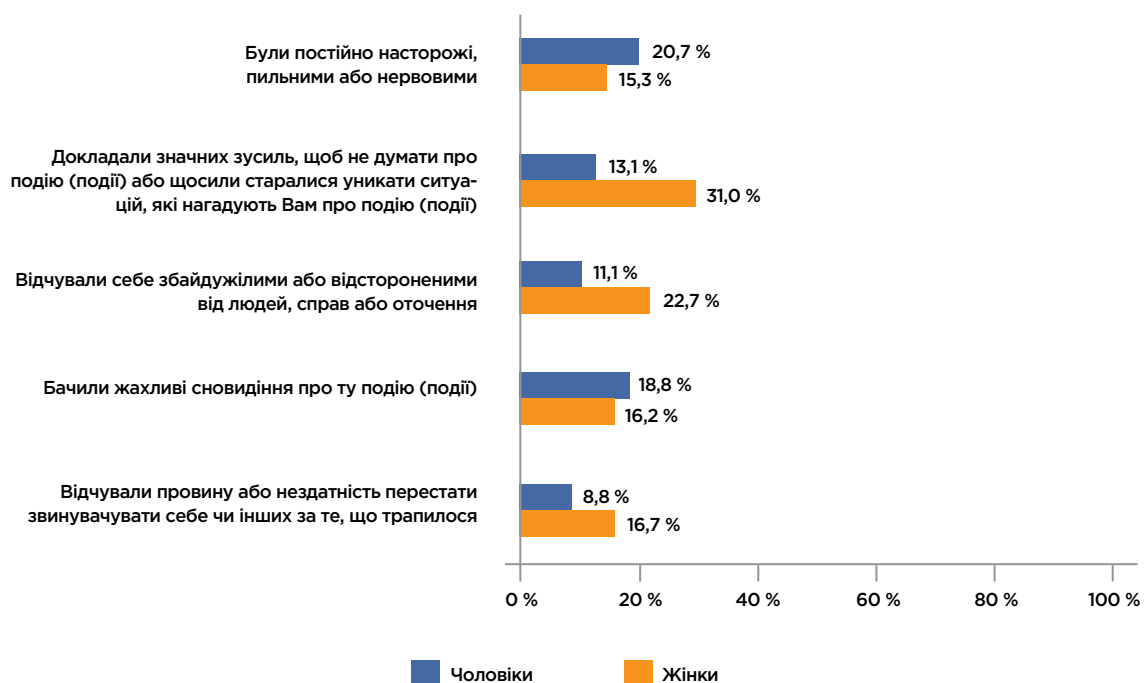

Рис.3.6г. Відсоток опитаних чоловіків та жінок, які пережили відповідні відчуття упродовж 30 днів перед опитуванням через травматичні події, пов'язані зі службою

3.7. Досвід інтимних партнерських стосунків

У нашому дослідженні запитання про контролюючу поведінку з боку чоловіка та насильство з боку партнера чи партнерки ставилися лише респондентам/респонденткам, які коли-небудь були офіційно одружені/заміжні або жили у фактичних шлюбних стосунках (n=886 для чоловіків та n=192 для жінок). Решта запитань щодо насильства за ознакою статі та насильства з боку сексуального партнера/партнерки, зокрема про ставлення до сексуальних домагань, ставилися усім респондентам/респонденткам.

3.7.1. Контролююча поведінка

Переважає більшість як респондентів, так і респонденток, які будь-коли були офіційно одружені/заміжні або мали постійні партнерські стосунки, підтвердила демонстрацію контролюючої поведінки чоловіками: на прояс хоча б однієї з форм такої поведінки вказали 77 % жінок та 72 % чоловіків (рис. 3.7а; різниця статистично незначуща на рівні $p=0,05$).

Більш конкретно, 78 % респондентів-чоловіків та 85 % жінок відзначили, що контролююча поведінка стосується очікування згоди жінки на прагнення чоловіка до сексуального задоволення, 76 % чоловіків та 74 % жінок вказали на прагнення чоловіка постійно знати про місцезнаходження дружини. Особливо помітною є статистично значуща відмінність у відповідях про зовнішній вигляд партнерки: 29 % чоловіків та 20 % жінок констатують, що чоловік не дозволяє жінці носити певний одяг. Загалом високі показники контролю за поведінкою вказують на проблемне місце, яке викликає стурбованість у сімей співробітників/співробітниць сектору безпеки і є проявом нерівноправних ґендерних відносин і нерівності можливостей. Особливо потрібно відзначити високі показники серед жінок, які працюють у секторі безпеки, зважаючи на те, що це сектор, який надає особливі повноваження. Порівнюючи структурні підрозділи сектору безпеки, у дослідженні не було виявлено будь-яких значущих відмінностей у поширеності контролюючої поведінки з боку чоловіків-партнерів.

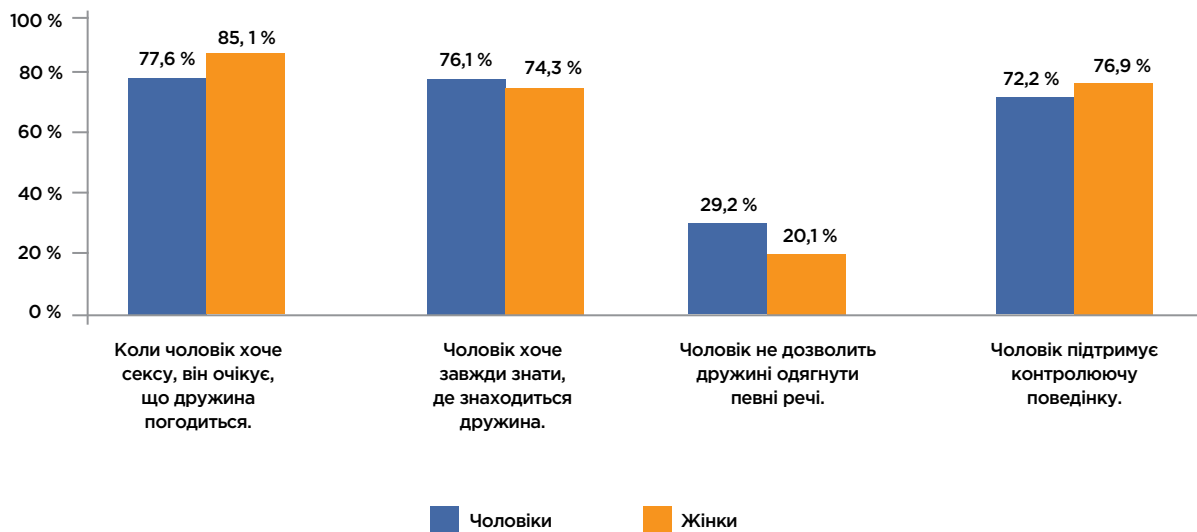

Рис. 3.7а. Відсоток опитаних чоловіків та жінок, які цілком або скоріше погоджуються із твердженнями щодо прояву контролюючої поведінки з боку чоловіка у своїх нинішніх або останніх стосунках (серед респондентів/респонденток, які будь-коли були одружені/заміжні або перебували в тривалих стосунках)

3.7.2. Прояв кохання до чоловіка або дружини

Майже всі респонденти/респондентки (93 % чоловіків та 92 % жінок) вважають, що часто проявляють кохання до партнера/партнерки (рис. 3.7b). Водночас близько половини опитаних (52 % чоловіків та 59 % жінок) відчувають потребу в більшому демонструванні любові та інтимних почуттів з боку партнера/партнерки. Виявлене свідчить про наявність

деякого дисонансу в оцінюванні власної поведінки щодо прояву кохання до партнера/партнерки й очікуванні більш виразних зустрічних почуттів. Розгляд відповідей респондентів/респонденток досліджених підрозділів сектору безпеки засвідчив їх тотожність щодо переконання не лише чоловіків, але й жінок у цілковитій достатності прояву почуттів до партнера/партнерки.

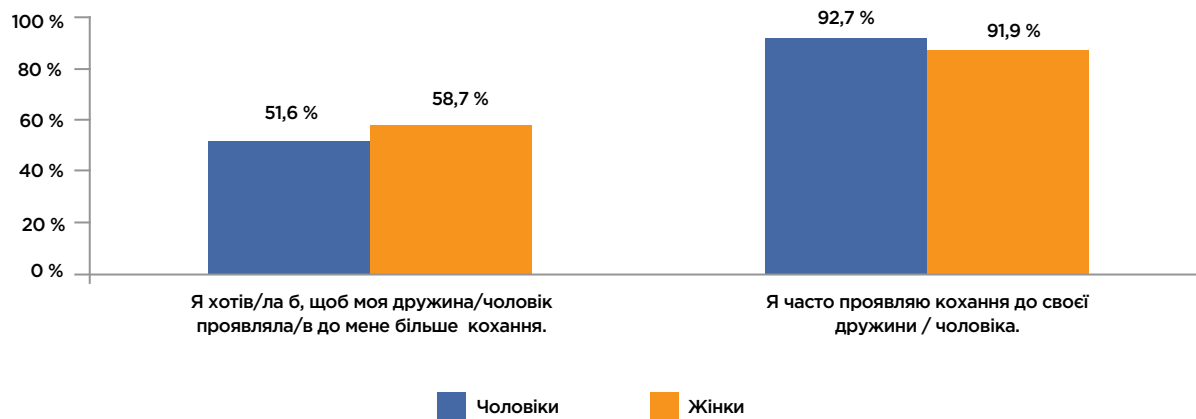

Рис. 3.7b. Відсоток опитаних чоловіків та жінок, які цілком або скоріше погоджуються із твердженнями щодо прояву любові у своїх нинішніх або останніх стосунках (серед респондентів/респонденток, які будь-коли були одружені/заміжні або перебували в тривалих стосунках)

3.7.3. Насильство з боку партнера

Достатньо серйозною проблемою серед працівників/працівниць сектору безпеки України виявився прояв насильства з боку партнера-чоловіка. Аналіз даних показує, що найчастіше чоловіки застосовують психологічне насильство проти жінок порівняно з економічним, фізичним або сексуальним насильством. До психологічного насильства, як свідчить опитування, вдається 48 % представників чоловічої статі, 28 % зізналися, що протягом останніх 12 місяців також вдавалися до цього виду насильства (рис. 3.7c). Основними формами психологічного насильства в родині, у застосуванні яких зізнаються чоловіки, виступають образи, приниження (36 %), погрози і залякування партнерки (29 %). Цікаво відзначити, що жінки повідомили про більш низький рівень емоційного насильства: 39 % заявили, що вони коли-небудь стикалися з ним, а 23 % стикалися з ним у минулому році.

Однак жінки, що працюють у секторі, піддаються іншим формам насильства з боку свого сексуального партнера – економічному, фізичному та сексуальному – у набагато більших масштабах, ніж їхні колеги-чоловіки, які повідомляють про те, що застосовують це до своїх партнерок. Так, за відповідями респонденток, економічного насильства зазнають 30 % опитаних, але лише 18 % чоловіків визнають його застосування; 17 % жінок коли-небудь піддавалися фізичному насильству з боку сексуального партнера, тоді як 10 % чоловіків повідомили про вчинення таких дій, а 11 % жінок і 3,4 % чоловіків повідомили про сексуальне насильство в сім'ї. Насторожує факт застосування сексуального насильства до 6,3 % опитаних жінок протягом останніх 12 місяців.

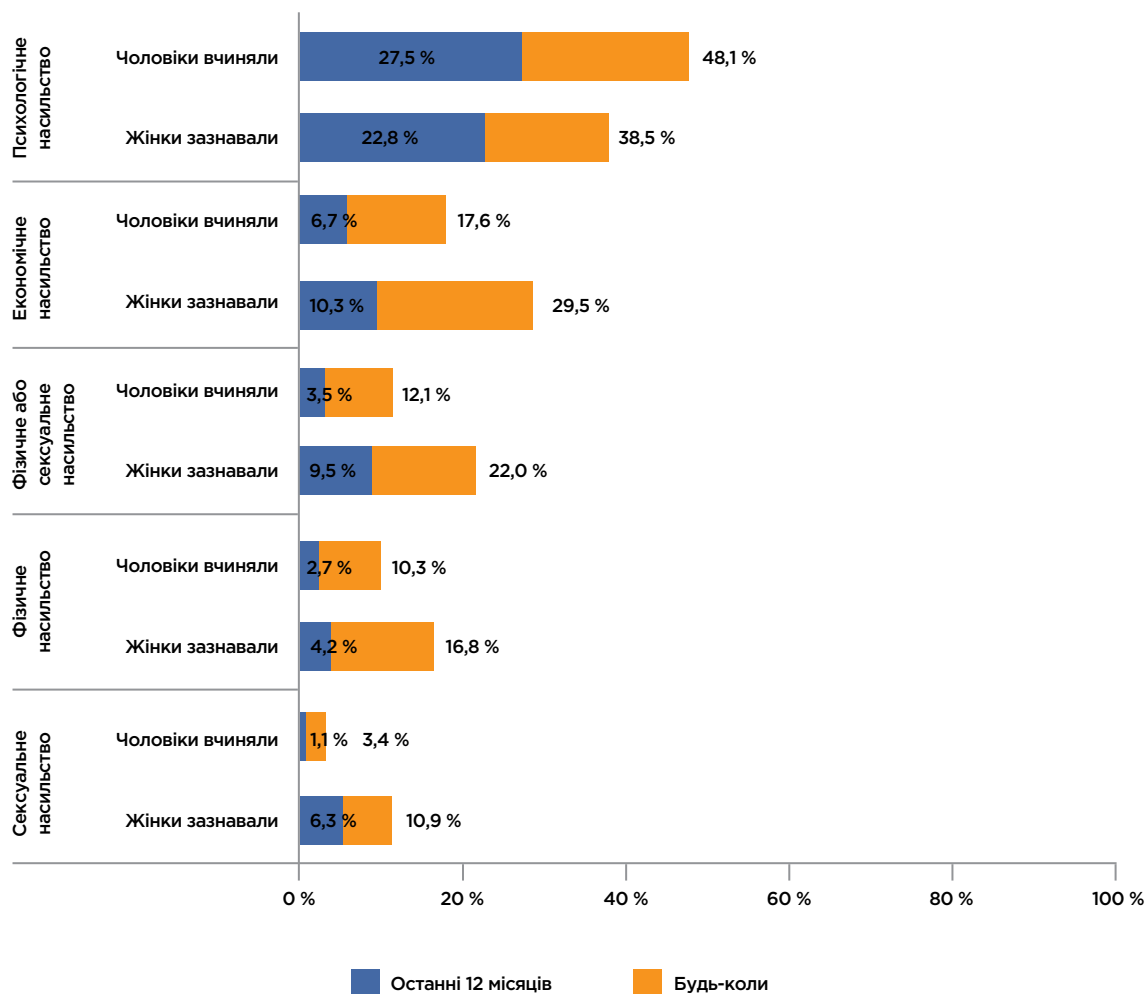

Рис 3.7с. Відсоток опитаних, які зазнавали (для жінок) або вчиняли (для чоловіків) окремих видів партнерського насильства впродовж усього життя та за останні 12 місяців (серед респондентів/респонденток, які будь-коли були одружені/заміжні або перебували в тривалих стосунках)

Аналізуючи дані більш детально, кожен третій чоловік, який працює у секторі безпеки, ображав свою партнерку і, аналогічним чином, три з десяти жінок піддавалися образам з боку

свого партнера. Як бачимо з **таблиці 3.7а**, різні форми насильства тією чи іншою мірою поширені серед сімей співробітників/співробітниць сектору безпеки.

Таблиця 3.7а. Повідомлення про насильство, яке чоловіки вчиняли або жінки зазнавали у своєму житті (серед респондентів/респонденток, які будь-коли були одружені/заміжні або перебували в тривалих стосунках, за структурними підрозділами)

Вид насильства	Чоловіки вчиняли (%)*			Жінки зазнавали (%)*		
	НП	НГ	ДПС	НП	НГ	ДПС
Емоційне/психологічне насильство						
Ображали дружину або навмисно змушували її погано про себе думати	36,1	31,8	39,0	31,3	23,7	33,3
Принижували дружину перед іншими	6,9	9,0	10,8	17,4	15,0	16,4
Робили щось, щоб налякати або пригрозити дружині, наприклад, дивлячись на неї особливим чином, підвищуючи голос або розбиваючи речі	30,1	28,9	28,2	28,6	23,7	23,0
Погрожували зробити боляче дружині	10,5	6,0	8,0	15,9	13,3	11,5
Робили боляче людям, дорогим для дружини, аби завдати їй болю, або нівечили дорогі для неї речі	5,2	5,3	2,8	12,9	5,1	6,7
Будь-яке емоційне насильство	48,3	44,7	50,7	41,2	31,7	42,4
Економічне насильство						
Забороняли дружині влаштуватися на роботу, працювати або заробляти гроші	5,9	12,0	4,2	11,4	14,8	18,3
Забирали зарібок дружини проти її волі	1,4	1,0	1,4	2,9	1,6	5,0
Виганяли дружину з дому	4,0	4,8	4,2	12,7	9,8	11,9
Приховували гроші від зарібку для особистого використання, знаючи при цьому, що дружина не може дозволити собі купити особисті речі або ті, що потрібні в домогосподарстві	11,3	13,2	5,2	19,4	10,5	20,0
Будь-яке економічне насильство	17,7	22,9	12,4	30,6	25,4	32,2
Фізичне насильство						
Давали ляпаса дружині або кидали в неї щось, що могло б поранити її	6,8	4,9	7,0	17,1	8,3	11,7
Штовхали, стусали або вдарили дружину	9,9	3,9	9,4	17,1	11,5	13,3
Били, тягли по підлозі, душили або завдавали опіків дружині	1,4	1,0	1,9	7,0	6,7	3,3
Погрожували використати або фактично використовували пістолет, ніж або іншу зброю проти дружини	0,7	1,9	0,9	0,0	0,0	1,7

Будь-яке фізичне насильство	11,3	6,3	12,1	21,4	13,1	15,0
Сексуальне насильство						
Змушували свою теперішню або попередню дружину займатися сексом з Вами, коли вона цього не хотіла	4,3	2,4	2,8	15,5	6,6	10,0
Фізичне або сексуальне насильство	13,5	7,8	13,6	31,4	13,1	20,0

* НП = Національна поліція; НГ = Національна гвардія України; ДПС = Державна прикордонна служба України

Ці дані узгоджуються з висновками дослідження 2018 року, проведеного в Україні з використанням аналогічної методології⁶³. Відповідно до цього дослідження 5 % чоловіків вчиняли сексуальне насильство щодо своєї дружини, 13 % – фізичне насильство, 15 % – економічне насильство, а психологічне насильство вчиняли 31 % чоловіків (помітно менше, ніж у нашому опитуванні). Результати нашого опитування також підтверджують висновки про причини такого насильства, зроблені на основі попередніх досліджень, проведених як в Україні, так і в усьому світі. Зокрема, чоловіки, які в дитинстві ставали свід-

ками насильства щодо матері, або ті, які самі зазнавали насильства в дитячому віці, значно більше схильні вчиняти всі форми насильства (психологічне, економічне, фізичне та сексуальне) щодо власної дружини чи партнерки.

3.7.4. Сексуальні домагання у громадських місцях

Досвід сексуальних домагань у громадських місцях мають три з п'яти опитаних жінок (58 % респонденток), а більш ніж кожна третя жінка (36 %) переживала його протягом останнього року (**таблиця 3.7б**). Визнали подібні дії у громадських місцях удвічі менше опитаних чоловіків – будь-коли чи протягом останніх 12 місяців (33 % та 16 % опитаних, відповідно).

63 Фонд ООН у галузі народонаселення. (2018). Сучасне розуміння маскулінності: Ставлення чоловіків до гендерних стереотипів та насильства щодо жінок. URL: https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Masculinity%20Today%20Men%27s_Report.pdf (дата звернення: 24.02.2021).

Таблиця 3.7b. Сексуальні домагання у громадських місцях (за структурними підрозділами)

	Чоловіки вчиняли*								Жінки зазнавали*							
	НП		НГ		ДПС		Усього		НП		НГ		ДПС		Усього	
	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n
Сексуальні домагання у громадських місцях (будь-коли)	37,8	190	59,8	52	27,3	107	33,2	404	58,9	43	33,1	107	56,3	40	58,4	135
Сексуальні домагання у громадських місцях (за останні 12 місяців)	18,6	88	39,3	33	12,9	48	15,6	179	32,3	21	14,3	43	35,8	24	36,1	78

* НП = Національна поліція; НГ = Національна гвардія України; ДПС = Державна прикордонна служба України

Головним чином, подібні домагання проявлялись у формі свистіння, чмокання губами та подібними діями (46 % жінок коли-небудь мали такий досвід); нав'язливої наполегливості щодо побачень чи телефонного контакту (35 % опитаних); образливих коментарів щодо сексуально виразних частин тіла (24 % жінок) (**таблиця 3.7с**). Чоловіки зазначили набагато нижчий рівень використання указаних форм сексуальних домагань (24 %, 11 % та 12 % опитаних респондентів-чоловіків, відповідно). Вказали, що їх навмисно торкалися із сексуальними намірами, 10 % жінок, а 3,7 % опитаних чоловіків визнали за собою таку поведінку.

Отримані в дослідженні дані свідчать про відсутність статистично значущих відмінностей у формах сексуальних домагань з боку/до представників/представниць структурних підрозділів сектору безпеки України, однак деяка різниця є: наприклад, спостерігаються

певні відмінності між чоловіками і жінками з Національної гвардії щодо таких дій, як свистіння і чмокання губами (51 % жінок проти 20 % чоловіків), чоловіки-поліцейські використовували цю форму поведінки частіше, ніж інші чоловіки (29 % проти 20 % нацгвардійців та 21 % прикордонників). Жінки-поліцейські частіше переживали притискання до них із сексуальними намірами та демонстрування їм статевих органів, ніж у середньому жінки з усіх трьох служб (15 % проти 10 %, хто зазнавав притискань, і 9,1 % проти 6,8 % - демонстрування).

Таблиця 3.7с. Відсоток опитаних, котрі повідомили про те, що зазнавали (жінки) або вчиняли (чоловіки) певні дії сексуального характеру в громадських місцях у своєму житті (за структурними підрозділами)

		Усього (%)	Національна поліція (%)	Національна гвардія України (%)	Державна прикордонна служба України (%)
Свистів, сигналив, чмокав губами, видавав звуки подібні «пссс», задивлявся або витріщався агресивно на жінку або дівчину	Чоловіки (вчиняли)	24,1	28,9	20,2	21,2
	Жінки (зазнавали)	45,8	48,8	50,7	37,5
Робив відверті сексуальні коментарі на чиюсь адресу, зокрема, говорячи неналежним або образливим чином про такі частини тіла (як ноги, піхва, сідниці або груди)	Чоловіки (вчиняли)	11,7	12,3	9,9	12,8
	Жінки (зазнавали)	23,9	29,1	23,9	17,8
Настійливо просив когось про побачення або дати номер телефону після того, як Вам відмовили або проігнорували	Чоловіки (вчиняли)	11,4	11,7	10,1	12,5
	Жінки (зазнавали)	35,3	33,0	38,9	34,7
Робив та/або передавав чиїсь фотографії або відео сексуального характеру без їхнього дозволу	Чоловіки (вчиняли)	2,9	2,3	2,3	4,6
	Жінки (зазнавали)	2,6	3,4	0,0	4,2
Показував комусь або демонстрував свої статеві органи без їхнього дозволу	Чоловіки (вчиняли)	1,2	1,2	1,8	0,6
	Жінки (зазнавали)	6,8	9,1	5,4	5,6
Навмисно торкався когось або притискався до когось небажаним сексуальним чином	Чоловіки (вчиняли)	3,7	2,9	3,3	5,5
	Жінки (зазнавали)	10,4	14,9	6,9	8,3
Примушував когось до статевого акту без дозволу особи або схиляв до такого акту під тиском (зокрема, коли особа знаходилася під дією алкоголю або наркотиків)	Чоловіки (вчиняли)	1,2	1,4	1,5	0,6
	Жінки (зазнавали)	4,7	6,8	2,7	4,1

3.7.5. Ставлення до сексуальних домагань

Щодо стереотипів, які сприяють прояву сексуальних домагань, то 18 % опитаних жінок та 14 % чоловіків погоджуються, що зовнішній вигляд жінки, а саме відвертість її одягу, може провокувати чоловіка на сексуальне домагання (рис.3.7d). У неспроможність чо-

ловіків контролювати поведінку внаслідок тривалої сексуальної депривації вірить 20 % опитаних жінок, з чим погодились 10 % опитаних чоловіків. Крім того, 11 % чоловіків і 4,3 % жінок погоджуються з тим, що жінки, які збираються нести службу в секторі безпеки, «повинні очікувати домагань».

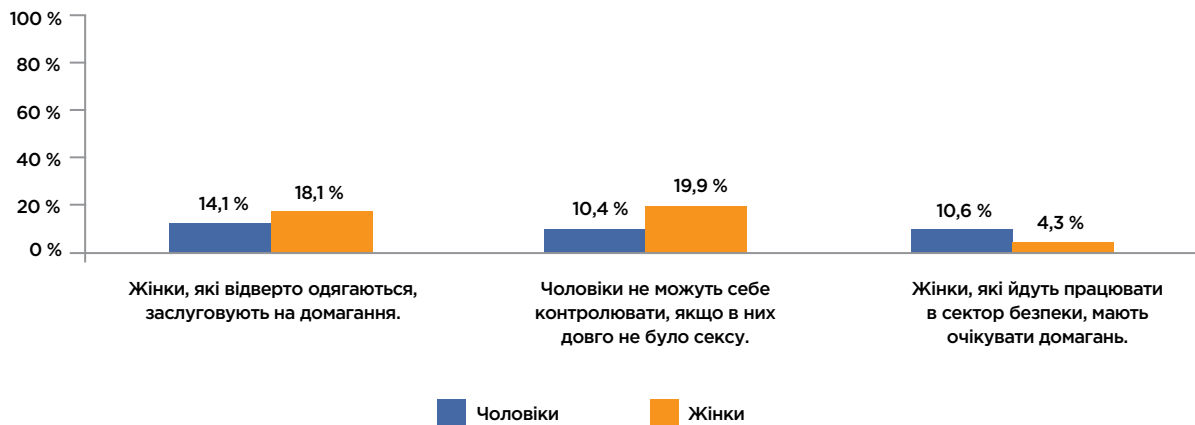

Рис.3.7d. Відсоток опитаних чоловіків та жінок, які цілком або скоріше погоджуються із твердженнями щодо сексуальних домагань

Значущих відмінностей у підтримці стереотипів, пов'язаних із сексуальними домаганнями, у дослідженні не виявлено. Жінки виявились більш критичними, аніж чоловіки, щодо занадто відвертого одягу жінок як підстави для посягань (наприклад, 21 % опитаних жінок проти 13 % чоловіків-прикордонників). Натомість жінки мають очікувати домагань за умови роботи в секторі безпеки, на думку 14 % чоловіків-нацгвардійців та 9,9 % поліцейських. Цікавим є те, що дещо більша порівняно з чоловіками кількість жінок упевнена, що тривале позбавлення чоловіків сексу призводить до нестриманості в сексуальних домаганнях (25 % жінок-поліцейських, 18 % прикордонниць та 16 % жінок-нацгвардійців).

3.7.6. Ставлення до законодавства щодо насильства

Під час дослідження було виявлено помітні розбіжності у ставленні чоловіків і жінок до законів щодо насильства, хоча переважна більшість респондентів обох статей (81 % чоловіків і 94 % жінок) висловили схвальне ставлення щодо прийняття закону про визнання сексуальних домагань або неправомірних дій сексуального характеру в громадських місцях злочином (рис. 3.7e). Зокрема, 68 % респонденток проти 58 % чоловіків вважають, що чинне законодавство не надає достатнього захисту потерпілим від насильства; натомість 48 % чоловіків та 37 % жінок стверджують, що закони про домашнє насильство дозволяють жінці дуже легко висунути звинувачення у насильстві проти чоловіка.

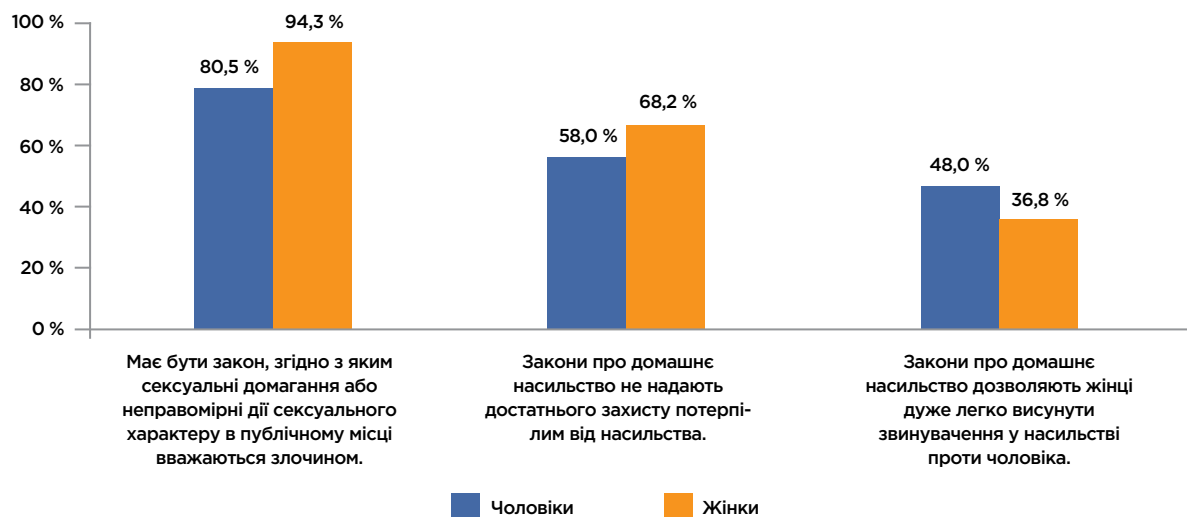

Рис. 3.7е. Відсоток опитаних чоловіків та жінок, які цілком або скоріше погоджуються із твердженнями щодо законодавства, що стосується насильства

Розбіжність у поглядах стає ще помітнішою, якщо розглядати кожен структурний підрозділ окремо (таблиця 3.7d). Наприклад, 99 % опитаних жінок-прикордонниць ставляться прихильно до кваліфікації сексуальних домагань як злочинних дій, тоді як такої думки дотримуються 77 % чоловіків-нацгвардійців. Від 36 % до 38 % опитаних жінок вважають, що закони про домашнє насильство дозволяють жінці дуже легко висунути звинувачення у насильстві проти чоловіка, тоді як для чоловіків цей показник коливається від 46 % до 51 %. Ці погляди особливо важливі, оскільки відповідальне ставлення персоналу до отриманих заяв про насильство в

сім'ї і реагування на них можуть впливати на те, як вони виконують свої професійні обов'язки, і можуть мати прямі наслідки для звернень жінок із заявами. Наприклад, жінки можуть утриматися від звинувачення у насильстві в майбутньому, якщо вони отримають негативну реакцію на своє звернення у вигляді осуду, недовіри чи агресії.⁶⁴

64 Бергман М. Є., Ленгоут Р. Д., Пальмієрі П. А., Кортіна Л. М., і Фіцджеральд Л. Ф. (2002). (Не) обґрунтованість звітування: Минуле і наслідки повідомлень про сексуальні домагання. Журнал прикладної психології, 87 (2), 230.

Таблиця 3.7d. Респонденти/респондентки, котрі цілком або скоріше погодилися із запропонованими твердженнями щодо законодавства, що регулює насильство (за структурними підрозділами)

	Національна поліція (%)		Національна гвардія України (%)		Державна прикордонна служба України (%)	
	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.
Має бути закон, згідно з яким сексуальні домагання або неправомірні дії сексуального характеру в публічному місці вважаються злочином	82,4	91,7	77,2	93,3	81,6	98,6
Закони про домашнє насильство не надають достатнього захисту потерпілим від насильства	63,7	63,9	55,7	72,1	50,8	70,0

Закони про домашнє насильство дозволяють жінці дуже легко висунути звинувачення у насильстві проти чоловіка	47,0	36,6	50,9	36,2	46,3	37,7
---	------	------	------	------	------	------

3.8. Здоров'я

Соціальні норми та очікування можуть збільшувати ймовірність шкідливої для здоров'я поведінки (зокрема куріння, вживання алкоголю) та впливати на готовність звертатися по медичну допомогу. Окрім відмінностей у схильності до шкідливої для здоров'я поведінки, ґендерні норми впливають на те, як люди реагують на симптоми та прояви хвороби: дослідження показують, що жінки загалом частіше звертаються по медичну допомогу (навіть якщо не враховувати консультації з питань репродуктивного здоров'я).⁶⁵ Піклування про здоров'я у певних групах може сприйматися як «немужня» поведінка, що зменшує готовність чоловіків звертатися по

медичну допомогу.⁶⁶ Задля вивчення пов'язаних зі здоров'ям поглядів та практик працівникам/працівницям сектору безпеки України ставили низку запитань, зокрема, щодо поглядів на піклування про здоров'я, звернення до лікаря у разі хвороби, вживання алкоголю та куріння.

3.8.1. Погляди на піклування про здоров'я

Серед працівників/працівниць сектору безпеки погляди чоловіків і жінок у деяких питаннях піклування про власне здоров'я збігаються (рис 3.8а). Наприклад, 72 % чоловіків та 70 % жінок висловили думку, що відвідувати лікаря, коли немає ознак захворювання, – це марна трата часу; дві третини опитаних (65 % серед чоловіків, 66 % серед жінок) зверталися б до лікарів частіше, якби їхні послуги були більш якісні. Водночас 58 % чоловіків та 45 % жінок схильні до самолікування, намагаючись вирішувати свої проблеми зі здоров'ям без відвідування лікаря. Наостанок, удвічі більше чоловіків вважають, що алкоголь є нормальним способом подолання стресу (14 % проти 6,7 % жінок).

65 Манандхар М., Хокс, С., Бусе, К., Носраті, Е. та Магар, В. (2018). Ґендерна проблематика, охорона здоров'я і порядок денний в галузі сталого розвитку на період до 2030 року (Бюлетень Всесвітньої організації охорони здоров'я). URL: <https://www.who.int/bulletin/volumes/96/9/18-211607.pdf> (дата звернення: 24.02.2021).

66 Магар В. (2015). Ґендерна проблематика, охорона здоров'я і порядок денний в галузі сталого розвитку на період до 2030 року (Бюлетень Всесвітньої організації охорони здоров'я). URL: <https://www.who.int/bulletin/volumes/93/11/15-165027.pdf?ua=1> (дата звернення: 24.02.2021).

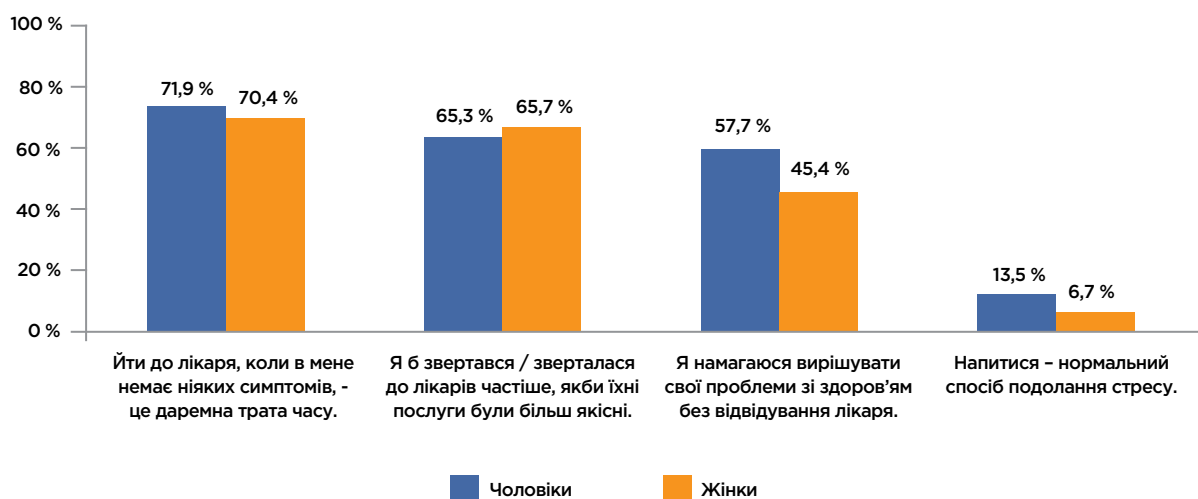

Рис 3.8а. Відсоток опитаних чоловіків та жінок, які цілком або скоріше погодилися із запропонованими твердженнями щодо піклування про здоров'я

У трьох підрозділах МВС відсоток респондентів, котрі погоджуються із твердженням, що відвідувати лікаря, коли немає ніяких симптомів захворювання, – даремна трата часу, майже однаковий (рис 3.8а). Висловили недовіру до якості надання медичних послуг жінки (75 %) та чоловіки (68 %), які служать у Національній гвардії України. Про схильність до самоліку-

вання та вирішення своїх проблем зі здоров'ям без відвідування лікаря дещо частіше зазначали чоловіки, які служать у Національній гвардії України (62 % проти 58 % загалом по всіх структурних підрозділах). Вживання алкоголю як спосіб подолання стресу визнають нормальним від 8,9 % до 15 % опитаних чоловіків і від 3,9 % до 9,5 % жінок.

Таблиця 3.8а. Респонденти/респондентки, котрі цілком або скоріше згодні із запропонованими твердженнями щодо піклування про здоров'я (за структурними підрозділами)

	Національна поліція % (n)				Національна гвардія України % (n)				Державна прикордонна служба України % (n)			
	Чол.		Жін.		Чол.		Жін.		Чол.		Жін.	
	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n
Йти до лікаря, коли в мене немає ніяких симптомів, – даремна трата часу	75,5	410	74,2	66	72,9	310	71,4	55	65,2	234	64,9	48
Я б звертався/ зверталася до лікарів частіше, якби їхні послуги були більш якісні	63,9	341	64,0	57	68,0	287	75,3	58	64,4	230	57,5	42
Я намагаюся вирішувати свої проблеми зі здоров'ям без відвідування лікаря	58,5	317	51,7	46	61,8	262	42,9	33	51,5	185	40,5	30
Вживання алкоголю – нормальний спосіб подолання стресу	15,3	83	6,7	6	15,0	63	3,9	3	8,9	32	9,5	7

3.8.2. Куріння та вживання алкоголю

За результатами інтерв'ю працівників та працівниць сектору безпеки, такі шкідливі для здоров'я звички, як куріння тютюнових виробів та надмірне вживання алкоголю, частіше

мають чоловіки, ніж жінки: 58 % чоловіків та 34 % жінок щодня курять тютюнові вироби, 26 % чоловіків та 7,2 % жінок вживали алкоголь понад міру принаймні раз на місяць протягом минулого року (рис. 3.8b).

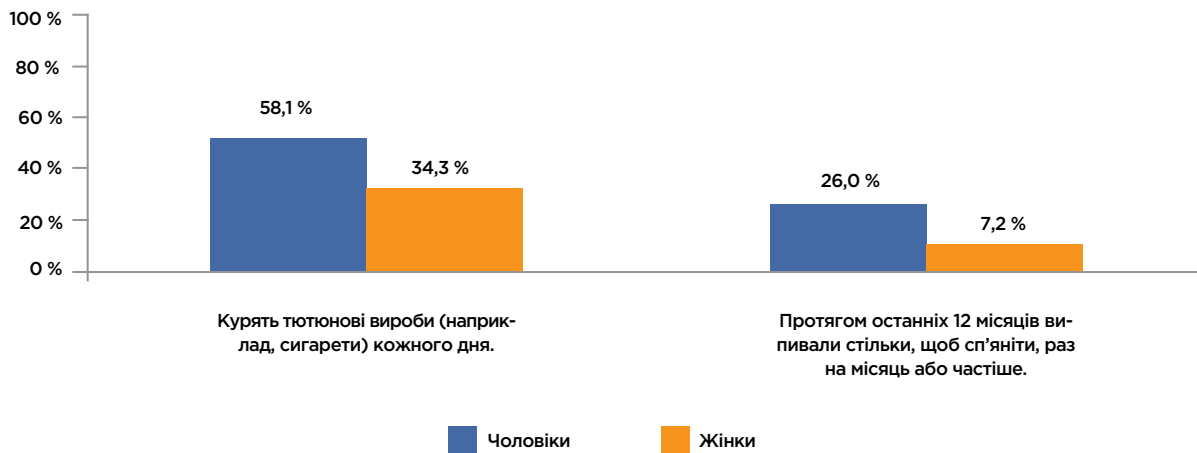

Рис. 3.8b. Відсоток опитаних чоловіків та жінок, які повідомили про куріння тютюнових виробів та надмірне вживання алкоголю

Отже, результати дослідження свідчать про більшу поширеність шкідливої для здоров'я поведінки серед чоловіків у секторі безпеки, а також про їхню більшу схильність до самолікування і намагання вирішувати свої проблеми зі здоров'ям без відвідування лікаря. Більшість опитаних обох статей мають стереотипне уявлення про те, що відвідува-

ти лікаря, коли немає ознак захворювання, – це даремна трата часу. Порівнюючи відповіді респондентів за структурними підрозділами, спостерігаємо дещо вищий відсоток курців серед працівників Національної гвардії України – 64 % чоловіків і 39 % жінок, та надмірне вживання алкоголю принаймні раз на місяць – 29 % чоловіків та 9,1 % жінок.

Photo by Nikolay Anatskiy

4. ОБГОВОРЕННЯ

Дослідження за методологією IMAGES у цій спеціальній версії, орієнтованій на опитування працівників/працівниць Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України та Національної поліції, надає цінну інформацію, якою мають керуватися розробники/розробниці політики, керівництво сектору, а також усі ті, хто прагне досягти ґендерної рівності в секторі безпеки України. Цей звіт є особливим, тому що в ньому представлені відповіді чоловіків і жінок з багатьох тем, що стосуються дотримання ґендерної рівності в родині, на роботі та в суспільстві.

У цьому розділі звіту визначаються деякі основні теми, що постають унаслідок глибшого аналізу результатів. Висновки та аналіз, які були підготовлені спеціалістами «Promundo-US», не відображають думку чи офіційні позиції Міністерства внутрішніх справ України, Національної академії внутрішніх справ або будь-якої іншої державної установи України. Натомість автори цього розділу як незалежні дослідники мають спільне бажання досягти поліпшення здоров'я, добробуту та безпеки всіх українців, рекомендують МВС та загалом сектору безпеки України розглянути ці результати, забезпечити їх поширення і використовувати їх для створення нових нормативно-правових документів і процедур, що сприятимуть забезпеченню дотримання прав людини та досягненню цілі ґендерної рівності в секторі.

Працівники/працівниці сектору безпеки під час виконання своїх службових обов'язків переживають події, які травмують їх психологічно, проте цей досвід не є істотним чинником зміни ставлення та поведінки, пов'язаних із ґендерними питаннями.

Відповідаючи на ключове запитання дослідження, яке було поставлене МВС, результати свідчать про те, що досвід участі в активних бойових діях або близькість до психологічно травматичних переживань не є основним

чинником неоднакових для жінок і чоловіків форм поведінки чи поглядів. Вибірку цього дослідження було навмисно складено в такий спосіб, щоб отримати відповідь на запитання про вплив досвіду активних бойових дій: було відібрано однакову кількість учасників дослідження з трьох груп: 1) ті, хто перебувають у зоні ООС, 2) ті, хто раніше несли службу в зоні ООС і після того повернулися до мирного життя; 3) ті працівники/працівниці сектору, які ніколи не служили в зоні ООС. Гіпотеза, на якій базувався цей підхід до вибірки, полягала в тому, що такі чинники, як досвід участі в активних бойових діях, а також пов'язана з цим підвищена схильність до багатьох психологічних травм, впливатимуть на інші аспекти життя респондентів/респонденток, особливо на їхні погляди щодо ґендерних аспектів, вчинення ними сексуальних домагань чи насильства до інтимного партнера, їхнього власного психологічного стану та інших питань.

Отримані дані не підтверджують цю гіпотезу за будь-якою з основних тем дослідження. Це дуже важливий висновок, оскільки він показує, що необхідні зусилля для досягнення ґендерної рівності, розширення можливостей для жінок у секторі безпеки та кращих процедур запобігання і протидії насильству за ознакою статі серед усіх працівників сектору безпеки. Недостатньо (і не підтверджується даними дослідження IMAGES) спрямовувати програми та звернення щодо забезпечення ґендерної рівності тільки на тих осіб, які мають бойовий досвід у зоні ООС. У цьому звіті надано висновки, розбиті за трьома підрозділами МВС: Національна поліція, Національна гвардія України та Державна прикордонна служба України, – а не за трьома групами вибірки на основі бойового досвіду в зоні ООС. Це зроблено з метою надання науково обґрунтованих даних посадовцям органів системи МВС, які будуть використовувати цей звіт, але основні результати та висновки залишаються такими: наближеність до бойових дій чи наявність бойового досвіду не впливають на

ґендерні уявлення чи поведінку респондентів. Як зазначено раніше в звіті та як показує подальший аналіз, знайдено також дуже мало значущих відмінностей у поведінці та поглядах щодо ґендерних питань між представниками/представницями трьох структурних підрозділів сектору.

Водночас багато працівників і працівниць сектору безпеки пережили досвід травматичних подій у контексті своєї роботи і демонструють ознаки напруженого психологічного стану, причому в деяких випадках існують певні ґендерно зумовлені відмінності. Майже половина чоловіків і третина жінок повідомили про одну чи кілька травматичних подій, що трапилися під час проходження служби, зокрема: смерть колеги, захоплення у полон, у них стріляли, вони бачили труп людини та/або застосовували свою зброю проти людини. Варто відзначити, що ці показники були набагато вищими серед представників Національної поліції порівняно з Національною гвардією України чи Державною прикордонною службою України. Зважаючи на таку кількість осіб, які повідомляють про подібні події, необхідно також урахувати вплив психологічного стану та те, чи отримують працівники сектору безпеки необхідну їм психологічну і медичну допомогу. Результати показують, що працівники чоловічої статі набагато більш закриті щодо звернення по медичну допомогу та надання послуг психологічної підтримки. Чоловіки також набагато частіше, ніж жінки, поділяли такі установки, як «напитися – це нормальний спосіб подолання стресу» і «я намагаюся вирішувати свої проблеми зі здоров'ям без відвідування лікаря». Керівництву сектору безпеки при формуванні секторальних програм та положень щодо підтримки своїх співробітників варто врахувати поєднання цих двох висновків – велика частка працівників, які переживають травматичні події, та небажання чоловіків звертатися по належну допомогу через стан здоров'я.

Позитивним моментом є те, що більшість працівників і працівниць сектору, незалежно від статі, підтримують однакову оплату праці та рівні можливості для чоловіків та жінок.

Позитивним є результат, зокрема, щодо підтримки чоловіками політики забезпечення однакової оплати праці та можливостей для чоловіків і жінок у секторі; ці результати можуть бути дуже корисними в подальшому вивченні політики щодо кадрового забезпечення, розробки кампаній та заходів з підвищення обізнаності. Переважна більшість – понад 90 % чоловіків у дослідженні – погодилися з тим, що чоловіки і жінки на однаковій посаді мають отримувати однакову заробітну плату, що чоловіки і жінки повинні мати однакові можливості щодо підвищення на посаді та просування по службі в секторі. Отже, керівників органів системи МВС має надихати той факт, що існує сильна підтримка серед усіх співробітників щодо рівної оплати праці та рівних можливостей просування по службі незалежно від статі.

Такий значний рівень підтримки політики ґендерної рівності може стати центральним елементом не лише для кадрової політики, але й у внутрішній комунікації та кампаніях з метою продемонструвати, що рівність в оплаті праці та можливостях – це не лише політика органів системи МВС, але така, що має підтримку. Крім того, її можна використовувати для проведення зовнішніх кампаній, спрямованих на прийняття більшої кількості жінок на роботу в установи сектору безпеки для досягнення ґендерного балансу в кадрах. Тих, хто не підтримує цю політику, значно менше серед їхніх колег та командирів. Ще один позитивний результат стосується того, що надзвичайно рідко будь-які співробітники сектору, чи то чоловічої, чи то жіночої статі, поділяють думку про те, що насильство щодо жінок з боку інтимних партнерів-чоловіків є виправданим. Лише 1 % респондентів погодилися з твердженням, що жінка повинна терпіти насильство, щоб зберегти сім'ю. Лише 4 % чоловіків і менше ніж 1 % жінок погодилися з твердженням, що чоловіки, якщо необхідно, повинні застосовувати насильство, щоб їх поважали.

Проте загалом чоловіки виявляють значно більш стереотипне ставлення до питань, пов'язаних із ґендерною проблематикою, ніж жінки, що викликає стурбованість у багатьох

сферах. Цей висновок має особливо важливе значення для сектору, у якому настільки кількісно переважають чоловіки.

Значна частка чоловіків у секторі означає, що керівництву необхідно звертати увагу на ставлення чоловіків до питань дотримання гендерної рівності. Як свідчать відсотки, наведені в цьому звіті, чоловіки частіше, ніж жінки, погоджували з кожним стереотипним твердженням щодо гендерних ролей та маскулітності в дослідженні. У деяких випадках відмінності є вагомими: чоловіки вдвічі частіше, ніж жінки, погоджувалися, що «за чоловіком має бути останнє слово щодо прийняття рішень у родині вдома», – твердження, яке відображає нерівноправний та патріархатний контроль у родині. З цим твердженням погодилися більшість чоловіків – 56 %. Майже половина опитаних під час дослідження чоловіків також погодилися зі стереотипним і патріархатним розподілом сімейних ролей у твердженні «для усіх краще, якщо чоловік заробляє гроші, а жінка лише піклується про дім та дітей», і були дуже подібні результати щодо твердження «для жінки набагато важливіше вийти заміж, ніж мати кар'єру». Такі результати свідчать про те, що Національна гвардія України, Державна прикордонна служба України та Національна поліція являють собою сферу зайнятості, де домінують чоловіки, більшість з яких дотримуються дуже жорстких поглядів на гендерні ролі. Безумовно, цей аргумент не є справедливим для усіх чоловіків, які працюють у цьому секторі, проте завдання керівництва полягає у тому, аби забезпечити більш комфортну атмосферу в секторі для великої частини працівників чоловічої статі, які не підтримують такі погляди і мають значно більш прогресивні уявлення щодо гендерної рівності і стосунків між чоловіками і жінками, щоб вони мали можливість висловлювати свою думку і позитивним чином впливати на своїх колег.

Багато учасників/учасниць дослідження підтримують збереження статусу-кво своєї роботи. Результати щодо схвального ставлення до збільшення кількості жінок у секторі та обіймання ними керівних посад є суперечливими. Наприклад, понад 40 % опитаних чоловіків погодилися із твердженням, що

«сектору не потрібна більша кількість працівниць жіночої статі». Однак як чоловіки, так і жінки однаково загалом схвально ставляться до наявності колег жіночої статі на одному з ними рівні або навіть на вищих посадах. Утім, попри це позитивне сприйняття більшість чоловіків і жінок зазначили, що їм комфортніше бути підпорядкованими чоловікам, аніж жінкам. Варто також відзначити, що статистично значущих відмінностей між учасниками чоловічої та жіночої статі з погляду їхнього ставлення до колег-жінок немає. Крім того, як чоловіки, так і жінки висловлювали занепокоєння щодо залучення жінок до сектору безпеки: у чоловіків особливу стурбованість викликала можливість появи ускладнень внаслідок виникнення сексуальних або романтичних почуттів під час роботи з жінками в небезпечних ситуаціях, жінки ж частіше висловлювали сумніви щодо фізичної здатності жінок працювати в секторі безпеки нарівні з чоловіками.

Чоловіки загалом не визнають наявності гендерної дискримінації в українському секторі безпеки, тоді як дві з п'яти жінок вважають, що жінки в секторі стикаються з багатьма формами дискримінації. Таке невизнання може бути бар'єром у запобіганні та протидії проявам гендерної дискримінації у секторі. Дані свідчать про те, що багато чоловіків не знають про можливі множинні форми дискримінації, з якими стикаються жінки, або ж неухважно ставляться до цієї проблеми, а покращення обізнаності з цього питання може стати першим важливим кроком до зменшення дискримінації у секторі. Отже, міністерству слід вживати заходів щодо забезпечення у його внутрішній культурі культивування рівності та позитивного сприйняття усіх, замість першості чоловіків та дискримінаційного менталітету, який ще й досі зберігається у значної частини працівників/працівниць.

Дослідження також виявило застосування та досвід небажаних проявів сексуального характеру в громадських місцях (зокрема на робочому місці), так само, як і прояви дискримінаційного ставлення, пов'язані із сексуальними домаганнями.

Майже три з п'яти жінок, які працюють у секторі безпеки, стикалися з небажаними проявами сексуального характеру, які можуть включати сексуальні домагання, а кожна третя жінка стикалася з такими діями протягом останніх 12 місяців. Це стосується випадків, які могли трапитися у будь-якому громадському місці, зокрема на роботі. Одна третина чоловіків повідомили про те, що вдавалися до проявів сексуального характеру поза домом, а 16 % чоловіків зізналися, що вдавалися до такої поведінки протягом останнього року. Ці висновки важливі з багатьох причин. По-перше, працівники сектору безпеки представляють уряд, його цінності, систему правопорядку в країні. По-друге, у рамках своїх професійних обов'язків працівники сектору безпеки відповідають за забезпечення виконання законодавства (зокрема, законодавчих актів щодо насильства за ознакою статі), тому їхнє ставлення до ґендерних питань та політики щодо ґендерної рівності може впливати на їхню професійну діяльність. Вчинення окремих небажаних дій сексуального характеру, домагань та насильства прямо суперечить їхнім професійним обов'язкам та дискредитує національну політику на підтримку ґендерної рівності та запобігання насильству. Крім того, застосування сексуальних домагань пов'язане з імовірністю скоєння інших форм сексуального насильства на роботі та поза нею ⁶⁷.

67 Stander, V. A., Thomsen, C. J., Merrill, L. L., & Milner, J. S. (2018). Longitudinal prediction of sexual harassment and sexual assault by male enlisted Navy personnel [Прогнозування сексуальних домагань та сексуального насильства з боку військовослужбовців військово-морських сил]. *Military Psychology*, 30(3), 229-239. URL: <https://doi.org/10.1037/mil0000171> (дата звернення: 24.02.2021).

68 Holmes, G. (1997). See no evil, hear no evil, speak no evil: Why do relatively few male victims of childhood sexual abuse receive help for abuserelated issues in adulthood? [Не бачити зла, не чути зла, не говорити про зло: чому відносно невелика кількість чоловіків, які постраждали від сексуального насильства в дитинстві, у дорослому віці отримують допомогу у зв'язку з насильством?]. *Clinical Psychology Review*, 17(1), 69-88. URL: [https://doi.org/10.1016/s0272-7358\(96\)00047-5](https://doi.org/10.1016/s0272-7358(96)00047-5) (дата звернення: 24.02.2021); Felson, R. B., & Pare, P. P. (2005). The Reporting of Domestic Violence and Sexual Assault by Nonstrangers to the Police [Повідомлення, які надходять у поліцію щодо домашнього насильства та сексуального насильства з боку нечужих людей]. *Journal of Marriage and Family*, 67(3), 597-610. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2005.00156.x> (дата звернення: 24.02.2021); Fisher, B. S., Daigle, L. E., Cullen, F. T., & Turner, M. G. (2003). Reporting Sexual Victimization to the Police and Others: Results from a National-Level Study of College Women [Повідомлення, що надходять у поліцію та інші органи від жертв сексуального насильства: результати національного дослідження щодо жінок у коледжах]. *Criminal Justice & Behavior*, 30(1), 6-38. URL: <https://doi.org/10.3138/cjwl.29.1.36> (дата звернення: 24.02.2021).

Серед працівників/працівниць сектору безпеки було виявлено стереотипні установки, що виправдовують небажані прояви сексуального характеру та сексуальні домагання. Майже кожна п'ята жінка вважає, що чоловіки не здатні контролювати власну поведінку під час тривалого утримання від сексу, а також що те, як жінка одягнена, може провокувати сексуальні домагання. Причому частка жінок, які поділяють таку думку, більша, ніж частка чоловіків. Хоча їх не поділяють усі працівники, такі ставлення викликають стурбованість, позаяк вони свідчать про те, що жінки особливо схильні виправдовувати сексуальні домагання, якщо такі трапляються, що може призводити до замовчування випадків домагань. Жінки вже стикаються з численними бар'єрами, коли йдеться про повідомлення про випадки домагань чи зловживань: це плутані або неналежним чином складені протоколи та тиск з боку начальників чи колег, а також побоювання негативних наслідків, таких як помста чи повторна віктимізація.

Результати дослідження викликають занепокоєння щодо того, чи працівники/працівниці сектору безпеки (особливо в поліції, але не лише там) готові належним чином забезпечити прийняття заяв усіх потерпілих від насильства і домагань та розслідувати їхні повідомлення з емпатією та без упереджень. По-перше, це стосується насильства за ознакою статі, з яким вони можуть зіткнутися у зв'язку з виконанням своїх обов'язків, особливо можливості повідомлення чоловіком про те, що він зазнав такого насильства. Необхідно відзначити, що приблизно кожен шостий респондент чоловічої статі, який служить у лавах Національної поліції, вважає, що поліція не повинна вірити чоловіку, який повідомляє про сексуальне насильство щодо нього. Таке ставлення прямо суперечить їхнім професійним обов'язкам, пов'язаним з реагуванням на випадки сексуального насильства. Дані про випадки сексуального насильства щодо будь-кого (чоловіків чи жінок) залишаються дуже заниженими, а відчуття ніяковості та сорому, пов'язані із сексуальним насильством, ще більше посилюються, коли постраждалі особи відчувають, що в поліції у їхню розповідь не повірять або не поставляться до неї всерйоз⁶⁸. Крім того, коли особи, які постраждали від сексуальних домагань та/або насильства, справді вирішують повідо-

мити про пережите насильство в поліцію, то те, як їх там приймають, може призвести до повторної віктимізації і травматизації, особливо, коли службовці проявляють толерантне ставлення до сексуального насильства⁶⁹.

Респонденти/респондентки також висловлювали занепокоєння з приводу того, як розглядаються випадки сексуальних домагань на робочому місці в секторі безпеки. Опитані жінки, які значно більше страждають від насильства та домагань з боку чоловіків, переважно вважають, що порядок розгляду випадків сексуальних домагань у системі органів МВС необхідно вдосконалити. Однак вони так само, як і опитані чоловіки, також дотримуються дискримінаційних поглядів, наприклад, переконані, що в деяких ситуаціях домагання виправдані, залежно від того, наприклад, як жінка одягнена. Загалом дані щодо пережитого жінками досвіду сексуальних домагань, застосування чоловіками цієї форми насильства, а також ставлення працівників/працівниць сектору безпеки підкреслюють важливість упровадження освітніх ініціатив для забезпечення виявлення неналежної поведінки та дискримінаційного ставлення до жінок, унаслідок чого створюється атмосфера поблажливості до сексуального насильства.

69 Favero, M., Del Campo, A., Faria, S., Moreira, D., Ribeiro, F., & Sousa-Gomes, V. (2020). Rape Myth Acceptance of Police Officers in Portugal [Толерантне сприйняття поліцейськими у Португалії розповідей на виправдання зґвалтування]. *Journal of Interpersonal Violence*. URL: <https://doi.org/10.1177/0886260520916282> (дата звернення: 24.02.2021); Johnson, H. (2017). Why doesn't she just report it? Apprehensions and contradictions for women who report sexual violence to the police [Чому б їй просто не заявити? Побожування та суперечності у випадку жінок, які заявляють в поліцію про сексуальне насильство]. *Canadian Journal of Women and the Law*, 29(1), 36-59. URL: <https://doi.org/10.3138/cjwl.29.1.36> (дата звернення: 24.02.2021).

70 Aarntzen, L., van der Lippe, T., van Steenberghe, E., & Derks, B. (2020). How individual gender role beliefs, organizational gender norms, and national gender norms predict parents' work-family guilt in Europe [Як особисті погляди щодо гендерних ролей, гендерні норми в організації та суспільні гендерні норми прогноують відчуття провини батьків щодо поєднання роботи та сімейного життя у Європі]. *Community, Work & Family*. URL: <https://doi.org/10.1080/13668803.2020.1816901> (дата звернення: 24.02.2021); Borelli, J. L., Nelson-Coffey, S. K., River, L. M., Birken, S. A., & Moss-Racusin, C. (2017). Bringing work home: gender and parenting correlates of work-family guilt among parents of toddlers [Приносимо роботу додому: взаємозв'язок гендеру та батьківства у відчутті провини щодо поєднання роботи та сімейного життя серед батьків дітей перших років життя]. *Journal of Child and Family Studies*, 26, 1734-1745. URL: <https://doi.org/10.1007/s10826-017-0693-9> (дата звернення: 24.02.2021).

Серед працівників/працівниць сектору безпеки зберігаються стереотипні уявлення щодо жінок, які працюють та гендерних ролей, навіть попри те, що більшість респондентів/респонденток схвалюють присутність жінок серед працівників сектору та появу позитивних ознак міжгенераційної зміни тенденцій щодо залученості чоловіків до виконання роботи в домогосподарстві.

Хоча ставлення чоловіків до гендерних ролей, маскулінності та фемінності майже завжди є більш стриманим, ніж ставлення жінок, але приблизно від однієї чверті до однієї третини опитаних жінок також дотримуються стереотипних поглядів щодо їхніх домашніх та професійних обов'язків. Наприклад, 23 % жінок, які працюють у секторі безпеки, погодилися із твердженням про те, що для усіх краще, якщо чоловік заробляє гроші, а жінка лише піклується про дім та дітей; 28 % погодилися із твердженням, що для жінки набагато важливіше вийти заміж, аніж мати кар'єру. Це високі показники згоди з традиційними уявленнями про гендерні ролі серед тих, хто працює, освічених жінок. Ці дані свідчать про те, що уявлення деяких працівників/працівниць сектору безпеки про ролі жінки як матері та дружини стикаються з ідеями щодо просування жінок по службі. Аналогічним чином жінки більшою мірою, ніж чоловіки, повідомляли про те, що їм важко вдається поєднувати роботу та родинні обов'язки. Цей висновок узгоджується з аналогічними дослідженнями, результати яких показують, що в Європі жінки, котрі мають дітей, більшою мірою, ніж чоловіки у сім'ях з дітьми, відчувають провину через те, що працюють повний робочий тиждень⁷⁰.

З іншого боку, дані опитування показують, що жінки частіше відчувають підтримку з боку сім'ї, тоді як чоловіки частіше повідомляють, що нервують через те, що рідні кажуть їм, що вони надто багато працюють. Результати свідчать про те, що можливе відчуття дисбалансу між роботою та домашніми обов'язками, яке виникає у чоловіків, спричинене зовнішніми факторами (тобто очікуваннями сім'ї), а не внутрішніми очікуваннями, як у жінок. Кращі послуги у сфері сім'ї, догляду за дітьми та

організаційна підтримка можуть допомогти подолати це відмінне для чоловіків і жінок відчуття провини щодо балансу між роботою та сімейними обов'язками, поліпшити можливість поєднання роботи, сімейного життя та змінити ґендерні уявлення про рівність. Так само дані свідчать про те, що навіть мотивація до роботи в секторі безпеки відображає ґендерні ролі: мотивом для чоловіків частіше виступає громадська думка чи зовнішні міркування, наприклад, бажання захистити свою країну, тоді як для жінок мотивами є родинні або внутрішні чинники, наприклад, фінансове забезпечення чи продовження сімейних традицій.

Отримані дані демонструють деякі позитивні ознаки в Україні, пов'язані із внеском чоловіків у хатню роботу, якщо порівнювати з попередніми поколіннями, що є одним із ключових показників більш рівноправних стосунків між чоловіками та жінками. Особливості стосунків, які людина спостерігає у родині в дитинстві, хороші вони чи погані, часто відображаються у її поведінці в дорослому віці. Хоча динаміка стосунків у родині, яка спостерігається у дитинстві, не обов'язково відтворюється у дорослому віці. Безумовно, цей зв'язок між поколіннями все ж є потужним і важливим моментом для вивчення. Дані з попередніх досліджень IMAGES показують, що чоловіки, які виростили в родині, де батько був більше залучений до догляду за дітьми та хатньої роботи, частіше самі потім дотримуються рівноправних поглядів та поведінки в дорослому віці⁷¹. Що стосується міжгенераційної зміни тенденцій щодо виконання домашньої роботи та догляду за дітьми, то результати дослідження, проведеного в Україні, виявили деякі обнадійливі ознаки. Більшість респондентів (як чоловіків, так і жінок) зазначають, що коли вони

були дітьми, батько в їхній родині брав участь у виконанні всіх видів домашньої роботи, включаючи деякі з тих занять, які традиційно вважаються «жіночими», наприклад, прання одягу, чищення ванної кімнати та прибирання будинку. Це підтвердилося поведінкою респондентів у їхньому нинішньому сімейному житті: результати були майже однаковими щодо того, що опитані в ході дослідження чоловіки виконують традиційно «жіночі» домашні обов'язки.

Міцність цих зв'язків може забезпечити цікаву платформу для просвітницької кампанії та меседжів на кшталт: «Який приклад рівності ви перейняли у свого батька/своїх батьків?», «Який приклад рівності ви подаєте своїм дітям?». Незважаючи на те, що чоловіки повідомляють, що беруть участь у домашній праці, у родинях працівників/працівниць сектору безпеки зберігаються деякі ознаки патріархального підходу до прийняття рішень. Близько 27 % чоловіків, які взяли участь у дослідженні, повідомили, що виключно за ними залишається останнє слово, коли йдеться про витрати грошей на великі придбання, що є відображенням патріархального та нерівноправного прийняття фінансових рішень. А втім, як чоловіки, так і жінки переважно повідомляли, що більшість сімейних рішень приймаються подружжям спільно.

Щодо догляду за дітьми в родинях працівників/працівниць сектору безпеки, то ситуація залишається досить ґендерно диференційованою: респонденти переважно повідомляють, що здебільшого жінки займаються доглядом за дітьми. Хоча багато чоловіків, опитаних під час дослідження, вважали, що рівною мірою беруть участь у догляді за дітьми, загальна картина розподілу обов'язків з догляду за дітьми в родинях працівників/працівниць сектору безпеки свідчить про те, що жінки виконують нерівну частку цієї роботи. Ця тенденція не є характерною виключно для сектору безпеки: наприклад, результати аналогічного дослідження, проведеного загалом серед українців, свідчать про те, що жінки щоденно витрачають майже вдвічі більше часу на виконання обов'язків з догляду порівняно з чоловіками⁷².

71 Levitov, R. G., Barker, G., Contreras-Urbina, M., Heilman, B., & Verma, R. (2014). Pathways to Gender-equitable Men: Findings from the International Men and Gender Equality Survey in Eight Countries [Шляхи досягнення ґендерної рівності у чоловіків: результати міжнародного дослідження «Чоловіки та ґендерна рівність», проведеного у восьми країнах]. *Men and Masculinities* [Чоловіки та маскуліність], 1-35. URL: <https://doi.org/10.1177/1097184X14558234> (дата звернення: 24.02.2021).

72 United Nations Population Fund, UK Government, & Ministry of Social Policy of Ukraine. 2018. *Masculinity today: Men's attitudes to gender stereotypes and violence against women*. Kyiv.

Це важливий момент, тому що нерівні очікування щодо доглядової праці в родині можуть призводити до того, що жінки не будуть займатися оплачуваною працею поза домом, зокрема в секторі безпеки. Будь-які зусилля щодо досягнення більшої рівності в цьому секторі чи в будь-якій частині ринку праці в Україні мають бути спрямовані на змінення цих стійких, нерівних умов щодо догляду за дітьми в родині.

Хоча ці висновки показують, що необхідно ще багато чого зробити, дослідження також виявило деякі ознаки того, що працівники сектору безпеки, незалежно від статі, готові до змін. Переважна більшість респондентів обох статей погоджуються, наприклад, що держава повинна забезпечити надання при народженні дитини оплачуваної відпустки для батьків щонайменше на 10 днів, окремо від основної відпустки. Це свідчить про широку підтримку більших можливостей для чоловіків виконувати функції з догляду за дитиною з ранніх етапів її життя. Аналогічним чином, понад 90 % чоловіків і жінок хотіли б проводити більше часу зі своїми дітьми, причому чоловіків, які погодилися з цим твердженням, було більше. Крім того, тоді як серед українців загалом лише 71 % чоловіків вважають, що проводять надто мало часу зі своїми дітьми через свою роботу,⁷³ у секторі безпеки 82 % опитаних чоловіків (а серед представників Національної гвардії України 86 %) відчують, що проводять з дітьми надто мало часу через характер своєї роботи.

Усе це свідчить про підсвідомий інтерес до догляду за дітьми та нарікання на брак часу, проведеного з дітьми, з боку чоловіків. Треба піднімати ці питання поширених відчуттів працівників, включати їх у загальні для сектору кампанії та використовувати для сприяння внесенню змін у політику, заходи та практику з метою забезпечення рівності в доглядовій праці. Досягнення більшої рівності в догляді за дітьми є прикладом очевидної переваги для усіх: дані показують, що жінкам треба мати менші очікування щодо обов'язків із догляду за дітьми, щоб відкрилося більше можливостей для професійного зростання, а чоловіки хочуть більше часу проводити зі своїми дітьми та нормативних засад, що забезпечать їм таку можливість.

Посадовцям/посадовицям органів МВС та всім розробникам/розробницям політики необхідно забезпечити проведення заходів для припинення міжпоколінної передачі насильства.

Так само як позитивний досвід дитячих років, наприклад, коли дитина бачить, що батьки нарівні виконують домашню роботу, може передаватися від покоління до покоління, негативний досвід у дитинстві може також призводити до передачі насильства між поколіннями⁷⁴. Йдеться про негативний досвід пережитого фізичного насильства або тілесних покарань з боку батьків, а також багатьох інших подібних подій у дитинстві. В Україні застосування усіх форм тілесних покарань батьками щодо дітей прямо заборонено з 2003 року. При цьому чверть чоловіків та жінок, які взяли участь у цьому дослідженні, повідомили, що давали ляпасів своїм дітям, а більше половини опитаних застосовували інші суворі форми виховання, зокрема кричали на дітей чи били їх предметами. З огляду на те, що багато з цих форм поведінки є незаконними, особливу стурбованість викликає той факт, що про такі дії повідомляли ті, кому доручено забезпечувати дотримання закону. Керівництву органів системи МВС варто врахувати цю та інші сфери, у яких працівники/працівниці відомства, як вони самі визнали, вдавалися до можливо кримінальної поведінки. На виконання цілей системи МВС необхідно розуміти,

73 United Nations Population Fund, UK Government, & Ministry of Social Policy of Ukraine. 2018. Masculinity today: Men's attitudes to gender stereotypes and violence against women. Kyiv.

74 Fleming, P. J., McCleary-Sills, J., Morton, M., Levkov, R., Heilman, B., & Barker, G. (2015). Risk Factors for Men's Lifetime Perpetration of Physical Violence against Intimate Partners: Results from the International Men and Gender Equality Survey (IMAGES) in Eight Countries [Фактори ризику для скоєння чоловіками фізичного насильства щодо інтимних партнерів протягом життя: результати міжнародного дослідження «Чоловіки та гендерна рівність» (IMAGES), проведеного у восьми країнах]. PLoS ONE, 10(3), e0118639; <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0118639>. Afifi, T. O., Mota, N., Sareen, J., & MacMillan, H. L. (2017). The relationship between harsh physical punishment and child maltreatment in childhood and intimate partner violence in adulthood [Взаємозв'язок між жорстким фізичним покаранням та жорстоким поводженням дітей у дитинстві та насильством з боку інтимного партнера у дорослому віці]. BMC Public Health, 17, 493. URL: <https://doi.org/10.1186/s12889-017-4359-8> (дата звернення: 24.02.2021).

як ставлення та поведіння працівників/працівниць сектору безпеки можуть впливати на їхні професійні обов'язки щодо забезпечення дотримання законодавства, включаючи закон, що передбачає кримінальну відповідальність за вчинення домашнього насильства (див. наступний розділ).

Багато працівників/працівниць сектору безпеки повідомили, що пережили негативний досвід та насильство в дитинстві, що свідчить про щоразу більшу необхідність вирішення проблеми можливого впливу такого досвіду протягом усього життя. Досвід фізичного або принизливого покарання у дитинстві має негативні наслідки на всіх етапах життя: посилюється небезпека антисоціальної поведінки дітей та агресії навіть у ранньому дитинстві,⁷⁵ досвід психологічного та фізичного насильства, пов'язаний із застосуванням булінгу в підлітковому віці,⁷⁶ а досвід жорстокого фізичного покарання пов'язаний зі збільшенням

кількості випадків скоєння насильства з боку інтимного партнера та віктимізації унаслідок такого насильства.⁷⁷ Багато з респондентів/респонденток пережили негативні події у дитячому віці, зокрема, зазнали насильства і стали його очевидцями. Дуже велика частка респондентів/респонденток (46 % жінок та 39 % чоловіків) повідомили, що в дитинстві були свідками вчинення домашнього насильства щодо своєї матері чи жінки, яка їх виховувала. Чоловіки, які взяли участь у дослідженні, частіше зазнавали фізичного насильства в дитинстві. Проте як щодо чоловіків (52 %), так і щодо жінок (44 %) застосовувалося фізичне покарання у їхніх родинах. Очікування, що хлопчики мають бути сильними та неемоційними, можуть призводити до застосування до них фізичного покарання, тоді як дівчаток часто вважають більш тендітними. Крім того, авторитарні підходи до виховання дітей, наприклад, той факт, що багато респондентів/респонденток цього дослідження погоджуються, що «батьки, які уважно ставляться до почуттів своїх дітей, їх балують», свідчить про наявність неправильних очікувань щодо поведінки дітей та пригнічення можливостей та незалежності дітей.⁷⁸

Можна виділити ще одну проблемну сферу – це високий рівень контролюючої поведінки чоловіків та насильство з боку інтимних партнерів у стосунках.

Отже, аналізуючи доросле життя та стосунки респондентів/респонденток, можна виділити ще одну проблемну сферу – це високий рівень контролюючої поведінки чоловіків у стосунках, а також сексуальні домагання у громадських місцях. Часті випадки контролюючої поведінки, про які зазначили понад 72 % учасників/учасниць, – це важливий привід для занепокоєння. Говорячи про власні стосунки, 78 % чоловіків та 85 % жінок зазначили, що коли чоловік хоче сексу, він очікує, що його партнерка погодиться, а 76 % чоловіків та 74 % жінок зазначають, що чоловікові треба знати, де знаходиться його дружина весь час. Цей досвід підриває незалежність жінок і сприяє формуванню очікувань щодо їх підлеглості партнерам-чоловікам. Поширеність

75 Durrant, J. E. & Ensom, R. (2017). Twenty-Five Years of Physical Punishment Research: What Have We Learned? [Двадцять п'ять років дослідження стосовно фізичного покарання: що ми дізналися?] Journal of the Korean Academy of Child and Adolescent Psychology, 28(1), 20-24. URL: <https://doi.org/10.5765/jkacap.2017.28.1.20> (дата звернення: 24.02.2021).

76 Gómez-Ortiz, O., Romera, E. M., & Ortega-Ruiz, R. (2015). Parenting styles and bullying. The mediating role of parental psychological aggression and physical punishment [Поведінка батьків і булінг. Посередницька роль психологічної агресії батьків та фізичного покарання]. Child Abuse & Neglect, 51, 132-143. URL: <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.10.025> (дата звернення: 24.02.2021).

77 Afifi, T. O., Mota, N., Sareen, J., & MacMillan, H. L. (2017). The relationship between harsh physical punishment and child maltreatment in childhood and intimate partner violence in adulthood [Взаємозв'язок між жорстким фізичним покаранням та жорстоким поведінням дітей у дитинстві та насильством з боку інтимного партнера у дорослому віці]. BMC Public Health, 17, 493. URL: <https://doi.org/10.1186/s12889-017-4359-8> (дата звернення: 24.02.2021) Fleming, P. J., McCleary-Sills, J., Morton, M., Levkov, R., Heilman, B., & Barker, G. (2015). Risk Factors for Men's Lifetime Perpetration of Physical Violence against Intimate Partners: Results from the International Men and Gender Equality Survey (IMAGES) in Eight Countries [Фактори ризику для скоєння чоловіками фізичного насильства щодо інтимних партнерів протягом життя: результати міжнародного дослідження «Чоловіки та гендерна рівність» (IMAGES), проведеного у восьми країнах]. PLoS ONE, 10(3), e0118639. URL: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0118639> (дата звернення: 24.02.2021).

78 Conners, N. A., Whiteside-Mansell, L., Deere, D., Ledet, T., & Edwards, M. C. (2006). Measuring the potential for child maltreatment: The reliability and validity of the Adult Adolescent Parenting Inventory—2. Child Abuse & Neglect, 30(1), 53. URL: <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2005.08.011> (дата звернення: 24.02.2021).

такого ставлення серед працівників/працівниць сектору безпеки викликає стурбованість і підкреслює існування дисбалансу владних відносин, що може впливати на їхню поведінку, здоров'я та їхні сім'ї.

Випадки скоєння та зазнання насильства з боку інтимного партнера, ще одного діяння, якому працівники/працівниці сектору безпеки мають запобігати та протидіяти, заслуговують на пріоритетну увагу так само як і тілесні покарання дітей, небажані прояви сексуального характеру та сексуальні домагання. Біля 28 % працівників сектору безпеки чоловічої статі повідомили, що впродовж минулого року вдавалися до психологічного насильства щодо своїх інтимних партнерок, 7 % зазначили, що застосовували економічне насильство, а 4 % – фізичне чи сексуальне насильство. Відсоток респондентів, які застосовували ці форми насильства коли-небудь у житті, був значно більшим. Ураховуючи, що в цих даних, які повідомляли опитані, реальна поширеність такого насильства може бути занижена, застосування насильства з боку інтимного партнера серед працівників сектору безпеки є досить поширеним. Крім того, працівниці повідомляли, що навіть більшою мірою зазнавали економічного, фізичного чи сексуального насильства, при цьому майже кожна десята жінка зазначала, що зазнала фізичного чи сексуального насильства за останні 12 місяців. Такі показники поширеності випадків вчинення та досвіду насильства серед працівників/працівниць сектору безпеки, що сталися останнім часом, насторожують, особливо з огляду на їхню центральну роль у забезпеченні виконання законодавства щодо проблеми насильства, і показують, що насильство з боку інтимного партнера є актуальною проблемою у їхніх родин.

Крім того, викликає занепокоєння суперечливе ставлення до законів про домашнє насильство з боку тих, хто несе професійну відповідальність за їх дотримання. Значна частина як чоловіків, так і жінок вважає, що чинні закони про домашнє насильство дають змогу жінці з легкістю звинуватити чоловіка в насильстві. Варто звернути на цей висновок увагу, зва-

жаючи на те, що саме респонденти/респондентки цього дослідження мають професійний обов'язок реагувати на такі звинувачення. Водночас більшість респондентів/респонденток також вважають, що нормативно-правова база, яка регулює питання запобігання та протидії насильству за ознакою статі/домашньому насильству, не забезпечує достатній захист постраждалих осіб. Суперечливі погляди щодо законодавства серед працівників/працівниць сектору безпеки свідчать про необхідність забезпечення більшої чіткості та надання інформації щодо законів, які стосуються домашнього насильства; керівництву органів системи МВС варто розглянути ці питання під час проведення тренінгів та інших просвітницьких кампаній у підрозділах.

5. РЕКОМЕНДАЦІЇ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Дослідження питань маскулінності та гендерної рівності в українському секторі безпеки чітко свідчить про наявність нагальної потреби в розробленні дорожньої карти для подальшого покращення гендерної політики органів системи МВС. При цьому дослідження розкриває не лише виклики, пов'язані з професійними обов'язками, але й необхідність запровадження ефективних заходів щодо управління людськими ресурсами, а також освітніх, психологічних та навчальних заходів для забезпечення свідомого ставлення працівників та працівниць до своєї роботи із розумінням принципів дотримання прав людини, гендерної рівності, взаємоповаги та толерантності. Існують позитивні ознаки, які свідчать про те, що така дорожня карта отримає необхідну політичну підтримку та буде визнана пріоритетним завданням на високому рівні.

Ґрунтуючись на поданих тут результатах дослідження, автори/авторки цього звіту вважають, що Уряду України важливо продовжити законодавче закріплення забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у секторі безпеки України, що насамперед дозволить, забезпечити де-факто досягнення гендерної рівності в цій сфері: зокрема, щодо прийняття на службу, кар'єрного зростання, присвоєння чергового військового звання, створення безпечних та гідних умов праці. Міністерству внутрішніх справ України та центральним органам виконавчої влади системи МВС варто запровадити заходи, спрямовані на підвищення мотивації працівників/працівниць до служби в секторі безпеки, зважаючи на те, що третина опитаних чоловіків відчувають постійний стрес через неспроможність забезпечення їхніх базових потреб, що може стати причиною їх звільнення зі служби, а жінки переживають стрес через те, що їм доводиться балансувати

між виконанням професійних та домашніх обов'язків.

Керівництву Національної поліції, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України потрібно просувати забезпечення гендерної рівності як одне із першочергових завдань реалізації державної політики управління персоналом, зокрема, через таке:

- продовжувати й надалі підтримувати неупереджене ставлення чоловіків до колеґ-жінок, що працюють у секторі безпеки, та забезпечувати рівну оплату за рівноцінну працю працівникам та працівницям незалежно від статі, що підтримують майже всі опитані;
- усувати існуючі гендерні стереотипи, що пов'язані із відмінностями між працівниками та працівницями (чотири з десяти опитаних чоловіків виступають проти збільшення кількості жінок-співробітників), та гендерні стереотипи щодо ролей чоловіків і жінок (чоловік – годувальник сім'ї, жінка – берегиня дому), шляхом проведення освітніх заходів, інформаційних кампаній та змін внутрішніх політик;
- просувати запровадження гендерного паритету в управлінні (багато опитаних чоловіків виступають проти збільшення кількості жінок на керівних посадах);
- проводити освітні заходи, спрямовані на підвищення рівня гендерної освіти особового складу та формування інституційної культури, що базується на принципах гендерної рівності;
- продовжувати реалізацію політики гендерної рівності для забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (нап-

приклад, близько половини опитаних осіб обох статей не підтримують встановлення однакового віку виходу на пенсію);

- при організації роботи в структурних підрозділах дотримуватися ґендерно чутливого підходу (третина жінок відчувають стрес через необхідність розриватися між сім'єю і роботою);
- упроваджувати різноманітні форми навчання особового складу, спрямовані на формування толерантного ставлення до осіб з різною сексуальною орієнтацією, забезпечення абсолютної нетерпимості до ґендерної дискримінації, зокрема до сексуальних домагань та проявів насильства.

Психологам Національної поліції, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України варто зосередитися на:

- проведенні комплексних заходів психологічного спрямування з працівниками/працівницями сектору безпеки, які пережили травматичні події, що супроводжувались відчуттям провини, жакливими сновидіннями, нервовістю, надмірною пильністю, відстороненістю від інших тощо (на це вказали половина чоловіків і третина жінок), та наданні їм невідкладної психологічної допомоги;
- проведенні психопрофілактичних заходів, спрямованих на профілактику насильства в сім'ях працівників/працівниць сектору безпеки та формування культури стосунків, побудованих на основі ґендерної рівності;
- здійсненні індивідуального психологічного консультування працівників/працівниць сектору безпеки та членів їхніх сімей для того, щоб допомогти у вирішенні ґендерно зумовлених сімейних питань (таких як: орієнтованість чоловіка на контроль зовнішнього вигляду та місцеперебування дружини/партнерки чи незадоволеність потреб жінок і чоловіків у прояві почуттів до партнера/партнерки тощо);

- організації та проведенні навчання для здобуття професійних, поведінкових та комунікативних навичок, необхідних для сприяння здоровому вихованню дітей, а також навчання щодо запобігання насильству з боку інтимного партнера, зокрема психологічного насильства (яке вчиняється половиною чоловіків, які були в зоні ООС або наразі перебувають у зоні ООС), економічного насильства (одна третина чоловіків, які повернулися із зони ООС), фізичного насильства (кожен десятий чоловік з тих, які зараз перебувають у зоні ООС, та тих, які ніколи там не були) та сексуального насильства (у родинах тих, хто повернувся із зони ООС, та тих, хто ніколи там не був);

- наданні психологічної підтримки працівникам/працівницям сектору безпеки, які наразі перебувають у зоні ООС, та проведенні експрес-діагностики для виявлення негативних емоційних станів, які можуть впливати на їхню службу.

Ця публікація виготовлена із сертифікованих матеріалів вторинної переробки. ООН Жінки в Україні підтримує стале довкілля та сприяє досягненню Цілей сталого розвитку. Ми реалізуємо Кодекс екологічної поведінки та «зелені» закупівлі, обираючи товари та послуги, які мінімізують вплив на навколишнє середовище.

UN Women in Ukraine
20, Esplanadna Str., Kyiv, 01023, Ukraine
www.unwomen.org
www.facebook.com/unwomenukraine
www.twitter.com/unwomenukraine
www.youtube.com/unwomen